SALA
DE
LECTURA

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 7 martie 1990

6

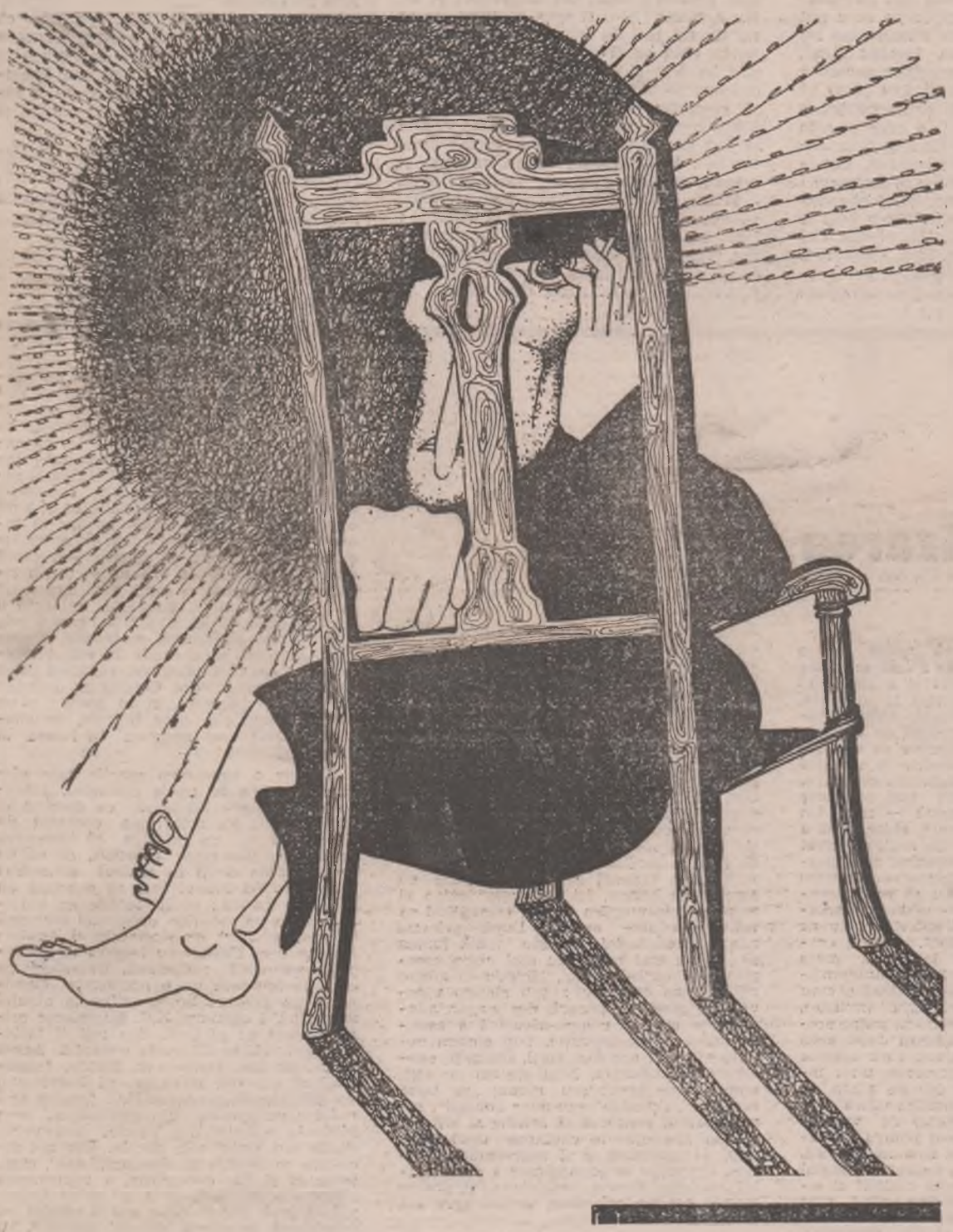

In acest număr desene de FLORIN PUCĂ

Noul monolog

Dialogul este atunci cînd, după ce primul locutor se exprimă, al doilea îi răspunde, în general la subiect, primul vorbește din nou, eventual modificîndu-și afirmația în funcție de spusele interlocutorului său, oricum ținînd într-un fel seama de ele, fie și contrazicîndu-le cu argumente și așa mai departe. Este evident pentru oricine că într-un astfel de dialog oamenii, cei doi, vin la întîlnire cu anume idei și pot să plece în final cu ele puțin schimbate, în funcție de cele spuse „pe teren" de interlocutor. Mărind numărul persoanelor care pot să ia parte la dialog, mărim, proporțional, și posibilitatea apariției unor noi idei, unor noi argumente pro și contra, căci mintea omului e, ea singură, nebănuită, dar cînd nebănuitul se multiplică vă dați seama ce se poate întîmpla. Acest scenariu simplist schițat mai sus e posibil într-o lume civilizată, în care oamenii respectă opiniile interlocutorilor lor, chiar dacă nu sînt de acord cu ele. Într-o lume în care chiar și conducătorii statului, ca să nu mai vorbim de cei ai partidelor, respectă dreptul la opinie al fiecărui cetățean. Într-o asemenea lume, care — ne vine să credem — nici nu există, indivizii pot rămîne prieteni și dacă în politică, sau în alte domenii, au păreri diferite. O astfel de lume este probabil posibilă ca rezultat al unui îndelung exercițiu al democrației. Și, poate, într-o lume compusă din oameni mai puțin temperamentali, mai raționali, ceva ce nu se întîlnește decît în zonele dinspre frig ale planetei.

Românii sînt oameni temperamentali și pe deasupra au fost atîta timp supuși unor constrîngeri de neconceput altundeva decît în comunism, încît eliberarea, țîșnirea provocată de revoluția din decembrie trecut întîrzie să se canalizeze, să intre pe făgașul vieții normale, politice, sociale, economice. Oamenii — s-a mai spus — vorbesc cu toții, de fapt strigă din răsputeri în ideea de a fi auziți de ceilalți, dar și ca nu cumva să le ajungă la urechi cele spuse de aceia. Fără să le treacă prin minte multora că, deoarece cu toții gîndesc așa și procedează în consecință, nu are cine să audă, iar dialogul devine ceea ce numim dialog de surzi. Asta în mare, pentru că, în realitate, sigur că există și dialoguri, ici-colo, dar intoleranța cu care sînt tratate opiniile celorlalți le curmă de mici. Și dacă nici între noi, membri ai uneia și aceleiași societăți, dialogul nu se prea poate lega, decît fulgurant, trecător, atunci cum să ne îndreptăm cu toții spre cei care ne conduc, pentru a dialoga cu ei ? Și, culmea, în fața puterii, adesea, părerile se mai netezesc, se unesc, se aseamănă și oamenii reușesc uneori să se adreseze coerent puterii, în speranța că-i vor modela opiniile, ideile directoare, după chipul și asemănarea celor ale maselor. În speranța, deci, a unui dialog real. În speranța unei înțelegeri, în final. Iar înțelegere, angajament de ambele părți, se spune într-o limbă, latină ca a noastră, spaniola, **compromiso.** La noi vocabula are o rezonanță neplăcută. Va trebui, poate, prin exercițiul democrației, schimbată atitudinea față de acest cuvînt și față de noțiunea care se ascunde adînc în spatele lui.

Dialogul, deci, ar fi o formă de înțelegere între oameni. Cei care încearcă să dialogheze se îndreaptă spre o formă pașnică de convietuire, din care se exclud bîtele, geamurile sparte, oamenii molestați, injuriați, formă în care vorbele sînt rostite abia după o gîndire **proprie** prealabilă.

Din păcate am văzut cu toții, în ultimele luni, la televiziune și chiar într-o anume presă, cum orice ar spune interlocutorul, cu orice argument, i se răspunde invariabil cu insulte, cu sloganuri de o precisă extracție, cum dialogul dispare, se șterge, lăsînd locul unor monologuri biruitoare. La început, știm asta încă din istorie, puterea își spune monologul ei, respectînd dreptul opoziției la propriul monolog, după care, treptat-treptat, prin procedee, și ele cunoscute, monologul puterii se substituie celuilalt, opoziția, adică cealaltă părere, amuțește ; rămîne „deasupra tuturora", triumfător, tunător, monologul puterii. De acest scenariu se teme poporul român, mai ales după ce a văzut cele petrecute în ultimul timp. Dacă faptele huliganice sînt de condamnat — doar există pentru ele articole în codul penal ! — atunci trebuie condamnați și cei care vor să facă ordine cu aceleași metode, perorînd într-un monolog ce nu are alt merit decît acela al urii oarbe față de ceva pe care nu-l înțeleg și nici nu-și dau silința să o facă. Orice ar spune cineva care nu e vinovat de huliganism sau de provocare la huliganism, ceilalți își recită pe dinafară monologul și, în final, condamnă.

Un nou monolog, nici nu atît de nou, după cel vechi, nici el atît de vechi ? Doamne ferește !

„L"

LAURUL BUNEI SPERANȚE

arendașii acestor tarlale de timp
îmi surid ca persoane de vază :

— ce visezi tu e numai un laur pe cîmp
ciumăfaie ce nu-și afă vază
ți-l tăiem să-i adulmeci parfumul amar
ca să-ți fie cîntarea umilă

și mi-l taie și-l iau și mi-l pun în pahar

— înflorește ! îi zic Fie-ți milă !

ca pe-un soare ce va răsări îl invoc
ca pe-un laur al bunei speranțe
și de-odată tulpina lui simplă ia foc
și păstaia lui picură gloanțe

1989

Ștefan Aug. Doinaș

LUCEAFĂRUL
LAURENȚIU ULICI
redactor șef
NICOLAE PRELIPCEANU
redactor șef adjunct
EUGEN URICARU
secretar general de redacție

chenar

«Ce-i afară, Safto?»

Nu e nevoie de prea multă politologie geostrategică sau de cine-știe-ce vedere mult oculară pentru a înțelege că mișcarea de eliberare de la 22 decembrie va purta de-a pururi în rărunchi un **păcat originar.** (De Adam și Eva, de Iov ori de Ivan Turbincă — la ce bun eticheta, dacă panaceul a fost însăși otrava ?) Ceva Koestler, ceva John Le Carré, recitirea tăcerilor lui Eugen Cristescu la „procesul marii trădări naționale", plus un elan de extrapolare a documentelor anexate de Soljenițin în **Lenin la Zürich** — și alfabetu-i gata. Dacă te uiți bine prin ziare și la T.V., gîndind la revoluție, mare minune să n-ajungi la concluzia lui Leonida : „Apoi bine, nu vezi dumneata că aici a fost poliția în persoană... ?" Dacă e să crezi tot ce auzi și vezi, mintea o ia binișor razna, intri la o idee și dai în fandacsie : a fost (și este) o asemenea călcare reciprocă pe bătături, între servicii secrete de acolo, de dincolo și de-aici, încît rezultă că **manifestanții** i-au împiedicat, la propriu, pe conspiranți și aspiranți, că ei s-au împușcat singuri, că toate cadavrele au fost înscenate, că Iulian Vlad trebuie uns erou național, că la crematoriu au fost arși dușmanii de clasă, că teroriștii erau simple simulatoare, că a căzut rețeaua / trălască rețeaua, că, la urma urmei, nu s-a întîmplat nimic și, deci, moartea regilor — bucuria nebunilor. Ce să mai înnozi, dacă totul e gata înnodat și va trebui să așteptăm „Magazinul istoric" din 2 050 spre a putea desluși ceva ? Oricum, la noi, niciodată nimeni nu se consideră vinovat de ceva !

Pe urmă, dacă te uiți și mai bine în ziare, te-apucă frigurile și spui cu Caragiale : „Uite-i ce drăguți sunt". Vezi noua „Săptămînă" a lui M. Micu dînd din ochi de mahala, găinărind aceleași obsesii de ieri, ale casei. Rămîi stupefiat văzînd că M. Bandac declară și azi ce-i declara nu prea demult lui I. Purcaru, că Vasile Barac scrie despre „regula jocului", că Ioan Alexandru a devenit (odată cu „Dreptatea") **Ion** și că Dan Mucenic dă lecții de etică ortostatică. Îl vezi pe V. Bibicioiu la un loc cu P. Tutungiu, în pagini cu același Everac, megalomanul castelan de la Podu Dîmboviței și cu Victor Bîrlădeanu, de unde, de neunde. Vezi pagini de-ale lui E. Barbu cenzurate, de-ți vine să spui că lupta lui Buzura cu cenzura n-a fost decît un moft. Dar, dacă o fi cenzurat și Dumitru Popescu, dacă nu cumva s-a cenzurat singur ? Îl vezi pe C. Stănescu înviat în caseta redacțională după înmormîntarea lui M. Costea, îi vezi tineri și ferice pe L. Avramescu și M. F. Sandru și nu-ți rămîne decît să-i aștepți cu înfiorare pe I. Potopin și V. Cozma, pe Dodu Bălan, I. Brad, N. Dragoș, A.I. Zăinescu ori Traian Iancu. Dar, în definitiv, poate vom afla că însuși Ceaușescu a fost un dizident și un martir. N-a spus el „nu mă meritați" ? ! ? Nu cumva putem parafraza cunoscutul poem sorescian dedicat lui Eminescu, spunînd că el, Ceaușescu, n-a existat, ci că a existat numai un popor care trebuia să poarte un despot, ș.a.m.d. ?

Cum necum, ce e mai rău e că a-nceput a bate un vînt de dreapta, mamă, mamă. Legiunea arhanghelului Mihail e un joc de copii față de valurile concentrice sud-est europene, reverberate sau nu de la focosul „Pamiat" de alături. Și că fetida halenă a fiarei se face tot mai simțită în nările noastre amărîte. Iar la noi, român-verde-ncușmănat și sumănat are ceva tradiție, nu glumă, aliat cu Nae Ipistatul și cu popa Prinici...

„Ce-i afară. Safto ?" „Bine, cucoană, ce să fie !"

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

«Tratat» despre plapumă

Dicționarul limbii române nu explică sensul politic și social dar și moral al cuvîntului **manipulare**, și e normal să n-o facă. Regimul comunist folosea, fără să explice, manipularea maselor, e drept într-un mod grosolan, dar pentru noi încă eficace. Constatăm că după revoluție pînă și minerii folosesc acest cuvînt dar sensul lui pare a nu fi cunoscut încă : Manipulare înseamnă și a **minți** pentru a obține un avantaj (imediat sau ceva mai îndepărtat) și nu ultimul exemplu pe care pot să vi-l dau este sfîrșitul discursului lui Nicolae Ceaușescu care, încolțit fiind, a început să promită mărirea pensiilor și a salariilor. Dacă ar fi fost lăsat să vorbească ar fi promis orice pentru a depăși momentul dificil în care se afla (pierderea scaunului !). Ce s-ar fi întîmplat după aceea : revenindu-și. Ceaușescu ar fi ordonat arestări și împușcări rapide (o făcuse în parte, deja) și scaunul clătinat ar fi revenit într-o poziție fixă pentru o oarecare, altă, vreme. Cei care astăzi ne conduc, fără să-și mai bată prea mult capul par să fi prins firul lăsat în aer și trăgînd dintr-un ghem vechi și putred, promit în stînga, nu și în dreapta, ceea ce vechiul **tovarăș** n-a mai apucat să promită. Toată lumea știe că Valea Jiului este o zonă tulbure și primitivă și că numai cu o scînteie această lume sortită întunericului poate ieși la lumină, o știa pînă și fostul **tovarăș**, o știu și tovarășii de acum. Așa că minerilor li s-a dat ce-au vrut, nu totul dar mult, mai mult decît putea să se întindă plapuma scurtă cu care ne învelim nevoile. Fiind plapuma scurtă au fost dezveliți alții, tot muncitori și ei. Nu e nimic ! și-o fi spus regimul, ca să nu moară toți de frig o să mutăm plapuma cînd va fi nevoie, că o vreme de stat în frig și o vreme la căldură nu omoară pe nimeni și avem și noi timp să reparăm scaunul Tovarășului care a fost cam dezmembrat în ultima vreme și toți știm că scaunul cu pricina avea tot ce-i trebuie unui scaun, precum și o bună securitate pe cele patru picioare.

Minerii, foarte civilizați, dar agramat, au spus în fața guvernului și al țării : „Noi nu sîntem manipulați de nimeni, noi vrem stabilitate în țară, că dacă nu e, noi nu putem intra în șut cu psihicul tulburat, că se întîmplă cine știe ce, de nu mai știm ce-o să fie, cade mina pe noi și că ce vor și partidele astea cînd noi avem un partid și pe domnul Iliescu care e cu noi, și noi cu dînsul".

Corect ar fi fost ca domnul Iliescu să le spună :

„Măi fraților, stați puțin, noi v-am dat ce v-am dat, dar în două luni trebuie să mutăm plapuma și pe alții, că țara asta e făcută și din alții,nu tocmai mineri ei, dar tot oameni și, dacă nu le dăm ce vor, ne lasă baltă și eu aș vrea să fiu șef peste țară, nu numai peste mineri !"

Dacă le-ar fi spus așa, ei ar fi întrebat :

„Că care sînt ăia, domnule președinte ? Că vă apărăm noi de ei, că cozi de lopeți avem și tîrnăcoape și ăia de nu vă vor or să-și înghită și dinții dacă va fi nevoie."

Dar domnul Iliescu n-a spus așa, a spus : „Noi sîntem mulțumiți de voi, voi apărați democrația de care tocmai aveam noi nevoie în momentul ăsta, dar acum gata, duceți-vă organizat acasă și o să vă ținem un discurs din balcon". **(Discursul a fost ținut).**

Că guvernul nu i-a manipulat pe mineri nu mai avem nici-o îndoială. Oameni duri și cu grija momentului, minerii, mulțumiți deocamdată, îl sprijină pe Iliescu.

Dar domnul Iliescu știe, sperăm, că un sprijin numai dintr-o parte se poate transforma într-o lovitură de berbec în stare să te răstoarne. Domnule Președinte, un scaun șubred nu poate fi reparat cu promisiuni greu de onorat și cu 6.000 de mineri.

V-o spun din simpatie pentru dv. Celuilalt nu aveam nevoie să i-o spunem, dumneavoastră însă da. Ne întrebăm pentru cît timp și cît vom plăti pentru asta.

Ștefan Agopian

Interiorizarea legii

Am impresia că trăim într-o lume care, avînd șansa de a face un uriaș salt înainte, s-a poticnit și a căzut în plin anacronism. A renunțat la judecată, refugiindu-se în prejudecată. Autocontrolul a cedat, privind individul de limitele necesare care îl circumscriau ca persoană ; sufletele sînt mototolite și netezite succesiv de uraganele pasiunilor colective. Unitatea noastră de pînă mai ieri era dată de o patimă comună — ura. Un sentiment negativ în esență, chiar dacă a avut pînă la urmă, în plan real, un efect benefic. Coeziunea și consensul s-au născut, într-un moment paroxistic, pentru că am avut șansa ca răul să se concentreze într-o figură foarte vizibilă, aproape arhetipală — cuplul satanic, ușor de detestat, ușor de „localizat". Ucigînd simbolul, răul nu a pierit însă, s-a scurs doar ca un lichid invizibil în interstițiile corpului social care l-a susținut și care i-a asigurat eficacitatea. Răul invizibil, ocult și difuz, nu este însă mai puțin prezent și ne pomenim jinduind după acea ecuație atît de simplă a urii care opunea răul întrupat în două persoane unui întreg popor. Ni se face dor de zilele în care am fost uniți prin poziția unică (atît de pozitivă în plan moral) de victime lipsite de apărare, luptînd pentru supraviețuire. Zilele cînd am fost nevinovați.

Într-un stat „normal", uriașul potențial de a urî al oamenilor este preluat și civilizat de aparatul justițiar. Răul este urmărit în toate ramificațiile sale și omul predă justiției dorința sa de „dreptate". La noi justiția dă impresia de a se fi circumscris prea repede în jurul unei „clici" și răul pare a deborda năvalnic dincolo de limitele unei asemenea identificări. De aici și neliniștea care ne asaltează în continuare, resentimentele care își caută un obiect precis de ancorare pentru a deveni din nou o ură cathartică. Ura și-a schimbat însă pe nesimțite paradigma semantică : nu mai căutăm vinovații întrucît toți au fost prinși, ci ne căutăm un Dușman — acea fiară cu chip uman care vrea să ne destabilizeze, să ne înrobească, să ne distrugă. Cum statul a preluat funcțiile judecății, iar justiția pe cele ale judecării, nu ne rămîne decît să găsim singuri definiția dușmanului. Și ne folosim pentru asta de tot fondul nostru de prejudecăți, stereotipii mentale, enormități care, rostite de multe guri, capătă autoritatea „bunului simț".

Partidul comunist ba e, ba nu mai e, ba s-a autodesființat prin revoluție, ba urmează să fie scos în afara legii, ba „practic nu mai există". Securitatea nu mai există nici ea, s-a volatilizat, a fost scoasă de pe scena istoriei. O simplă schimbare de nume sau mai bine zis o omisiune a fost suficientă ca să ne blocheze memoria, ca și cum cele două organizații n-ar fi fost alcătuite decît dintr-o sumedenie de marionete care, acum că spectacolul s-a terminat, își așteaptă pasiv redistribuirea într-o nouă piesă. Să fi circulat printre noi atît de multe marionete ale căror sfori le mînuiau numai cei doi mari păpușari ? Și ce s-a întîmplat cu ele, au devenit precum Pinocchio, la un semn de baghetă al zînei clemente, ființe omenești, libere, conștiente, responsabile ?

Departe de mine intenția de a afirma o culpă difuză și generalizată. Cred, dimpotrivă, că justiția umană are tocmai acest rost : de a drămui și de a distribui după legi precise doza de vinovăție a fiecăruia. Dincolo de un rol punitiv, justiția are și, sau poate mai ales, o funcție de terapie socială : primind pedeapsa cuvenită, un vinovat se poate împăca cu sine și cu lumea, își „plătește" culpa și se poate răscumpăra moral, reinvățînd să trăiască printre oameni. După primele zile ale revoluției, în care toată lumea se simțea mai mult sau mai puțin complice cu vechiul regim, făcîndu-se auzite chiar fraze de genul : toți sîntem vinovați, în afară de pruncii din leagăn, a început o uriașă contra-ofensivă a sentimentului de nevinovăție. Toți sîntem nevinovați, toți am fost siliți, obligați, constrînși să îndurăm. Deși sîntem cu toții oameni „de bine" sau numai „de bună credință", „cinstiți" sau doar „onești", resentimentul continuă să colcăie și bîjbîim de jur împrejur în căutarea unui dușman. Îl inventăm și îl reinventăm laborios. Criteriile de identificare a dușmanului nu sînt, firește, raționale, ci preiau marile spaime colective, urcînd spre noi

din adîncurile istoriei, grupate în special în jurul tematicii Străinului — Celălalt, diferit, monstruos, neliniștitor. Tot ce este străin, ca mod de gîndire, ca limbaj, ca mediu de apartenență, ca experiență de viață sau orizont fizic, reprezintă un pericol potențial. Frica și resentimentul față de Celălalt constituie semnele unei patologii sociale, ca și cum o colectivitate s-ar replia asupra ei însăși, căutîndu-și identitatea în aprehensiunile subliminale și refuzîndu-și șansa de comunicare și de schimb — șansa civilizației. Precum un copil care, strămutat într-o nouă familie, cunoaște mai întîi o regresie psihică la o vîrstă anterioară, uită să mai vorbească, se bîlbîie, devine ostil, agresiv, se ascunde în colțul întunecat al spaimei ofensive, refuzînd orice formă de comunicare. Copilul își distruge nu numai jucăriile, ci se poate chiar auto-distruge sau doar întîrzia, traumatic, procesul de integrare în lumea în care a pătruns.

Desigur o asemenea reacție este efemeră, dar ea se poate croniciza. Libertatea este încă înțeleasă ca dreptul la resentiment. Va mai trece probabil un timp pînă se va înțelege că libertatea **mea** este libertatea **celuilalt**, că ea nu poate exista decît în spațiul diferenței noastre. Pînă atunci însă se constată un fenomen curios : prejudecățile cu ajutorul cărora ne reperăm dușmanul seamănă în mod uimitor cu decretele și tendințele pe care Ceaușescu încerca să le impună societății românești. Decretele pe care le ignoram cu o pasivitate exemplară au devenit brusc active la nivelul mentalității comune. N.C. interzisese orice contact cu străinii, dar toți îi încălcam ordinul, cu discreția cuvenită. Acum îl evităm noi înșine pe Străin, înțelegînd că este un mesager al Diavolului, un ispititor de profesie. N.C. încerca să-i radieze pe românii din străinătate, ștergîndu-le numele din istorie, interzicîndu-le sau arzîndu-le cărțile. Dar noi ascultam cu fidelitate „Europa liberă", care, între 16 și 22 decembrie, a reprezentat singura posibilitate de a ști ce se întîmplă în țară. Acum chiar noi îi privim cu suspiciune pe acești indivizi ambigui, cu natură duală, nici într-o totul „de-ai noștri", nici într-o totul „de-ai lor". N.C. încercase să desființeze istoria neamului, dar nu lui îi aparține aberația că Partidul Național Țărănesc, care întîmplător nu exista în 1907, înăbușise în sînge răscoala țăranilor. Cu toții știm, dar se pare că avem un lapsus, unde și-au petrecut vremea partidele istorice după 1946. La canal. Nici în visurile lui cele mai optimiste, N.C. nu și-ar fi închipuit că sutele de mii de țărăniști și de liberali, morți în închisoare, vor fi uciși a doua oară de ignoranță și de uitare.

Decretele au fost abrogate, dar abia acum au început cu adevărat să ne posede, să vorbească prin gurile noastre, să ne dirijeze modul de a fi. Ele s-au interiorizat creînd „șanțuri" mentale, matrici negative în care am început să vărsăm plumbul patimilor gregare : xenofobia, ura de clasă, tot atîția demoni interiori.

Să fi sosit adevăratul moment de triumf al lui Ceaușescu, cu atît mai uriaș cu cît este postum ? Clipa în care Legea lui s-a interiorizat și se confundă cu sufletul nostru, ocupînd victorioasă locul unde ar fi trebuit, în sfîrșit, să întronăm **Legea morală ?**

Oricum putem fi siguri că, acolo unde se află, Ceaușescu „trăiește o vie satisfacție". Deocamdată ?

Mioara Caragea

prezentul continuă

Nu credeam să-nvăț a trăi vreodată

fiindcă, hotărît lucru, viața mea, sau ceea ce ținea loc de viața mea, acolo unde se contabilizează astfel de lucruri, urma să se desfășoare, cîtă avea să mai fie, sub comunism, sub unul mai mult sau mai puțin reformist — credeam. Apoi, însă, a venit ceea ce am numit cu un termen generic revoluția, revolta maselor și abila ei deturnare de către cei mai iuți „de minte".

Vă reamintesc de ce eram fermecați la început de noii conducători, iar pe urmă nu. În primele zile de după 22 decembrie mai aveam cu toții pe creiere masca de fier a comunismului. Pentru niște ochi obișnuiți să vadă zilnic chipurile celor cîțiva Ceaușescu și ale „copiilor" lor de pe Calea Victoriei și apoi de pe toate căile capitalei și țării, pentru niște urechi deprinse a auzi mereu strigătele fără noimă ale dictatorului, chipurile și vocile unor Ion Iliescu, Petre Roman, chiar Gelu Voican-Voiculescu, mai ales că erau bine dublate, din umbră și nu tocmai, de Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Gabriel Andreescu, Nicu Stăncescu, Andrei Pleșu, Dan Deșliu etc. păreau semne ale unor ființe din basme. Dar, după cum știți, dragi telespectatori, basmele se termină și ele destul de repede, iar ipoteza că ar mai continua și în zilele noastre, emisă mai ales în ce privește finalurile cu nunți, e — așa, o simplă ipoteză încurajatoare. Nu, dragi și stimați telespectatori, basmele nu continuă în nici un chip și în zilele noastre. Ele s-au terminat, acolo, în zilele lor pe care noi nici nu le-am trăit. A fost ca un vis. Din care te trezești. Mai devreme sau mai tîrziu ? Mai devreme decît ai fi sperat. Și cînd te trezești ce auzi ? Păi ce alta decît că vinovați de niște atacuri huliganice din prezent, sînt legionarii, că „un ziarist iresponsabil"... (să fie un regret refulat/defulat după sfînta cenzură ?), că „stimați domni, sînt indignat de ceea ce văd și aud, noi, partidul cutare, sîntem rușinați că oameni care se pretind..." și tot așa, indignare și adeziune, adeziune și indignare. Nu credeam să-nvăț a trăi vreodată după comunism, am început să cred dar încet-încet îmi revin. Adică iar nu prea cred. Nu voi face greșeala să spun că acum e la fel ca sub Gh. Gh. Dej sau N. Ceaușescu. Nu, dar mult din ce se face și se afirmă, însă, de către o anume parte a C.P.U.N., cea mai tare, mă duce, și nu numai pe mine, cu gîndul în aceeași direcție. Pe vremuri nu era voie să pui întrebări la care nu se putea răspunde. Acum, de bine de rău, oameni mai curajoși le pun, riscînd să fie calificați drept politicieni avizi de putere sau „ziariști iresponsabili". Dar răspunsuri tot nu se dau, decît în limitele dinainte stabilite undeva. Nu ne interesează unde. De ajuns că știm. Apar mereu oameni care se exprimă greu în limba română dar au trăit aici „ultimii zece ani", în schimb sînt indignați și sfînta lor indignare se întreabă ce o să spună celor de-acasă cînd se vor întoarce. De parcă aceia nu se uită la televizor, nu citesc ziare, nu gîndesc cu propriile capete și așteaptă cu gurile căscate, ca niște pui de vrabie cu caș la gură, întoarcerea trimisului lor de la „centru". Nu tot așa se întorcea uneori același trimis — că de ce să te oboseșți să alegi altul ? — de la „Forumul comuniștilor,al întregului popor" numărul cutare, cutare plus unu, plus doi... asigurîndu-i pe tovarășii săi de muncă, într-o ședință (aproape) festivă că trăiesc în „epoca de aur" și că „Tovarășul" e bine, se gîndește la ei și în locul lor, le urează succese în muncă și multă fericire personală ? Această indignare nu e decît una dintre formele de constrîngere inventate de comunism, ceva ce, în închisori, devine „experimentul Pitești". Pare doar o dădăceală ineptă, dar răul pe care-l poate face, crescînd și crescînd, e mult mai mare și mai adînc. Ea vine din modul comunist, ceaușist de a proceda, după cum tot de-acolo vine și fițuica legionară folosită pentru a ne convinge cine și de ce a atacat sediul guvernului. Or fi atacat legionarii si sediile P.N.Ț.c.d., P.N.L., P.S.D. ? Poate, e posibil, mai ales că foștii membri ai gărzii de fier trebuie să fie la ora asta niște bărbați în puteri, numai buni de mînuit bîte (nu ca minerii, în apărarea...), lanțuri, berbeci de spart uși ș.c.l. arme așa-zicînd de stradă. Sîntem de acord. Dar rămîne o întrebare : de ce n-au atacat ei și sediile F.S.N., prin sectoare și județe, că de unul central n-avem cunoștință a fi fiind undeva, din moment ce există guvernul ? Doar nu cumva or fi de acord cu partidul unic al, „Doamne ferește", F.S.N.-ului ?

Iată cîteva motive din care fețiifrumoși și zîmbitori și puternici, buni și iubitori de oameni, au început să ne pară, nouă, iubitorilor de basme, nu brusc, ci treptat, îndepărtîndu-ne de figurile dictaturii, ceea ce sînt, urmași ai totalitarismului, din ale cărui metode nu se pot smulge, chiar dacă bunele lor intenții le-ar dicta-o. Căci o îndelungă exercitare, și într-un anume fel, a puterii politice, o participare, fie și mai îndepărtată, la exercițiul comunist al puterii deformează și spiritul celui/celor în cauză. Ei nu sînt, poate, niște vinovați, ei sînt (și ei ?), poate, niște victime de alt fel. Și atunci de ce să ne tot plîngem că nu e nimeni altcineva care să aibă obișnuința exercitării puterii, a practicării politicii, că nimeni nu are experiență în afară de ei ? Dar ce experiență au conducătorii de azi ? Experiența C.C. al P.C.R., a „cepeex", a județenei de partid și a altor organe de tip comunist. Asta e o experiență de luat în seamă pentru un început de democrație ? Poate doar într-o primă, și scurtă, „perioadă de trecere", cum se spunea în marxism. Deși nu cred că experiența din ring a lui Cassius Clay i-ar fi putut folosi pe terenul de tenis măcar cinci minute. Pentru că pe terenul de tenis totul e „fără violență". În timp ce în ring... Iar dacă unii sînt avizi de — și luptă pentru — putere, atunci ceilalți, cei buni, cei zîmbitori, cei frumoși, se trezesc că vin minerii care-i obligă, împotriva voinței lor, să păstreze puterea, că altfel or să vadă ei... Și astfel ei nu, lor nu le place puterea și nici nu o doresc pe mai departe, dar ce să faci, vocea poporului e chiar vocea zeilor, a zeului...

Ca să nu mai lungim vorba, anunțăm pe această cale că scenariul e cusut cu ață albă și vizibilă de la mari depărtări. Scenariul „vieții politice" pe care vrea să ni-l impună frontul. Că nu-l înțelege numai cine nu vrea să-l înțeleagă. Iată-l : legionarii și alte „elemente descompuse" din țară și străinătate îndeamnă la scandal, scandalul se produce, vin minerii și-i mustră pe țărăniști, pe liberali, pe social-democrați, apoi asigură F.S.N.-ul de adeziunea lor fierbinte, rugîndu-l totodată să fie aspru că altfel ei se supără ; și a doua, hai, a treia zi se mai dă un decret-lege care strînge puțin (puțin ?) șurubul. Și tot așa de cîte ori se va putea. Apropo, de cîte ori ?

Dar, veți spune, aceste lucruri s-au mai afirmat, oral și în scris. Da, desigur, dar o vom spune mereu atîta timp cît scenariul se va repeta. Apropo, cît timp ?

Nicolae Prelipceanu

O, dacă

Ianuarie 1989

Mult rău aștepți sărace bine
Când trece toamna, iarna, vara,
C-asuzi ca vita cu povara
De trec milenii de rușine ;

O, dacă nu știam de tine
Ne flueram spre ceruri scara
Supți de atoatăpierzătoarea
Luminii în întunecime.

Acum orașele de seară
Aruncă mii de pâni afară
Și-așteaptă să le ia sărmanii
Străini, soldați — cu nici o sumă ;
O, când prosperă șobolanii
Salvarea stă numai în ciumă

Gheorghe Pituț

minimax

Puterea adevărului și adevărata putere (II)

Nevolnicia oamenilor invită Puterea la neruşinare.
(R. W. Emerson)

Acolo unde trebuie să încetez să mai fiu moral nu mai am nici o putere.
(J. W. Goethe)

gîndită în sfera relațiilor politice, a vieții politice în general, **puterea adevărului** se relevă îndeosebi prin negație. Atît „la vîrf" cît și „la bază", atît în privința „guvernantului" cît și în cea a „guvernatului". A fost și din păcate mai este încă sesizabil (dacă nu ca tendință viitoare, atunci indubitabil ca remanență a trecutului) că, **pe măsură ce puterea politică se concentrează spre vîrful ierarhiei (piramidei) sociale** — indiferent de valorile în funcție de care se produce ierarhizarea —, **ocultația adevărului se extinde,** asemenea unui neoplasm social, de la domeniul deciziei politice asupra întregii existențe și a tuturor domeniilor activității sociale, în prezent tărîmul predilect al procesului constituindu-l știința. Dar pentru a putea merge mai departe pe făgașul acestei idei se resimte aici nevoia unei precizări și anume aceea referitoare la specificul puterii politice.

Ne vom servi, pentru că și subscriem ei, de definiția politologului francez (tot se poartă à la française !) J.W. Lapierre potrivit căruia **puterea politică** este „combinația variabilă de **autoritate legitimă** (recurgerea la consens) și de **forță (putere) publică (recurgerea la coerciție)**" * — subl. ns. ; deținerea de către anumite persoane sau de către anumite grupuri a acestui tip de putere permițîndu-le să decidă pentru (și în numele) întreaga/întregii societate/societăți si să și determine executarea deciziei luate. Definit astfel, se vede imediat că însuși conținutul 'puterii politice implică și impune în exercitarea-i o anumită rezolvare (întîi de principiu și apoi curentă) a problemei adevărului avînd în vedere **consensul** care fondează și pe care se poate bizui autoritatea, implicit puterea. Consens asupra a ceea ce decide și cum decide și pentru ce decide ceea ce decide cine decide în virtutea statut-rolului de guvernant. Iar cît și cînd nu există consens intervine coerciția, aparent mai eficientă, mai operațională și oricum inevitabilă pentru că un consens total la scara unei întregi comunități sociale este sau un ideal sau nu poate surveni **in re** decît temporar, într-o situație de excepție (și, de fapt, încă nici atunci) așa cum se întîmplă de obicei atunci cînd „din afară" ori într-o cauză nouă este amenințată violent însăși existența comunității sociale.

Inevitabilitatea și eficiența sporită a coerciției în anumite situații generează posibilitatea și tentația abuzului în sensul renunțării progresive la consens. Mai mult chiar, depășirea unei limite critice, a unui minim critic al consensului obligă puterea la sporirea continuă a coerciției într-o cursă sinucigașă pe parcursul căreia prețul oricărui „succes" temporar-parțial se acumulează într-o amplificare progresivă a probabilității înfrîngerii finale, definitive și totale.

Privind pentru o clipă retrospectiv, dacă imanența acestei traiectorii sinucigașe nu a fost poate întru totul vizibilă și înțeleasă ca atare decît recent, chiar foarte recent (în 1984 și chiar în 1986 cîți sperau că se vor întîmpla cele ce s-au întîmplat în Europa răsăriteană ? !), acest fapt se explică prin aceea că, în trecut, scadența intervenea la intervale de timp mult mai mari.

În plus, miopia politică a refuzului adevărului, ca una dintre premisele fundamentale ale consensului, a fost și este alimentată în vremurile moderne de două, le-am numi **capcane complementare,** ambele datorate progresului științific și tehnic. Tentația și iluzia conducătorului de a rezolva mai repede „cu bita" ceea ce mult mai lent se poate rezolva „cu vorba bună" este veche. La fel de veche este tentația și iluzia de a rezolva mai ușor „cu o minciună oportună" ceea ce mult mai greu (ori așa pare) se poate rezolva cu adevărul. Progresul științific și tehnic a amplificat însă infinit cele două tentații-iluzii, pentru că de cînd a intervenit „mecanizarea bîtei" (la stadiul de automatizare pare să nu se fi ajuns decît în scenariile S.F. — de exemplu computerul înregistrează ce vorbești la telefon, analizează și ordonă poliției arestarea-ți) iar veridicitatea a putut fi transformată cu ajutorul științelor umane și al mass-mediei în verosimilitate, visul de aur al dictatorilor : supunerea necondiționată a tuturor „celorlalți" la orice decizie oricît de inumană ar fi ea, părea (iar unora le mai și pare) să fi devenit realitate.

După toate cîte s-au întîmplat este interesant de remarcat că dintre cei antrenați în „jocul puterii" pe meleagurile Europei răsăritene, doi oameni par să-și fi dat seama de capcane, neavînd încredere nici în eficiența infinită a bîtei mecanizate și nici în posibilitatea manipulării oricum și oricît a conștiinței supușilor, conștienți fiind amîndoi de întreaga putere a adevărului ca și de faptul că sistemele politice pe care le conduc sînt grav bolnave și vulnerabile în această privință, ceea ce i-a și făcut să caute rezolvări în principiu radicale. Unul va fi poate „omul secolului" (oricîte rezerve am avea, și este firesc să le avem, totuși, totuși trebuie să recunoaștem ce este de recunoscut) și tocmai pentru că prin **glasnost** a lovit pur și simplu de moarte comunismul, chiar dacă ceea ce se va întîmpla acolo va mai păstra, dintr-o „încăpățînare" lesne de înțeles, vechea etichetă. Celălalt, îi ocolim numele ca lui ucigă-l toaca, a procedat exact invers. Pentru că, poate nu pe bita mecanizată s-a bizuit el în primul rînd (frenezia dementă a perfecționării aparatului represiv dovedește tocmai lipsa de încredere necondiționată în eficiența-i) ci pe corupția adîncă și definitivă a **tutulor** printr-un fel de perfecționare și extindere a „experimentului Pitești" la scara întregii societăți într-o culpabilizare generală în primul rînd și îndeosebi în raport cu adevărul. Că nu a reușit să-și ducă planul diabolic pînă la capăt este sigur. Dar, din păcate, tot atît de sigur se dovedește din ce în ce mai mult a fi și faptul că am înaintat pînă hăt departe în realizarea planului. Cît de departe (adică cîți sînt corupți iremediabil și cît de adînc a mușcat răul din restul celorlalți) urmează abia să vedem, fiecare în parte după cum și toți laolaltă.

Șerban Lanescu

*) J.W. Lapierre, **L'analyse des systèmes politiques.** P.U.F., 1973, p. 35. Așa cum precizează autorul, definiția nu implică în mod necesar specializarea anumitor persoane(șefi) sau a anumitor grupuri (guverne) și nici **a fortiori** existența unor instituții specific politice (Statul).

teoreme

Necunoscutul rezonabil

Antropologia culturală, asemenea oricărei ştiinţe, implică, în desfăşurarea cercetărilor ei, descrierea şi interpretarea unor ansambluri de obiecte, acţiuni, şi sisteme complexe, reale şi fireşte, obiective. În linii mari, domeniul în care ea îşi exercită activitatea este dat de totalitatea civilizaţiilor umane, de multiplele forme prin care omul de pretutindeni şi-a creat, în interiorul naturii, un spaţiu propriu, „nenatural". Acest cadru, „supra-organic" noninstinctiv şi nereductibil la codul genetic permite fiinţei umane să evolueze pe „scena ecologică" altfel decît celelalte fiinţe vii : datoită lui, omul dublează relaţiile fizice (cu mediul, cu semenii, cu sine însuşi) prin alte relaţii, de factură simbolică, impuse de modelul culturii din care face parte ; totodată comportamentele şi ţelurile de factură instinctivă sînt completate de un set de atitudini ce-şi au originea în normele moştenite şi în valorile preexistente, în formele de expresie şi structurile ideologice din codul cultural.

Datorită nenumăratelor condiţionări, de factură geografică şi istorică, socială şi psiho-mentală, mecanismele prin care oamenii şi-au făurit civilizaţiile proprii au variat de la o zonă la alta, de la o epocă la alta. În felul acesta, după cum inspirat spunea Franz Boas, deşi „omenirea este unică, dar culturile sînt multiple". Ceea ce înseamnă că, la scară planetară, omenirea se manifestă printr-o uriaşă varietate de forme şi structuri culturale, adică printr-o deplină **relativitate culturală.** Principiul „relativităţii culturale afirmă că criteriile de stabilire a ceea ce este drept şi greşit — valorile — şi transpunerea lor efectivă în practică — obiceiurile — sînt determinate de fiecare cultură în parte." spun doi specialişti în antropologie culturală, E. A. Hoebel, E. L. Frost. Cu alte cuvinte atît timp cît funcţionează şi permit integrarea eficientă a omului în natură, culturile sînt egale, suficiente lor însele şi ireductibile la o scară unică de standarde şi ierarhii. Nici o cultură nu poate şi nu are dreptul să judece, să condamne sau să „sacralizeze" elementele, relaţiile şi principiile dintr-o altă cultură ; prin propria funcţionare, prin propria-i eficienţă şi unitate, fiecare cultură se judecă, se condamnă sau se „sacralizează" singură. În acest context, paradoxul cercetării şi teoretizărilor din etnologie este acela că ele sînt obligate să descrie şi să interpreteze diversele tipuri de civilizaţii prin intermediul limbajului, conceptelor şi teoriilor provenite din chiar unul din obiectele lor de studiu : cultura europeană modernă. Prin forţa lucrurilor, antropologia culturală privilegiază o zonă a culturalului, transformînd un limbaj în metalimbaj, un obiect cognoscibil în subiect cunoscător, un mod de organizare a realului în principiu de organizare. De aici derivă **etnocentrismul** său şi, inerent lui, relativismul teoriilor şi interpretărilor propuse.

Purtînd pecetea modelelor de gîndire specifice culturii care analizează, interpretările etnologice nu pot tinde spre **obiectivitatea** caracteristică ştiinţelor „exacte", nu pot oferi concepte universal valabile, şi, drept urmare, nu pot construi teorii şi sisteme abstracte de maximă generalitate. Subiective (în planul determinărilor culturale generice, nu în acela al psihologiei individuale) demersurile antropologice capătă o puternică tentă „autobiografică", devenind mărturie unei experienţe a cunoaşterii, a procesului prin care unul din partenerii dialogului cultural îl înţelege pe celălalt.

Principiul relativismului cultural nu afectează numai zonele vocabularului (concepte) şi ale inventarului metodologic ; el atinge şi straturi mai adînci ale investigaţiei antropologice, aşezîndu-se în chiar inima „ideologică" a acestei ştiinţe. Altfel spus, el pune problema atitudinii savantului (şi, implicit, a ştiinţei) faţă de domeniul său, a relaţiei ce se instituie între aceştia, a valorilor şi „normelor de conduită" necesare bunei funcţionări a sistemului, adică a schimbului fructuos de date şi informaţii. Nota specifică a antropologiei culturale constă în faptul că ea se dezvoltă aşa cum susţine un cunoscut epistemolog „în chipul unui dialog între savant şi oamenii pe care-i studiază, în chipul unui examen de conştiinţă obţinut prin confruntarea dintre apropiat şi depărtat, trecut şi prezent." (G. Gusdorf).

Din această cauză, etnologul (şi ştiinţa sa) trebuie, mai întîi, **să înţeleagă** şi abia apoi să cunoască, să analizeze, să explice, să conceptualizeze. Actul **înţelegerii** (fundamental pentru demersul antropologic) este însă deschis la ambele sale capete : înţelegerea implică o identificare a diferenţei dintre eu şi celălalt, identificare ce face posibilă conştientizarea diferenţelor. Interogînd o cultură alta decît a sa, detaşîndu-se de „pre-concepţiile" inerente acesteia şi încercînd să le înţeleagă pe cele specifice celeilalte, etnologia conduce spre o dublă cunoaştere : a obiectului şi a subiectului, a sistemului cercetat şi a celui care cercetează. Iată de ce, în ultimele decenii, studiile antropologice, au renunţat la vocabularul apodictic utilizat la începutul secolului, la metodele şi explicaţiile absolutizante, propunînd o abordare mai suplă, întemeiată pe jocul categoriilor şi structurilor inerente culturii studiate, pe dialogul conceptual dintre uneltele cognitive ale „insider"-ilor şi cele ale savantului, pe intercorelarea modelelor culturii „obiect" cu principiile constitutive ale ştiinţei şi culturii care o studiază. În acest sens, relevantă este mărturia antropologului italian Remo Guideri care a cercetat ani de-a rîndul civilizaţiile din Noua Guinee : „Mă găseam în situaţia de a aborda originalitatea intelectivă a unei culturi necunoscute şi descopeream totodată că propria mea specificitate era, dintr-o dată, ea însăşi pusă în discuţie : (...) mă vedeam astfel constrîns să-mi pun probleme plauzibilului propriei mele gîndiri, a modalităţilor ei de funcţionare pînă atunci sigure". Din această dublă interogare se nasc atît dificultatea cît şi paradoxul demersului etnologic : „Există cunoaştere acolo unde sînt propuse aserţiuni referitoare la o limită — aceea a explicabilului. Etnologia este obligată să admită această limită şi chiar să se instaleze acolo ; adică în zone de întretăiere dintre un cunoscut care o orbeşte şi un necunoscut care, de îndată ce este sesizat, o obligă să se îndoiască despre ceea ce cunoaşte". Cercetarea antropologică, mediată şi făcută posibilă de **înţelegere** se mişcă deci între „cunoscutul" culturii şi ştiinţei noastre şi necunoscutul unei alte culturi, conducînd la limpezirea unora din datele acesteia şi, simultan, la conştientizarea şi meditaţia epistemologică asupra datelor inerente, esenţiale pentru propria noastră cultură. Această condiţionare, această mişcare permanentă între doi poli ai cunoaşterii explică dinamismul conceptelor etnologice, faptul că ele sînt permanent (re)discutate, clarificate şi montate sub presiunea datelor ivite din contactul cu alte civilizaţii şi a precizărilor obţinute din dezbaterea teoretică.

Mihai Coman

povestea vorbei

Performative

Cercetarea **actelor de limbaj** a început cu descoperirea valorilor institutive ale unor enunţuri prin care se creează, în plan social o nouă stare de fapt. Între exemplele cele mai frapante (şi mai des citate) de expresii performative (în sensul dat iniţial de J.L. Austin, de enunţuri care nu **constată,** ci **fac)** se află cele de tipul : „Promit că...", „Mă logodesc cu...", „Declar adunarea încheiată" etc. Teoria, odată constituită, a dus la precizarea valorii pragmatice a unei mult mai mari categorii de enunţuri, practic a întregului uz al limbajului ; nucleul său acţional merită însă acum tot interesul pentru că este extrem de prezent în mişcarea de idei şi de cuvinte din jurul nostru. Momentul este interesant chiar din punctul de vedere al teoriei actelor de limbaj, pentru că oferă exemplul unui context special, în care se manifestă o anume fragilitate a structurilor, lipsa unui cadru strict de reglementări punînd în discuţie şi statutul actelor de limbaj.

O serioasă dispută dusă în jurul performativelor priveşte recunoaşterea lor ca o categorie aparte, înzestrată cu forţă acţională — sau tratamentul unificator care vede în ele, ca în alte tipuri de enunţuri, reprezentarea unor gesturi şi stări mentale. În orice caz, o dublă condiţionare, socială şi pur lingvistică, e singura garanţie de reuşită, de existenţă reală a unor asemenea acte. Fără un cadru instituţionalizat — ele sînt pură ficţiune ; vorbitorul trebuie să fie investit cu autoritatea necesară luării în considerare a declaraţiei sale ; pe de altă parte, e necesară utilizarea unor enunţuri performative tipice, neechivoce, a unor forme lingvistice convenţionalizate.

Se pot urmări, în viaţa publică românească din ultimele luni, multe eşecuri şi reuşite în domeniul actelor de limbaj. Lipsa de eficienţă şi de îndreptăţire a unora e provocată de nerespectarea solidarităţii celor două condiţii de mai sus ; deruta multor ascultători/cititori provine din tendinţa (neconştientizată) de a considera suficient doar unul dintre factori, astfel încît sînt luate în serios orice forme de declaraţii fără cadru legal, care nu angajează nimic — sau orice afirmaţii făcute într-un cadru instituţional, dar care nu au „forma lingvistică" a unor declarative. Aşanumitele, de unii, acte indirecte, de producere a unui enunţ de tipul „E cam frig aici", aparent constatativ, de fapt o cerere de a se închide fereastra, fac parte, evident, dintr-o altă categorie, de unde şi neobligativitatea de a fi înţelese şi acceptate în sensul lor performativ.

Un enunţ peste care au trecut, deja, mai multe săptămîni, dar care e de reţinut pentru interesanta (şi ambigua) sa structură pragmatică, dovedită de unele reacţii la momentul respectiv, este cel prin care se afirma că partidul comunist „este, practic, dizolvat". Insatisfacţia pe care o trezise unora formula este explicabilă prin raportarea la modelul unui performativ, deci la cele două condiţii amintite mai sus: cea a cadrului institutional în care declaraţia este eficientă, produce realmente o modificare a unei stări de lucruri — şi cea a formei declarative. Funcţia modalizatorului „practic" nu e deloc de neglijat aici — pentru că el atribuie enunţului acel aer neconform unui performativ. Cei care aşteptau un act de autoritate care să dizolve, prin forţa limbajului, o realitate, au privit cu suspiciune adverbul „practic". Lucru firesc, pentru că el atrăgea enunţul din sfera **performativului** în cea a constatativului, din prezenţa lui **a spune = a face** în valoarea mai comună a lui „a spune că s-a făcut". Tenţaţia performativelor e provocată, poate, de o iluzie: aceea că, acţionînd în planul limbajului, ele sînt sub controlul imediat al logicii, al gîndirii — al martorului. Micul enunţ de mai sus îmi pare exemplar pentru condiţia fragilă a actului de limbaj; inserţia, aparent nesemnificativă, a unui cuvînt anulează o posibilă valoare performatică. În privinţa adverbului cu pricina, să nu uităm că, paradoxal, între două enunţuri ca „A greşit" şi „Desigur că a greşit", primul enunţ este, în principiu, mai convingător, pentru că nu pune problema validării afirmaţiei. Introducerea modalizatorului „desigur" corespunde unei intrări în domeniul argumentării, al atitudinii subiective (mascate), presupune recunoaşterea faptului că enunţul în cauză poate fi pus la îndoială.

Mi se pare că există în prezent o reală „cerere" de acte de limbaj, de performative, născută probabil dintr-o dorinţă de ordine şi claritate. Descrierile stărilor de lucruri sînt infinit variabile, penru că depind de mulţimea punctelor de vedere ; performativul dă impresia unei rezolvări univoce şi spectaculoase. Să nu uităm însă că înregistrăm în jur numeroase cazuri de performative cu statut ambiguu — produs, în afara cauzelor deja pomenite, de faptul că au în vedere **desfiinţări** mai mult decît **constituiri** — şi realităţi concrete, obiectuale, mai mult decît simple relaţii ; exemplele canonice de performative stabilesc sau anulează raporturi sociale (angajament, logodnă, salut, ofertă etc.) — mai uşor de redus la o schemă abstractă.

Rodica Zafiu

MARIANA FILIMON

Gînd

Stau în poarta cu mii de feţe
a unui gînd
stele îmi cad pe umeri
dintr-un cer nevăzut
o pictură aproape perfectă
drum ce se alcătuieşte singur
în aburul ademenitor
spre dimineaţa golită

un drum zic ce pilpîie
în mărunţaiele pajiştei
singur făcîndu-şi loc
singur fără îndurare
ca şi cum nici n-aş fi

Stea

Îndărătul cuvintelor
rude prieteni
înţeleaptă acoperire

o pată de melancolie se depune
pe lucruri
le învăluie sensul
îl mistuie

la capătul unui drum
cuminte aşteaptă
steaua ta răbdătoare
dar cum s-o mai vezi
cum să-i atingi liniştea
în haosul alb

cum să-i spui iată-mă
cînd glasul se sfarmă
în haosul alb
cum să-i spui sînt

Nu mai sîntem tineri

Gheţar albastru
şi plutitor
februarie în casa mea

gerul deschide larg
uimirea spre paradis
chiar dacă tineri nu mai sîntem

chiar dacă zăpada
se scurge chinuitor
printre degete obosite
închipuind secrete călătoril

lîngă idolul alb şi înfrigurat
toate zilele mele
îngenunchează

O biografie prin amintiri

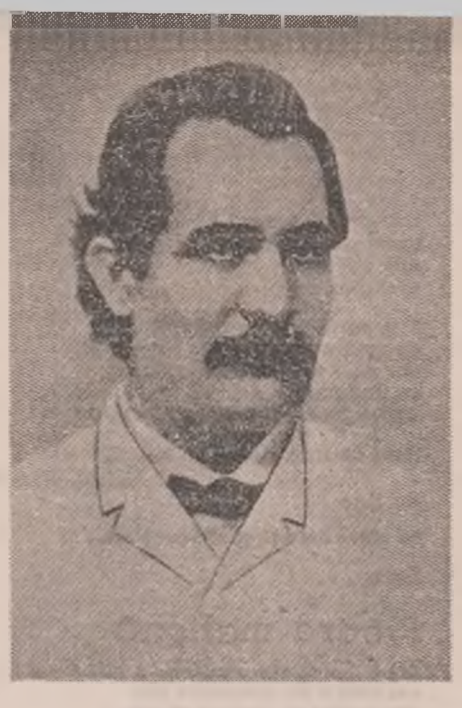

A apărut recent, la editura „Dacia" din Cluj, o culegere masivă de amintiri despre Mihai Eminescu. Se intitulează **Ei l-au văzut pe Eminescu** și a fost alcătuită de Cristina Crăciun și de Victor Crăciun. Sînt adunate laolaltă peste 130 de mărturii, cele mai multe dintre ele clasice, adică foarte cunoscute și citate în lucrări de istorie literară de toate calibrele. Cele mai importante dintre mărturiile acestea aparțin unor membri ai familiei poetului (Matei, Șerban, Harieta, Aglae, mai tîrziu Gheorghe, fiul căpitanului Matei Eminescu), unor profesori și colegi din anii studiilor la Cernăuți sau la Viena (Ioan Sbiera, Teodor V. Ștefanelli), celor cu care a colaborat ca poet și ca gazetar (Iosif Vulcan, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Scipione Bădescu, Grigore Păucescu), unor prieteni apropiați (Creangă, Slavici, Caragiale, Miron Pompiliu, Mozes Gaster), unor femei care au jucat un rol important în viața sentimentală a lui Eminescu (Veronica Micle, Mite Kremnitz, Cleopatra Poenaru Lecca), în fine, medicilor care l-au îngrijit în ultimii ani (H. Obersteiner la Viena, Al. Șuțu la București).

Pentru că în majoritatea acestor pagini (care formează la un loc o biografie a poetului prin amintiri) este vorba în primul rînd de **omul fizic** și nu de opera lui, îi se potrivește tuturor vorba lui Lamartine, citată la un moment dat de N. Petrașcu : „omul nu moare încă pămîntește cît timp trăiesc cei ce l-au văzut și-și aduc aminte de dînsul (...). Cînd însă se duc toți cei ce l-au cunoscut, atunci se întinde asupra ființei lui trupești noaptea cea adîncă a morții".

Din tot ce știm despre memorialistica declanșată de amintirea lui Eminescu există mărturii de toate nuanțele, de la admirația necondiționată, la contestarea răutăcioasă sau de-a dreptul ireverențioasă, de la observația adîncă, la privirea superficială, incapabilă să înțeleagă natura profundă a omului. Pe acestea din urmă, aparținînd **detractorilor,** editorii le-au evitat. Iată ca exemplu al acestei triste categorii mărturia lui N. Xenopol, din **Telegraphul** (1882) : „Adeseori privirile trecătorului sunt atrase de un individ cu un ciudat cap în patru muchii, astfel cum bucureștenii vor fi văzut uneori la lucrătorii bulgari (cu ocazia canalizării Dîmboviței este dat fiecăruia să constate acest fapt). Acest individ poartă pantaloni vineți, un gheroc negru de împrumut și o pălărie neagră mare, întocmai ca aceea a nemților care umblă cu flașnetele în spate ; e pururea plin de noroi și fața și mîinile sale poartă nenumărate urme de negreală violetă. Cizmele le înlocuiește adeseori prin papuci și în acest hal i se întîmplă uneori să intre pe la **Hugues** spre a căuta vreun stăpîn din ai săi, care nu știe sărmanul unde să se ascundă mai curînd spre a nu fi văzut de fostul grădinar. Dăm aici signalmentul exact al acestui bizar personaj căci pe la ora mesei, de-l întîlnim pe stradă, e bine să te ferești de dînsul. Și de aminteri nu e bine să stai cu el la vorbă. Cine a citit poeziile sale : **Împărat și proletar, Strigoii,** nuvela sa **Sărmanul Dionis,** care pe lîngă o necunoștință deplină a limbei române, cuprind nenumărate exemple de aberațiune mentală, acela desigur îl va ocoli cale de o poștie" etc.

Dintr-o greșită înțelegere a puterii de discernămînt a cititorilor de astăzi, editorii acestui volum au ales cu precădere mărturiile serioase, neviciate de lipsa de respect pentru om. Cu sau fără paginile din „dosarul negru" al amintirilor despre Eminescu, rămîne totuși o problemă pe care textele memorialistice o vor ridica întotdeauna : Cum vorbim despre marii oameni ai trecutului, despre marii artiști, despre un mare scriitor ?

În linii mari există două categorii de mărturii. Unele solemne, făcute de la înălțimea respectului pentru valoarea omului și, în general, pentru cuvîntul scris sau rostit, altele de la nivelul străzii, pline de indiscreții și de un fel de a jubila în fața ideii că, pînă la urmă, toți oamenii sînt la fel. Primele mărturii vizează marile structuri, exemplaritatea și valoarea, celelalte sînt în căutarea anecdotei și a senzaționalului pitoresc. În prima categorie intră nostalgia pentru marile modele, în a doua descoperim viața văzută „prin gaura cheii", „mica istorie", curiozitatea elementară a lui „vrem să știm cum a fost". În prima situație viziunea asupra oamenilor este **eroică,** în cea de a doua ea poate fi denumită **tersitism.** Ar fi imposibil să alungăm din interpretarea vieții vreuna din aceste două viziuni. Dar, în cele din urmă, problema lui „cît și ce anume reținem din viața unui mare scriitor" se vădește a fi nu numai o chestiune de istorie literară, ci și una de morală a acestei discipline.

Majoritatea amintirilor legate de viața lui Eminescu pornesc de la convingerea că a fost vorba de un personaj cu totul ieșit din comun și sînt rare cazurile în care o imagine ideală, realizată mai ales cu ajutorul unei opere, să se fi apropiat mai mult de ceea ce au văzut într-un om chiar contemporanii lui : „Nu am cunoscut un om cu mai puține pretenții ca dînsul" (Ștefanelli) ; „Îi lipsea totul, dar nu se plîngea de nimic" (Ștefan Cacoveanu) ; „Era discret față de alții dar mai vîrtos față de ceea ce privea persoana sa" (Ieronim Barițiu) ; „Trăia mai mult cu sufletul decît cu trupul", „Era un om cu trebuințe puține dar cu apucături boierești", „Era în stare să se umilească, să stăruie, să cerșească pentru vreun nevoiaș ; pentru sine însuși cu nici un preț". (Slavici) ; „Rege el însuși al cugetării omenești, care alt rege ar fi putut să-l distingă ?" (Maiorescu).

Ieșit din comun a fost Eminescu prin felul său de a trăi, de a se purta cu oamenii (celebra lui milă pentru săraci), prin puterea neobișnuită de concentrare în contact cu lumea cărților și a ideilor („acțiunea de a gîndi înăuntru", despre care vorbea Platon), în sfîrșit, prin unele aptitudini din categoria celor paranormale. Între ele, un fel special de a trăi în vis și, mai ales, un mod spectaculos de a citi, despre care ne vorbește Slavici în **Amintirile** sale : „El citea, înainte de toate, mult și cu o repeziciune uimitoare, nu vorbă cu vorbă, ci cuprinzînd cu privirea fraze întregi".

Cred că suma tuturor acestor impresii trebuie căutată în amintirile lui Caragiale, care ne-a dat poate cea mai frumoasă și mai convingătoare imagine a omului Eminescu, în celebrul său necrolog din **Constituționalul.** Este mai întîi vorba de o imagine a tînărului poet, în primii ani ai vieții sale artistice : „Era o frumusețe ! O figură clasică încadrată de niște plete mari negre ; o frunte înaltă și senină ; niște ochi mari — la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru ; un zîmbet blînd și adînc melancolic. Avea aerul unui sfînt coborît o evaluare a firii omului, cu tot neobișnuitul ei : „vesel și trist ; comunicativ și ursuz ; blînd și aspru ; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate ; aci de o abstinență de pustnic, aci apoi lacom de plăcerile vieții ; fugind de oameni și căutîndu-i ; nepăsător ca un bătrîn stoic și iritabil ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură ! — fericită pentru artist, nefericită pentru om !" Avem în fine și o judecată a valorii lui Eminescu, la sfîrșitul vieții sale : „era un om dintr-o bucată, și nu dintr-una care se găsește pe toate cărările. Generații întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Șerban-vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme, și o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate". Față de aceste rînduri, în finalul monografiei sale despre Eminecu, nici Călinescu nu s-a putut ridica mai sus.

Sînt pe de altă parte numeroase contradicții în mărturiile despre Eminescu, unele de nerezolvat astăzi, altele în spatele cărora se întrezărește un explicabil **parti-pris** afectiv. Cele mai importante dintre ele ar fi informațiile despre data nașterii sale (la Matei Eminescu, la Ștefanelli, care rezumă problema, sau chiar la Iacob Negruzzi și Maiorescu), despre debutul poetic la ziarul **Aurora** din Oradea (se știe că recent Gh. Mihăilă a crezut că poate identifica acest debut), despre prezumptiva continuare a studiilor gimnaziale (la Sibiu, la Blaj, la Timișoara sau la Botoșani), despre numele de Eminescu (dat de Iosif Vulcan sau de Aron Pumnul), despre boala de care a suferit poetul.

Sînt și alte amintiri contradictorii, poate mai ușor de descîlcit. Pentru unii, **gazetăria** a fost în cazul lui Eminescu o activitate normală, în acord cu preocupările sale firești, pentru alții, ea a reprezentat o salahorie distrugătoare, care „stoarce puterile unui om" (Caragiale). Mulți vorbesc despre pasiunea lui Eminescu pentru textele vechi, Mozes Gaster observă în schimb că poetul citea „anevoie slova veche" și că prefera de aceea să i-o descifreze el.

Punerea de acord a tuturor acestor contradicții înseamnă fie cercetarea lor istorică amănunțită, prin redeschiderea unor dosare considerate închise, fie recursul la psihologie, ca de obicei în cazul documentelor sufletești. Dar, cum se întîmplă ori de cîte ori ne confruntăm cu mărturiile despre trecut, și la capătul lecturii acestor amintiri descoperim că ne aflăm în fața unui **paradox hermeneutic.** El poate fi rezumat în cuvintele lui Iacob Negruzzi, din **Amintiri :** „Eminescu, cunoscut în mod superficial de noi contemporanii ce ni-l reînfățoșăm din amintiri răzlețe, va fi mai bine pătruns de generațiile viitoare, a căror judecată, neîntunecată prin fapte fără însemnătate, va putea mai ușor cuprinde în întregul ei puternica lui personalitate".

Altfel spus, cu cît ne îndepărtăm mai mult de Eminescu, cu atît sporește șansa înțelegerii lui.

Florin Manolescu

---

promoția reformată

Refuzul disperării

Multe vor fi învățat scriitorii „reformați" în lunga lor absență din peisaj : să prețuiască tăcerea, să fie prudenți, să prefere casa străzii, să citească în priviri, să dea literaturii ceea ce era al vieții, deseori și invers din motive de securitate. Un singur lucru n-a izbutit proletcultul să-i învețe : disperarea. Nu pentru că ei ar fi fost, fie și în parte, arondați speranței dar e dincolo de orice îndoială că în **Iarna finbul** sau în **Matei Iliescu,** în **Cartea mareelor** sau în **Țărina serilor,** în **Viața lui Al. Macedonski** sau **Poezia lui Eminescu** nu disperarea sălășluiește. Cînd totul în biografiile celor mai mulți, de la privațiunile sociale la neputința părăsirii sertarului, putea fi motiv de disperare, cum de tocmai aceasta a fost starea pe care literatura lor a refuzat-o, chiar cu obstinație ? ! Nevoia de compensație a „negativului" vieții reale printr-un „pozitiv" al universului imaginar poate că e o explicație, cel puțin dacă acordăm credit observației că vicisitudinile călesc. Dar nu e singura explicație. Ar mai fi și rolul de „cușcă Faraday" pe care spațiul privat (camera de lucru, biblioteca) la care au fost obligați să-și reducă mișcările l-a jucat, protejîndu-i pe cei mai mulți, chiar fără știrea lor. Semnele disperării nu le găsim în epocă decît la cei care au stat în stradă, la cei în care proletcultul și-a pus oarece speranțe, la Nicolae Labiș sau la A.E. Baconsky de pildă. În chip curios, disperarea s-a hrănit din idilismul, optimismul și seninătatea tranșării maniheiste, propăvăduite de proletcult. E incontestabil că din tunelul cincizecist „oficialii" au ieșit obosiți de moarte, deprimați, anemiați, în vreme ce „reformații" au arătat din prima clipă a re-lansării o vigoare de-a dreptul atletică. Victoriilor à la Pyrrus ale congenerilor de pe baricada „noii estetici" le-au corespuns în tabără „reformaților", înfrîngeri reconfortante. Rămîne, totuși, un mister al psihologiei și al biologiei chiar, vigoarea psihică, fizică și morală cu care scriitorii „reformați" au traversat mizeriile de tot felul ale marginalizării sociale, nu puțini petrecînd ani buni în închisorile de tip stalinist din acea vreme.

Refuzul disperării devenise, la sfîrșitul calvarului cincizecist, a doua natură a majorității „reformaților", dar, lucru întrucîtva curios, optimismul și seninătatea la care parveniseră acești scriitori prin asceză involuntară și asprime de sine terapeutică nu aveau să cunoască, în anii liberalizării, nivelele de entuziasm și participare ale tinerilor șaizeciști. O anumită reținere similară neîncrederii sau prudenței — ce se va dovedi, din nefericire, premonitorie — făcea ca implicarea „reformaților" într-un climat ideologico-literar aparent bun să distoneze, prin apatie sau neutralitate, față de exuberanța și fervoarea implicării celorlalte promoții active, în primul rînd a cincizeciștilor „oficiali", acum în plină operație estetică, și a șaizeciștilor care visau, și chiar au realizat, sincronizarea europeană, mai întîi în poezie, apoi, laolaltă cu șaptezeciștii, în proză și în critică. Diferența de altitudine și de încredere în implicare era atît de mare încît dacă-i spuneai, în 1966 să zicem, unui tînăr scriitor că exact cu zece ani mai tîrziu va trăi într-un infern al terorii, ți-ar fi răspuns rîzînd că fabulezi, pe cînd un „reformat" ar fi întîmpinat aceeași prevestire cu un frisonant „s-ar putea". Că prudența „reformaților" la patosul liberalist din anii șaizeci nu era fără temei avea să vadă toată lumea încă din primul lustru al deceniului opt. Ei n-au fost, numaidecît, niște clarvăzători, au fost doar mai buni cunoscători ai „dialecticii" sistemelor totalitare, altfel spus, au văzut dincolo de copaci, pădurea. Făceau, poate fără s-o gîndească, figura acelui personaj camusian, care nu speră, nu disperă, știe.

Și tocmai cînd ultimele iluzii șaizeciste de liberalism au căzut sub senila dictaturii „multilateral dezvoltate", scriitorii din promoția reformată — refuzînd încă o dată disperarea — au încercat (alături de șaptezeciști mai ales) să întrețină, exclusiv pe cale intelectuală, dramul de speranță necesar supraviețuirii. Cîțiva au devenit repede adevărate modele pentru mai tinerii confrați. Cazul lui Radu Petrescu e cel mai notoriu, dar asemenea au fost și Doinaș, și Șora, și Paleologu. Deja evocata legătură afectivă dintre șaptezeciști și „reformați" în anii optzeci s-a afirmat cu mai mare tărie. Deși n-au făcut în chip explicit disidență decît în ultimii ani ai deceniului nouă, „reformații" au încurajat, prin atitudinea lor intelectuală și morală, disidența celor mai tineri. Aceasta din urmă poate fi socotită, în exemplele de primă linie, drept un efect al disperării, în vreme ce prezența catalizatoare a scriitorilor „reformați" exprima refuzul disperării. Pentru o dată, o realitate aparent antinomică a funcționat ca o realitate complementară. Disperarea s-a radicalizat în protestul disidenților grație sau și grație refuzului disperării practicat în forme catifelate dar nu mai puțin ferme de cei mai prestigioși „reformați".

Laurențiu Ulici

cezar baltag

Poemul acesta

Poemul acesta
scris împotriva vîntului
litere rătăcitoare în praful cuvintelor
silabe cu nisip în ochi
dincolo de cornișa lumii
și gîndul unei întoarceri
acolo unde dacă vorbesc
nu cu sunt cel ce vorbește,
acolo unde dacă mor
nu moartea mea este,
acolo unde dacă te caut
nu tu îmi răspunzi
cu o noapte ce nu se mai termină
cu o zi
ce nu mai începe,
dincolo de poemul acesta
scris
împotriva vîntului

27 februarie 1989

Și cu moarte, și cu vis...

Și ți-am zis, Doamne, ți-am zis
și cu moarte și cu vis
și cu cer și cu pămînt
și cu toate cîte sînt

Zorii cînd s-au înălțat
tu erai demult plecat,
amiaza cînd s-a suit
te-am chemat și n-ai venit.
noaptea cînd m-a fost ascuns
te-am strigat și n-ai răspuns,
pe unde ai trecut, anume
pașii tăi s-au făcut lume...

Dacă-ai fi tăcere-n unde
și tăcerea mi-ar răspunde,
în genune de-ai fi fost
îi găseam genunii rost,
arșiță de te știam
luam foc și învăpăiam

Soarta mea am căutat-o
și-am pierdut-o și-am aflat-o
și-am văzut că lumea este
și-ntuneric și poveste

Tot mai des și-ntinde mîna
să mă mîngîie țărîna,
picioarele mi le leagă
ba de frunză, ba de iarbă
ba de piatră, ba de soare
ba de apa-nțelătoare

M-ai trimis, Doamne, trimis
și la stele și la vis.
Vis-metaforă [illegible]: cu te caut,
cauți [illegible] tu și eu n-aud ?
Steaua zice [illegible] sunt lume,
lumii rostul nu-i pot spune...

9 martie 1989

Terra mater

Fără șovăială
prin pădurea adormită
vedea cum apare fața mamei originare
tot mai luminoasă
încărcată de dragoste
ca o întrebare
de care
ar fi vrut să fugă
în aerul vîntului focului secretei
într-o corabie oarbă
fără întoarcere
într-o casă neagră fără acoperiș
unde să nu fie
nici cuvinte
nici gînduri

Dar corabia lui era inima ei,
dar viața lui ardea în sîngele ei,
dar casa lui era strigătul ei
ca un altar de demult
într-o foarte tainică peșteră

Sunt cu tine, spune pămîntul,
privindu-l. Rămîn
cu tine

Și clipa dete țipăt de cucuvea

1989

Floare malignă

Mi-e dor să fiu un șarpe-n iarbă
ori piatră ori pămîntul gol,
din valuri de lumină oarbă
descolăcindu-mă domol

Magie nu-i să mă mai cheme
nici cu nectar, nici cu otravă.
Amar mi-e sîngele de-o vreme
floare malignă și suavă.

Căci zei de-o seamă cu vecia
mi-au tors tăcerea în destin
să îmi tîrăsc melancolia
în prag la umbra unui spin.

Acolo în amiez de vară
adorm și mă trezesc visînd
că sunt acvila ce coboară
ca să mă ia de pe pămînt

iunie 1989

Aceleași pietre-s pe pămînt

Mă uit iubire-n ochii tăi
și noaptea mea o văd în ei
și-n noapte chipul meu tăcut
încet alunecă-n trecut
și toată viața-atunci îmi pare
un basm stricat de ursitoare
ce-au vrut-nadins să ne abată
din calea lui A-fost-odată

Îți mîngîi părul și ascult
vorbele mele de demult
ca și cum vîntu-ar căuta
în vechi izvoare fața ta
ca și cum apele ar ști
că ne vom stinge într-o zi
ca și cum pietrele-ar cunoaște
ca-n alte stele ne vom naște

Pămîntul tot așa îmi pare
strîmbat în drum de-o ursitoare
și văd în apa din fîntîni
un Făt-nebun cu fața-n mîini
de veacuri așteptînd pe piatră
o sfîntă Miercuri să-l îndrepte
să-l ia de mînă și să-l scoată
în lumea lui A-fost-odată

Pe cîmp aceleași ierburi sînt
aceiași ulmi tresar în vînt
aceleași stele noaptea ard,
tu însă, spune-mi, cine-a spart
oglinda care pe-amîndoi
ne poate-aduce înapoi
fîntîna care să ne scoată
la țărmul lui A-fost-odată... ?

Aceleași păsări trec țipînd,
aceleași pietre-s pe pămînt,
aceleași stele noaptea ard,
aceleași ursitori ne-au spart
oglinda-n care amîndoi
puteam veni în basm-napoi

Ochii tăi spun :
A fost odată
ca niciodata
ca niciodată ?

aprilie 1989

Antumă

Aievea-i lumea sau e vis ?
Cade o stea, te țin de mînă.
Pe negri umeri grele mi-s
două mari aripi de țărînă.

Obsesie ? sau stins hazard e
dîra lăsată-n cer de stea ?
Ca într-un somn aud cum arde
un ulm înalt în fața mea.

Brusc orice sunet încetează.
Gîndesc te-ai dus departe moarte.
Și deodată simt cu groază
că eu sînt ulmul care arde

Fugi, șarpe blînd din trunchi, aleargă,
zboară-mi, tu pasăre, din piept,
cu ochii albi în noaptea largă,
pleacă, sobolule-nțelept.

Fugiți și voi, furnici albastre.
In sita vremii, efemeră,
cenușa unor aripi caste
vîrtejul lumii îl proferă.

E-aproape vremea. Și-i departe.
Neantul pare plin de rost.
Nu un copac visez cum arde,
explozie în rai a fost.

E-aproape miza. Și-i departe.
Neantul pare plin de rost.
Nu un copac visez cum arde
explozie în cer a fost.

Desprinde-ți chipul din fîntîna
acestei liniști și de nu
ești încă văz, desprinde-ți mîna
din mîna mea. Și fugi și tu.

Înalt deasupra mea să-și lase
— doar acest gînd din urmă ceru-l —
peste castelul meu de oase
algebra lui de stele cerul.

Tu te ridică pe coline
de risc și cînd vei ști că nu-s
nici în cenuși, nici în lavine,
să spui așa către oricine :
— Era tîrziu, era cu mine,
o stea căzuse la apus,
cu strigăt l-a cuprins în sine
și l-a luat cu ea în sus.

Visam un foc ? Oare știu bine ?
Eu îl visam ? Tu n-ai plecat ?
S-a prăbușit o stea în mine ?
Nu eram eu de-un foc visat ?

21 iulie 1989

Roua și altceva

Dumnezeu irepetabil ca prezența
unei Alte-ființe în tine
coboară nemîngîiat
în candela ierbii unde praful
îndoielii
nu îl ajunge. Dincolo de clipa
privilegiată și disprețuită.
Acolo unde
nici conceptul, nici extazul
nu își maltă mîinile a rugă
pentru a le lăsa apoi să cadă
în simplă, prea simplă
proliferare
de cuvinte.
Pentru că, oricum, el trebuie
să existe

Noi să bem bucuria concretă
a ierbii
care suferă
fără să știe

februarie 1990

Pasărea

...ești Pasărea care aterizează
în copacul de la marginea prăpastiei
la prima oră a dimineții
și cîntă îndîrjit
știind
că nu e inutilă nici soarta
nici căderea în sine
sau în orizontul care începe
dincolo de vizibil
cînd apele
își recheamă izvoarele. Acum și zeul
își reia povestea
care de mii și mii de ani se rostește
și abia o mai poți auzi

Spiritul nu e-n cărți,
e în gura păsării care cîntă și cîntă
și cînd încetează rămîn fără suflare
ca în fața Sibilei
cînd spune : naștere, moarte... acum
zboară...
nu te opri... și să nu te mai ferești
să existi...

Acum zbori. A ta e minunea.

27 februarie 1990

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Genul care ne domină acum este teatrul. Histrionii improvizează, textul lipsește. De aceea avem din nou la ordinea zilei numai volume de poezie și proză. Să le comentăm fără a uita nici un moment că ei, scriitorii, se nasc, în timp ce oratorii se fac. Iar facerea este chinuitoare. Pentru văz, pentru auz...

Horia Gârbea

Vera Făgădaru
LOCUL DE ALĂTURI
Cartea Românească

● Șapte proze scurte, toate scrise cu relativă îndemînare. Între ele se distinge una, **Bună ziua, Maria,** mai întinsă și deci în măsură să cuprindă schimbări de registru, să dezvolte o acțiune mai complicată.

Proză realistă, scrisă tradițional, fără complexe din această pricină, cu descrieri netede, corectă surprindere a oralității, personaje desenate din trei linii.

Corectitudine, linearitate, cunoașterea limitelor. Toate acestea nu duc la capodoperă dar nici regretul de a fi pornit lectura nu se instalează. Este un debut, din cîte am înțeles, sigur, debuturile ar trebui să fie mai spectaculoase, o carte despre cîmpie este un mare risc în literatura noastră, dominată de această prozaică/prozastică formă de relief. Și pentru că a venit vorba de relief cred că asta-i lipsește în primul rînd volumului.

Bedros Horasangian
PORTOCALA DE ADIO
Editura Dacia

● Dulce-acrișoară carte ne propune Bedros Horasangian, autor fecund. După un roman greu lizibil **(În larg,** 1989), proză scurtă-scurtă, mult mai comestibilă.

Nici momente, nici monumente. Ci scurte scene foarte coerente. Monologuri, dialoguri, secvențe de decupaj cinematografic, unele foarte reușite **(Limbile clasice și distribuirea laptelui)** iar altele eșuate **(O tavă de cataif).** Destule pe la mijloc dar toate simpatice, cu sigiliul unui talent incontestabil. Oricum izbînzile sînt mult mai numeroase decît eșecurile iar originalitatea de ansamblu evidentă.

Scurtele proze, cu cîte un **motto** amuzant unele, vin dinspre O'Henry și Dino Buzzati ca să se scalde într-o „Dunăre turcească" cu parfum de Caragiale, doar un parfum — și să se îndrepte și către ironia tragică, observația precisă a conaționalului Saroyan. Toate aceste încercări de identificare demonstrează calea personală a lui Bedros Horasangian care i-a citit pe toți și nu seamănă pînă la urmă cu nimeni.

Îmi vine să spun că **Portocala de adio** este cea mai bună carte a experimentatului autor. Una care va avea succes la un public mult mai mare decît precedentele pentru că viața prinsă între feliile ei este mai tare decît trucurile de stil și „tehnicile" naratologice.

Dulce-acrișoară carte și galbenă la copertă ca lămîia.

Corneliu Ostahie
OCHII CORBULUI POE
Editura Eminescu

● A trecut un deceniu de la debutul lui Corneliu Ostahie, să ne amintim **Recif,** dar nu multe s-au schimbat în scrisul său egal și liber de tentația marilor teme, tributar unor contemporani marcanți ca Mazilescu și M. Ivănescu.

Poetul avansează lent, ocolind cu perspicacitate grandilocvențele dar evitînd și un contact direct cu realitatea și obiectele concrete. În general filosofarea pe teme minore, conducerea poemului într-o permanentă ambiguitate sînt tehnicile favorite de a trasa poeziei un contur voit estompat. Textul se „lățește" peste tot, cuprinde întreaga zonă înconjurătoare substituindu-se realului.

Ceață, imprecizie, crepuscul, fantome, acesta este spațiul poeziei lui Corneliu Ostahie al cărui titlu de volum aduce aminte (prin raportare la conținut) nu de E. A. Poe ci de proverbul cu corbii care nu-și scot ochii. Adică văzul corbului este protejat de cel care, asemeni lui, poet fiind însă, iubește obscuritatea ruinelor.

În afară de acest simptom, Ostahie nu este un romantic ci un modern intimist, cu evidentă abilitate în domeniul său liric.

Alexandru Rosetti, Profesorul și Savantul

Fotografie de Vasile Blendea

Ne-a părăsit discret, la sfîrșitul lunii februarie, patriarhul lingviștilor românești actuale, Al. Rosetti, Maestrul, Profesorul multor generații de studenți ai Facultății de Litere din București, unul dintre cei mai iubiți organizatori și conducători ai cercetării lingvistice și, nu în ultimul rînd, un Mecena al literaturii românești.

Născut la București, la 20 octombrie 1895, a fost elev al liceului „Gh. Lazăr", unde l-a avut, printre alții, coleg pe I.D. Suchianu și apoi student al Facultății de Litere și Filozofie din București, elev al lui O. Densusianu, I.A. Candrea, I. Bianu și D. Onciul (în plimbările duminicale la munte îi plăcea să evoce, cu multă culoare, amintirea primilor doi sau sobrietatea cursurilor lui Onciul despre conținutul cărora tînărul student era chestionat de N. Iorga). La terminarea cursurilor universitare de la București (1920) publică memoriul **Colindele religioase la români,** ce anunța pe viitorul savant, după care pleacă la Paris, unde îi are ca profesori pe A. Meillet „cel mai mare lingvist al timpului nostru", după propria sa caracterizare, care-l introduce în problemele lingvistice generale, pe M. Roques, maestrul său în filologie, și pe abatele P. Ronsselot și pe O. Gillieron, creatorul foneticii experimentale, respectiv al geografiei lingvistice. La Paris (1923) se căsătorește cu Maria Rallet, la a cărei dispariție a publicat cartea **Maria Rosetti, așa cum am cunoscut-o.** Revenit în țară după 8 ani de studii, perioadă în care l-a avut coleg pe Al. Graur, devenit unul dintre prietenii și colaboratorii săi apropiați la revista „Bulletin lingvistique", este numit conferențiar (1928) și apoi profesor (1932) la Facultatea din București. La moartea lui O. Densusianu (1938) ocupă catedra de limba română de la aceeași facultate, unde a predat istoria limbii române timp de decenii, uneori în condiții grele, fiind, în 1952, chiar eliminat temporar din rîndurile corpului didactic sub acuzația stalinistă de „cosmopolitism".

Am avut fericirea să-l am Profesor și să-l cunosc îndeaproape. La cursuri și seminarii ne învăța ce este știința, insistînd asupra faptului că pentru cercetarea unui fenomen sînt necesare două lucruri : pe de o parte, a aduce probe în sprijinul ideilor exprimate și, pe de altă parte, știința nu se poate face fără cunoașterea a tot ce s-a scris înainte în domeniul respectiv în țară și în străinătate. Această profesiune de credință o susținea și la ședințele zilnice pe care le aveam cu Maestrul la secția de fonetică și dialectologie a Institutului de Lingvistică, devenită Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectologice. Exemplul personal l-a oferit în lucrările sale și în primul rînd în **Istoria limbii române.** O comparație între prima ediție a volumului I al acestei istorii, intitulat **Limba latină,** și ultima ediție este ilustrativă și se poate spune, așa cum afirmam cu alt prilej, că parcurgînd cele două ediții poți afla mișcarea de idei din lingvistica românească și mondială cu privire la problemele analizate. Profesorul și Savantul, a fost însă și un profesor al sufletelor și un adînc cercetător al vieții oamenilor. Se știe că după cursuri chema la catedră cîte un student să-l întrebe cum trăiește și-l ajuta în cele mai diverse feluri folosind celebrul său telefon. Acest lucru îl practica și la institut, unde avea grijă de sănătatea oamenilor (regretații profesori I. Bruckner și N. Nasta erau asaltați de telefonul lui) și unde se străduia să obțină tot felul de trimiteri la stagii de specializare în străinătate ale colaboratorilor săi. Pentru A. Rosetti contactul cu străinătatea era la fel de important ca oxigenul pe care îl respira în plimbările săptămînale la munte. De aceea cred că nu greșesc spunînd că suprimarea, în 1948, a revistei sale „Bulletin lingvistique", înființată în 1933, a fost una dintre cele mai mari suferințe pe care a avut-o. El a conceput această revistă din perspectiva unei duble deschideri a lingvisticii românești spre străinătate : ca un mesager al lingvisticii românești în lumea științifică internațională și, în același timp, ca o tribună prin care lingviștii străini erau prezenți în țara noastră. Profesorul meu nu s-a lăsat învins și a fost unul dintre cei care au luptat să apară alte reviste românești în limbi străine ; astăzi tradiția de la „Bulletin lingvistique" este continuată de „Revue roumaine de lingvistique" al cărei redactor responsabil a fost pînă în ultimele clipe ale vieții.

Atît ca Profesor, cît mai ales ca Savant, a fost mereu preocupat să cunoască și să promoveze noul. Urmărea cu ochi pătrunzători studenții care participau la cursuri și se interesa la asistenții lui care sînt cei mai „interesanți". Era obsedat de ideea promovării tineretului. Îi chema la el pe cei mai buni, le indica lecturile necesare, îi încuraja să publice și, mai tîrziu, cînd conducea Centrul îi angaja în cercetare. Pot spune că foarte rar s-a înșelat. Cînd exista o astfel de situație era trist și, cu o expresie de neuitat a feței, exclama „m-am înșelat". Remarci similare făcea și relativ la diverșii scriitori, tineri sau mai puțin tineri cînd, ridicîndu-și mîna într-o mișcare inconfundabilă iar privirea în tavan, exclama „Deh!". Pentru cei ce am stat în preajma Maestrului reuniunile zilnice de la Centru sau vizitele făcute acasă erau adevărate lecții de rafinare a gustului pentru că a dovedit o intuiție sigură în descifrarea valorii și separarea ei de nonvaloare. Și aceasta o făcea prin caracterizări concise, rămase multe celebre.

Promovarea noului, una dintre trăsăturile fundamentale ale activității fostului meu Profesor, era evidentă și în cercetările lingvistice. El este promotorul analizei structuraliste în lingvistica românească, fiind autorul, împreună cu Al. Graur, al primei schițe a sistemului fonologic al limbii române. Ne amintim cu plăcere de cunoscuta „bătălie pentru Hernani" condusă de Al. Rosetti cu ocazia susținerii tezei de doctorat a fostului său elev Em. Vasiliu, în care a cîștigat, cu multă greutate, votul consiliului profesoral din acea vreme a Facultății de Filologie din București. A sprijinit publicarea lucrărilor de lingvistică structurală, la început cu o bucurie deosebită și apoi folosind o balanță sensibilă la rezultatele unui anumit tip de analiză (în ultima vizită făcută la spital își exprima rezervele față de lingvistica matematică, deși a fost, împrsună cu Gr. Moisil, animatorul dezvoltării acestei direcții de cercetare). Promovarea noului a fost trăsătura de căpetenie și a editorului Rosetti. A fost și va fi evocată activitatea lui de Mecena al literaturii românești. Ne povestea cum acorda credit (material și moral) tinerilor pe vremea cînd era director la Cultura Națională și apoi la Editura Fundațiilor Regale. Evocarea acestor ani o făcea cu o plăcere nedisimulată însoțită de fiecare dată de caracterizarea celor care veneau să-l vadă și să-i ceară ajutorul. Povestirile legate de publicarea **Istoriei literaturii române** a lui G. Călinescu sau de tipărirea volumului de poezii al lui Tudor Arghezi ar trebui reproduse de un mare scriitor pentru a nu știrbi nimic din farmecul lor. Am pomenit de cartea lui G. Călinescu fiindcă el a considerat totdeauna publicarea acestei lucrări ca opera măiastră a vieții sale de editor. I-a plăcut enorm cînd s-a scris despre el, la împlinirea vîrstei de 90 de ani, că este „autorul moral" al capodoperei călinesciene. Prietenia stabilită între autorul fizic și cel moral al **Istoriei literaturii române** a fost cultivat cu pasiune și discreție de amîndoi.

Toate trăsăturile evocate pînă acum se oglindesc în opera lingvistică a fostului meu Profesor, a cărui evocare am s-o fac numai din perspectiva lucrării de căpetenie **Istoria limbii române,** operă de sinteză de mari proporții, așa cum puține culturi au. Ea este rezultatul unei activități de peste o jumătate de veac (primul volum dedicat sec. XVI a apărut în 1932). Publicată în mai multe ediții (cea defintivă în 1986), această operă începe cu prezentarea dezvoltată a limbii latine vorbite în Peninsula Balcanică și continuă cu secțiuni mai reduse consacrate etapelor pînă în epoca primelor texte românești (epocilor ulterioare le-a consacrat **Istoria limbii române literare,** scrisă în colaborare cu B. Cazacu și L. Onu). Este un model de sinteză în care strictețea argumentării se îmbină organic cu limpezimea stilului lapidar, concis. Opera îl prezintă pe savantul dispărut preocupat să folosească în cercetarea istoriei limbii române, toată informația din țară și străinătate, toate metodele disciplinei noastre, de la lingvistică la filologie. Prin atenția acordată metodelor moderne și în același timp prin preocuparea pentru fazele vechi ale literaturii noastre, Al. Rosetti s-a aflat totdeauna bine ancorat în trecutul acestui popor, dar și cu ochii mereu ațintiți spre viitor. A fost într-o permanentă mișcare între cunoașterea trecutului și a ultimelor idei din știința și cultura românească și universală. Această tinerețe spirituală nu l-a părăsit pînă în ultimele zile. De aceea, Revoluția din decembrie l-a impresionat în mod deosebit pentru perspectivele deschise culturii și științei românești. Din păcate nu a mai apucat să asiste la roadele acesteia.

Marius Sala

ion drăgănoiu

Călăuza șovăielnicilor

Poetului și prietenului M. Ivănescu

Gustoasă, singurătatea. Să te înfrupți din ea pe îndelete...
Căutînd un acord intim. Dezbrăcînd-o pe Victoria Ocampo de cuvintele
lui Valery : Rezultatele științei sunt demonstrabile. Filosofia nu
ajunge niciodată la soluții care să se poată demonstra. Știința
dovedește că soluțiile la care ajunge sunt adevărate. Filosofia nu
poate lucrul acesta. Ce este filosofia ? O artă... arta ideilor...
nimic altceva. Atunci, domnilor filosofi, veniți lîngă noi. Nu rămîneți
în colțul vostru ! Nu prețuiți mai mult decît noi.
Și ce să fac cu femeia asta dezbrăcată ? Costelivă. Bătrînă. Iubită.
cîndva. Mîngîiată îndelung. Căutînd și ea un acord intim.
Și eu ce pot să fac ?
Pot să o iau de mînă (mîna aceea cu pete hepatice, ca a mamei) și
să-i povestesc un Poem inventar ! Deci :
imaginează-ți podul casei în care ai copilărit
și de unde, printr-un ochi de geam priveai lumea de sus,
lumină rece, cețoasă, de primăvară, spinarea costelivă
a munților Făgărașului
și mai imaginează-ți că vine cineva și-ți pune în mîini
un volan și casei îi adaugă roți gigantice,
mult mai înalte decît mine, mult mai înalte
decît un poet și prieten înalt care ține în circă
un alt poet și prieten, mărunt și neliniștit,
cît doi prieteni și poeți de înalte roțile acestei case
la volanul căreia te trezești într-o zi
și tu poți să apeși pe o pedală și casa s-o ia din loc,
hardughia asta chiar își învîrte roțile, se mișcă prin spațiu.
Spațiul — să aparțină el oare acelor fenomene originare
în prezența cărora, potrivit unei vorbe a lui Goethe,
omul e cuprins de un fel de sfială ce poate merge pînă la teamă ? —
căci dincolo de spațiu, așa se pare, nu se află nimic din care
el să poată fi dedus,
iar pe de altă parte nu există nici o posibilitate
de a-l evita mergînd spre altceva ;
specificul spațiului trebuie să se arate pornind de la el însuși.
Mai poate fi surprins atunci acest specific ?
Iată o întrebare heideggeriană, demnă de un șofer aflat la volanul
unei autobasculante de 110 tone, privindu-și prietenii
de sus, surîzînd,
aplecat peste volanul negru și mare,
cerc, spațiu al ființei, delimitînd realul de noțional,
undeva la poalele munților Făgărașului, la Mîrșa, unde
blocuri ridicate în pripă
anunță nașterea unui oraș dintr-o fabrică, hrănind-o,
hrănindu-se din ea, căutîndu-și acordul intim.
În această privință ce zice Moșe ben Maimon, cordobezul ?
În „Călăuza șovăielnicilor" el precizează : „Alexandru din
Afrodisia spune că motivele dezacordului în legătură cu anumite
lucruri sunt trei : 1. dorința de a domina și de a învinge, care
împiedică omul să perceapă adevărul așa cum este el. 2. subtilitatea
lucrului perceptibil în el însuși, profunzimea sa și dificultatea de
a-l percepe, 3. ignoranța celui care percepe și incapacitatea lui
de a sesiza chiar ceea ce poate fi sesizat. Iată ce spune Alexandru..."
Gustoasă, singurătatea. Nimeni să nu-ți spună nimic, să poți să taci
în fiecare zi pînă la amiază.
Acum, tu taci !

din „Alice în țara noțiunilor"

PE POD

dumitru solomon

Balustrada unui mare pod de piatră, noaptea. Aplecat peste balustradă, domnul A privește gînditor adîncimea întunecoasă. Se aud apele fluviului curgînd pe sub pod. Apare domnul B; are fața nerasă și hainele ponosite. Se oprește, se apleacă peste balustradă, privește în adînc, apoi își ridică privirile și deodată îl zărește pe domnul A, aplecat în mod periculos peste balustradă. Se repede și-l apucă de braț.

DOMNUL B : Domnule !

DOMNUL A *(mirat)* : Cred că nu ne cunoaștem noi doi unul cu celălalt.

DOMNUL B : Desigur. Țin să vă atrag însă atenția că ați comis o dublă tautologie.

DOMNUL A : N-am comis nimic. *(Își eliberează brațul)*

DOMNUL B : Ați afirmat : ne cunoaștem noi doi unul cu celălalt.

DOMNUL A : N-am afirmat. Am negat.

DOMNUL B : Tautologia rămîne tautologie. Și nu m-aș fi sesizat dacă nu era dublă. Dacă spuneați : *ne cunoaștem* era suficient. *Noi doi* e tautologie. *Unul cu celălalt* e a doua tautologie.

DOMNUL A : Pe mine personal tautologiile mă lasă rece.

DOMNUL B : Atenție, domnule, ați fost pe pragul unei noi tautologii !

DOMNUL A *(cu încîntare)* : O tautologie nouă ! Nici n-am sperat !

DOMNUL B : N-ați sperat, dar ați afirmat : *eu personal*. Este evident pentru toată lumea că *eu* e *personal*.

DOMNUL A : Dacă este evident pentru toată lumea, nu văd de ce n-ar fi evident și pentru mine.

DOMNUL B : O, dar evidența nu mai trebuie evidențiată !

DOMNUL A : Ha, ha, ha ! V-am prins și eu cu tautologia ! Evidența nu mai trebuie evidențiată ! Penibil !

DOMNUL B : Dar asta nu-i tautologie E o... e... altceva.

DOMNUL A : Foarte bine ! V-am prins cu altceva ! Vedeți-vă de treabă !

DOMNUL B : Asta și făceam. Îmi vedeam de treabă.

DOMNUL A : Înțeleg, treaba dumneavoastră e să-i prindeți pe oameni cu tautologiile. Sînteți, pesemne, polițist.

DOMNUL B : Dimpotrivă. Am studiat. Cunosc și eu puțină literatură, puțină gramatică...

DOMNUL A *(accent)* : Puțină.

DOMNUL B : Cît se studiază.

DOMNUL A *(ușor ironic)* : Sînt convins că vă folosește.

DOMNUL B : Aș dori să fiu sincer.

DOMNUL A : Chiar vă rog.

DOMNUL B : Nu-mi folosește la nimic. Oamenii tot n-au habar de Racine sau de Goethe și încalcă în mod frecvent regulile gramaticale.

DOMNUL A : Ca mine.

DOMNUL B : Nu doresc să fac referiri concrete. În cazul dumneavoastră a fost mai mult ca sigur o simplă scăpare.

DOMNUL A : Aș vrea să fiu sincer...

DOMNUL B : Nu vă împiedic.

DOMNUL A : Ei bine, n-a fost o simplă scăpare. Așa vorbesc eu. Puțin îmi pasă de gramatica dumneavoastră. Cît despre Racine și Goethe, am eu necazuri mai mari.

DOMNUL B *(revoltat)* : Goethe nu este un necaz. Este un scriitor. Mai mare decît necazurile pe care le aveți.

DOMNUL A *(bădăran)* : Nu mai pot eu de el ! *(Îl examinează ironic)* V-ar trebui un costum de haine mai...

DOMNUL B : Ar trebui să am cu ce să-l cumpăr.

DOMNUL A : V-aș fi dat eu. *(Își dă seama că a fost din nou bădăran)* Cu împrumut desigur. Dar am pierdut totul la cărți. Totul ! Nu mai am decît ceea ce se vede pe mine, plus niște datorii mari pe care trebuie să le achit pînă la sfîrșitul lunii.

DOMNUL B : Ați pierdut totul fiindcă ați jucat totul.

DOMNUL A : Am vrut să cîștig totul. Sînt un totalitar.

DOMNUL B : Văd că aveți dificultăți și cu vocabularul, mai precis cu semantica. Cuvîntul nu vi se potrivește.

DOMNUL A : Ce mai la deal la vale, doresc absolutul. Sînt un absolutist.

DOMNUL B : Mă tem că iar v-ați exprimat impropriu.

DOMNUL A *(iritat)* : Ba m-am exprimat cu cuvintele mele proprii.

DOMNUL B : Cuvintele nu sînt ale dumneavoastră ; cu atît mai puțin proprii. Ele aparțin limbii. Totodată ele sînt improprii întrucît exprimă altceva decît ați vrut să spuneți.

DOMNUL A *(indignat)* : Nu cred că știți dumneavoastră mai bine decît mine ce am vrut să spun *eu*.

DOMNUL B : Aveți dreptate, dar...

DOMNUL A : Știu că am dreptate.

DOMNUL B *(împăciuitor)* : N-aș vrea să ne contrazicem, cu atît mai mult cu cît, dacă ați pierdut totul, vă aflați într-o situație de neinvidiat. Acum înțeleg de ce priveați cu atîta disperare încordată apele fluviului.

DOMNUL A : Nu este ce credeți.

DOMNUL B : Așa părea.

DOMNUL A : În definitiv, n-ar trebui să vă preocupe problema.

DOMNUL B : Platon spunea că fiecare dintre noi se află pe pămînt într-un post de pază și nu are dreptul să-l părăsească luîndu-și viața.

DOMNUL A : Prostii ! N-am idee cine-i Platon.

DOMNUL B *(compătimitor)* : Nu l-ați citit pe Platon !

DOMNUL A *(insolent)* : Uite că nu ! N-am timp de fleacuri.

DOMNUL B *(insistent)* : Mă rog, nu l-ați citit pe Platon, nu l-ați citit. Dar sînteți fără doar și poate un credincios. Credința interzice să ne luăm viața pe care Dumnezeu ne-a dat-o.

DOMNUL A *(pufnește)* : Credința ! Vreți să spuneți că ar trebui să cred în Dumnezeu, adică în acela care m-a lăsat sărac lipit în cîteva ore. Nu, domnule, n-ați găsit un suflet sensibil la această chestiune.

DOMNUL B : Nu vreau să vă impun un punct de vedere. Sînteți liber să credeți sau nu în Dumnezeu. Dar și un necredincios știe că viața sa nu-i aparține.

DOMNUL A *(grosolan)* : I-o fi aparținînd altcuiva !

DOMNUL B : Societății.

DOMNUL A : În cazul nostru, dumneavoastră singur reprezentați societatea, restul nefiind de față.

DOMNUL B : Cu atît mai mult nu vă pot îngădui să faceți un gest fatal.

DOMNUL A : Doar n-o să mă apuc să cerșesc. Ca dumneavoastră.

DOMNUL B : Eu nu cerșesc.

DOMNUL A : Pricep : trăiți din Platon, din Goethe și din greșelile gramaticale ale altora...

DOMNUL B : Scriu.

DOMNUL A : Denunțuri.

DOMNUL B : Cărți.

DOMNUL A : După cum arătați, bag mîna-n foc că nici dumneavoastră n-ați prea cîștigat la cărți.

DOMNUL B : Nici nu mi-am propus. Mi-am propus doar să-i fac pe oameni mai buni.

DOMNUL A : Pariez că n-ați reușit. Fiți sincer.

PASUL ÎNAINTE

nicolae țic

1. Blocul avea cinci scări și zece etaje. Cît să încapă în el toți oamenii din cătunul unde mă născusem eu. Cătunul dispăruse demult, pe locul acela se construise o hidrocentrală. Iar eu eram bătrîn. Din cîți își găsiseră adăpost în blocul nostru, sute și sute, numai eu eram bătrîn ca moartea. Între mine și cei mai apropiați de vîrsta mea, care-mi călcau pe urme, adică, se căsca, totuși, un gol de vreo 20 de ani.

Cînd ne-am instalat aici, încă se mai lucra la finisarea blocului, pe la boxe și la centrala termică. Am obținut repartiție pe trei camere, că eram trei, eu, abia ieșit la pensie, nevastă-mea, și ea pensionară, și o nepoată pe care-o adusesem de la sat, încă de copilă, ca s-avem și noi un sprijin la bătrînețe. După ce și-a luat licența în biologie, nepoata s-a măritat cu un inginer, acela a dus-o în provincie, la sute de kilometri distanță de București, și rar s-a mai abătut pe la noi.

Am dat cele trei camere de la parter pe un apartament de două, la etajul cinci. De-aici nu ne mai mișcăm, i-am zis soției. Și-am fixat pe ușa de la intrare o plăcuță de alamă cu numele nostre, ca să știe moartea de unde să ne ia. Eu, ca eu, atacat de reumatisme, chinuit de astm, abia mă tîram prin casă. Însă de mîncat, mîncam, îmi creștea pofta de la o zi la alta, de glumit, iar glumeam, ca în tinerețe, o mai înveseleam și pe Leonora. Mă rugam pentru ea, s-o țină Dumnezeu în sănătate, pînă la adînci bătrîneți. Fără ea, alergînd pe la magazine, la piață, ca să-mi asigur hrana cea de toate zilele, nu reușeam să mă-nchipui. Inexplicabil, mai ales la un practician ca mine, care condusesem mai multe șantiere, mă temeam de aragaz, nu cumva să explodeze, și aveam oroare de spălatul vaselor. Dumnezeu să te țină în paza Sa, îi ziceam Leonorei în fiecare dimineață, la micul dejun.

Cînd colo, tocmai Dumnezeu, atît de invocatul, mi-a jucat o festă de zile mari : Cum, ne-cum, pe căi numai de El știute, mi-a răpit-o pe Leonora. Asta s-a petrecut în primăvara lui '67, într-o marți pe la prînz : ea s-a dus pînă la alimentara din colț, de unde să cumpere trei borcane de iaurt, și nu s-a mai întors la domiciliu. Nici în altă parte n-a mai apărut. Investigațiile au durat șase luni. A fost cu neputință să-i dăm de urmă. Nici o dovadă că a murit. De niciunde, nici un semn că mai trăiește. Multă vreme n-am încuiat ușa apartamentului : pe unde-mi rătăcește, o fi pierdut cheile ; dacă revine într-o bună zi, să poată intra și fără chei. Așa m-a prădat un șmecheraș, cu mine de față. Bagă de seamă, tataie, dacă strigi ajutor, ai mierlit-o, definitiv ! N-am strigat, dîndu-i și indicațiile necesare, de unde și ce să ia.

Abia după vreo doi ani m-am mutat în garsoniera de la etajul trei, unde mă gospodăresc și acum. Demult mi-a pierit teama de aragaz, îl manevrez ca pe-o jucărie, cînd îl aprind, cînd îl sting, cam o dată pe săptămînă îl uit deschis, pînă cînd se alarmează vecinii. Nevoia m-a pus în mișcare, făcînd din mine un tip întreprinzător. Ca prin farmec, articulațiile mele prinse de artrită s-au descleiat, durerile s-au îmblînzit.

N-am astîmpăr cît e ziua de mare, bîntui prin bloc, pe aleile din jurul blocului, prin parcuri, mă dau în vînt după o gură de aer și-o pajiște înverzită. Uneori, cînd nimeresc în aglomerații, mă înăbuș, nu-mi mai ajunge aerul. Atunci îmi vine să strig la cei din jur, hămesiții : Respirați mai cu măsură, prea cinstite fețe, ca să-mi rămînă și mie, cît de cît !

2. Doamne, ce de boșorogi în blocul nostru ! aud pe cîte unul strepezindu-se. Celor mai tineri li se pare că blocul ar fi plin de bătrîni. Cu puțin spirit de observație, lesne și-ar da seama că sînt eu, doar eu, sub înfățișări oarecum diferite, azi mai drept, ceva mai sigur de mine, trăgînd din țigară, a doua zi ușor adus de spate, cu șapca de velur căzută pe ochi, a treia zi îndoit de-a binelea, ajutîndu-mă la mers cu bastonul. După cum mă iartă, ori mă încearcă ulcerul, astmul, reumatismele. Există însă și o altă explicație a așa-zisei mele deghizări : de-a lungul anilor, cît am fost în meserie, cîștigînd eu binișor, mi-am tot făcut la costume, balonzaide, paltoane, șepci și pălării, pe care, în loc să le port, le-am înghesuit prin dulapuri. Acum le-a venit rîndul, că tot n-am cui să le dau de pomană. Sînt un bătrîn elegant, scos din cutie.

Confundîndu-mă cu vreun străin de bloc, picat aici în vizită la prieteni, cunoscuți, colocatarii nu-mai mai acordă respectul cuvenit ; în cîteva rînduri, pînă și administratorul mi-a cerut actele, bănuind că aș fi vreun răufăcător ; alții mă suspectează că învîrt cine știe ce afaceri, plasînd mărfuri, medicamente la preț de speculă ; și toți se vaită că blocul nostru a fost năpădit de bătrîni. Eu îmi rîd în barbă. Atîta pagubă să fie, că nu-mi mai dau ei bunăziua. Bătrîn, ei și ce dacă sînt bătrîn ?! Măcar de-ați ajunge și voi la anii mei ! Ceea ce, vă doresc din tot sufletul. Dar nu prea depășesc șaptezeci, n-au fibră, n-au tras din greu, pe arșiță și pe ger, ca să-și fortifice organismul. Înfofoliți, îi doboară o virozâ, îi curăță un cancer. Au sporit îngrijorător cazurile de cancer în blocul

DOMNUL B : Mă străduiesc să fiu.

DOMNUL A : Aveți tot sprijinul meu.

DOMNUL B : N-am reușit. Dealtfel, nu mi-am publicat cărțile. Mi-am dat seama că nu voi izbuti să-i fac pe oameni mai buni.

DOMNUL A : Prin urmare, și dumneavoastră ați pierdut.

DOMNUL B : Mă tem că da. Oricum nu m-ar fi citit nimeni.

DOMNUL A : Așa se explică deci prezența dumneavoastră pe acest pod, noaptea...

DOMNUL B *(evită răspunsul)* : S-a făcut cam răcoare...

DOMNUL A : Da. Cred că și apa e destul de rece...

DOMNUL B : Mă gîndesc să mă apuc de ceva folositor. De pildă... să le vorbesc oamenilor despre bine și rău. Ca Socrate.

DOMNUL A : De Socrate am auzit. Dar cînd mi-ați spus că vreți să faceți ceva folositor, chiar am crezut că vreți să faceți ceva folositor.

DOMNUL B : Presupun că aveți o idee mai bună.

DOMNUL A : N-am nici o idee. În orice caz, nu știu și nici nu doresc să-i fac pe oameni mai buni.

DOMNUL B : Înseamnă că aveți un alt scop.

DOMNUL A : Nu mi se pare că avem nevoie de un scop.

DOMNUL B : Așadar trăiți fără nici un scop.

DOMNUL A : Trăiesc fiindcă m-am născut.

DOMNUL B : Asta e cauza, nu scopul.

DOMNUL A : Eu cred că tot ceea ce facem este dintr-o cauză sau alta și nu în vederea unui scop.

DOMNUL B : Asta se întîmplă cu ființele irațională.

DOMNUL A : Nu mă simt o ființă rațională.

DOMNUL B : De aceea vă aflați aici. *(Arată spre fluviu)*

DOMNUL A : Prostii ! Doar nu-ți închipui că aș vrea să mă sinucid. Asta ar presupune un scop.

DOMNUL B : Ați venit să scrutați neantul.

DOMNUL A : Așa ! Așteptam să treacă cineva ca să mai pot sta de vorbă.

DOMNUL B *(cu o lumină în ochi)* : Vă place să stați de vorbă !

DOMNUL A : Enorm.

DOMNUL B : Minunat ! Exact ceea ce îmi doresc și eu : să stau de vorbă !

DOMNUL A *(bănuitor)* : Ca Socrate !

DOMNUL B : A, nu. Fără nici un scop. Greșeala lui Socrate e că avea un scop.

DOMNUL A : Mare greșeală !

DOMNUL B : Nimic nu e mai plăcut, mai înălțător decît să vorbești, să vorbești, iar timpul, care e întotdeauna împotriva noastră, să treacă pe nesimțite...

DOMNUL A *(încălzit)* : Să vorbești despre orice... oricît... cu oricine... fără prejudecăți... fără limite... fără să urmărești ceva anume...

DOMNUL B : Domnule, prezența dumneavoastră este o adevărată binefacere. Simt că am descoperit un partener inestimabil. Sînteți un om de cuvînt, ca și mine.

DOMNUL A : Eu v-am intuit de la început. De cînd ați făcut observația cu tautologia dublă mi-am dat seama că ne vom înțelege de minune.

DOMNUL B : Trebuia să-mi dau seama și eu. Un bărbat care face tautologii, și încă duble, nu poate avea intenții sinucigașe.

DOMNUL A : Doamne ! Ce bine e să vorbești fără să vrei nimic, fără să întrebi nimic și fără să spui nimic!... Vă propun să facem o plimbare împreună și să vorbim, să vorbim...

DOMNUL B : Ca peripateticienii.

DOMNUL A : Bănuiesc că ăștia sînt și ei niște oameni de cuvînt...

DOMNUL B : Am să vă povestesc.

DOMNUL A : Eu zic să vorbim despre Platon. *(Îl ia de braț și pornesc împreună)*

DOMNUL B : N-am nimic împotrivă.

DOMNUL A : Am putea discuta și despre Vasilescu.

DOMNUL B : Un filosof, probabil, mai nou...

DOMNUL A : Dimpotrivă. Un prieten al meu de la Brăila.

DOMNUL B : În fond, nu văd de ce n-am vorbi și despre Vasilescu. Totul e să vorbim. *(Ies. Restul se aude din culise)*

DOMNUL A : Ziceați că Platon *însăși* spunea...

DOMNUL B : Aș vrea să vă atrag atenția că ați comis o eroare... Se spune... *(Ceea ce urmează se pierde, acoperit de zgomotul surd al fluviului care curge pe sub pod)*

---

nostru. Cele mai multe localizate la bronhii, la bojoci. Din pricina tutunului, asta-i sută la mie.

Colocatarii mei nu știu cum să fumeze ; mai mult pufăie, între zece și douăzeci de țigări pe zi, cum e mai rău, adică. Norocul meu a fost că am dat peste un medic isteț. Pe la 40 de ani, avînd eu niște dificultăți cu inima, am vrut să renunț la tutun. Atunci mi-a zic doctorul de șantier : Prea tîrziu, prin venele și arterele dumitale mai circulă sînge-sînge doar în proporție de 50%, restul de 50 e nicotină ! Extrăgînd acum nicotina, zău că n-ar fi exclus un dezechilibru de-a dreptul fatal ! Așa am hotărît să dublez rația de țigări. Pe această cale, în mai puțin de doi ani, am obținut un sînge (de fapt, un lichid gălbui) nicotinizat sută-n sută. Electrocardiograma n-a mai depistat nici un semn de cardiopatie ischemică. Întotdeauna am fost de principiul : Cînd faci un lucru, apoi fă-l pînă la capăt! În ziua cînd am împlinit 85 de ani m-am sărbătorit trăgînd în piept 85 de țigări.

Ar fi, poate, nimerit să împărtășesc și altora din experiența mea : eu fumez numai în aer liber, pe alei, prin parcuri, pe balcon. Cei mai tineri din blocul nostru au deprins un obicei profund dăunător, ei aprind țigara mai mult în spații închise, între patru pereți, pe scări, în lift. M-a ars unul cu țigara în lift. Nici gînd să-și ceară iertare. Tot eram eu bătrîn ca moartea. Așa am devenit mai prudent în preajma celor tineri, și fumători, și nefumători, păstrînd între ei și mine o distanță de cel puțin un pas. Prin retragere, dînd eu, adică, înapoi, cîte-un pas. Lăsîndu-i pe ei să treacă.

Așa azi, mîine la fel, pînă cînd mi s-a creat un reflex : în clipa cînd îmi apărea cineva în cale, indiferent dacă era ori nu din blocul nostru, automat făceam un pas înapoi. Instinctul de conservare mi-a sugerat să adopt acest procedeu și pe străzile mai aglomerate, pe unde gonesc automobile, camioane și basculante. De la sine înțeles, aici trebuia să fac doi, trei, chiar și cinci pași înapoi.

3. Într-o noapte de ianuarie, cu viscol năpraznic, mi s-a arătat Leonora în vis : Am un sfat pentru tine ! mi-a zis, mîngîindu-mi fruntea, cum obișnuise în momentele noastre de tandrețe. Dacă vrei să întinerești, să fii iar cum ai fost, trebuie să umbli de-a-ndaratelea, numai de-a-ndaratelea ! Cînd s-o întreb pe unde-mi rătăcește, și cînd are de gînd să-mi vină acasă, m-am trezit. Gerul de peste noapte schițase pe geam chipul Leonorei. Așa cum arăta ea la 20 de ani, cînd am cunoscut-o, frumușică, veselă și încrezătoare.

Nu mai eram singur, fără nici o apărare, Leonora cea de gheață revenise anume ca să-mi poarte de grijă. Am jurat să-i urmez întocmai povețele. Dealtfel, mersul înapoi, cîte-un pas, cîte-un pas, încetișor, cu atenția sporită, nu mai era o problemă pentru mine. Convins că vecinii, ceilalți din bloc, m-ar lua de zărghit, cerînd să fiu internat la balamuc, am hotărît să-i evit pe cît posibil, înlocuind plimbările de zi cu cele de noapte. Abia cînd blocul se liniștea, luminile se stingeau, forfota străzilor se potolea, ieșeam și eu, de-a-ndaratelea, tiptil. Rareori mi s-a-ntîmplat să mă izbesc de un copac, de vreun zid de casă. Pot zice că m-am și sprintenit, parcă mai mult spor aveam la hoinărit înapoi, decît înainte.

Ziua dormeam neîntors. Leonora cea de gheață îmi veghea somnul. Fereastra nu s-a dezghețat nici în miez de vară. Într-o marți pe la prînz, pe cînd sforăiam din răsputeri, ca omul sănătos și trudit, după un schimb de noapte, mi-a sunat la ușă administratorul de bloc. Văzînd că nu răspund la sonerie (eu tocmai visam țîrîit de greieri) a început să-mi zgîlțîie ușa. De-a-ndaratelea, m-am prezentat îndată și i-am deschis. Îmi venise, individul, cu o falcă-n cer, alta-n pămînt. Iar mi-a cerut actele, întrebînd de cînd locuiesc acolo, și cu învoirea cui. De 20 de ani și mai bine. Cu repartiție în regulă. M-a apucat de umeri, ca pe-un

Continuare în pag. a 12-a

---

ioana diaconescu

Trandafirul

Mai mult singură ai fost,
Tu, floare a trandafirului.
Pe drumul lunar, ba, mai mult,
În arșița verii
Erai o făclie pe care
Nici nenorocul nu o putea stinge.
Adesea, lumina din jur
Părea noapte
Și totuși,
Floare a florilor ai fost mereu,
Tu, trandafirule.
Și toată splendoarea pe care-o împarți
Părea doar un cuget din urmă.
Floare a florilor, răsfăț al vieții,
Așa păreai, tu, trandafirule.
Dar veni legea aspră ce spuse :
Această ființă, curînd, va muri.
Și cine să creadă că tu, cel puternic
Aveai să te scuturi curînd ?
Pe tulpina cărnoasă pe care doar frunze
Lucioase ca luna sclipeau
Ivitu-s-au spinii. De aceea
Nimeni nu știe cît ești de singur,
Și plînsul tău seamănă-a ris.
Tulpina cărnoasă și verde ca viața
Și-nvoalta petală mai minte
Te stingi cu un tremur. Rămîne corola
Și spinii ce-acopăr morminte.

Focul

Dacă taci e semn rău și tăcerea te sfarmă,
De vorbești, nu-i semn bun căci se-aude prea sus.
Și atunci ? Fă din liniște larmă
Și cuvîntului fă-i un căuș,

Chiar în suflet. Dispari și-i mai bine.
Dă tu focului dreptul ce-l are.
Într-un ceas cît o eră te-ascunde
În întuneric, în soare.

Împresurarea

Prin creierul tău amorțit
Trece cutremurarea.
Nu uiți starea aceasta
Nepricinică vieții,
Starea aceea ce se numește
Împresurare.

Auzi
Explozia imposibil de descris
Trecînd ca o limbă de foc
Prin creierul tău amorțit
Și milioane de umbre
Pe care, din visuri, nu le-ai uitat
Te împresoară.

Amintirea

Simplu, acest nemărginit
Gest înfrigurat. Amintirea
Dezlănțuind lumea pală.
Stare ușoară, ușoară ca timpul
În care intri acum ca și cum ai ieși
Dintr-o stare de boală.
Deasupra acestor teribile fapte-i salvarea.
Prin bolta de cer, timidă, lumina petrece
Această clipă de reculegere. Gura rece.

Decor

Stinse erau acele
Ceasuri prelungi. Agonizau
Păstrînd în lumina lor pală
Lacrima flăcării.
Un duh de argint, argintiu
Subțire ca fumul
Ieși pe fereastră. Străbătu
Încăperea, apoi se încolăci șerpește
Pe brațul mai alb ca zăpada.

În acel stins decor
Un zîmbet subțire în întuneric.
Cu dinții mai albi
Decît cei ai doamnei cu coasa.

Un fel de moarte

Cu mult mai subțire decît
Pinza paingului
Pielea obrazului mi se face.
Profilul mi se pierde
În raze lunare.
Și cad în genunchi :
Mumă a mea, iubite Pămînt,
Ci nu mă lăsa
Să prind aripi !

La răspîntie de lumi

Începuturile literaturii noastre artistice, în sensul modern al termenului, au fost uneori legate de apariția romantismului (G. Ibrăileanu, Ş. Cioculescu). Ceea ce probabil a împiedicat luarea în considerare, pentru acest extraordinar eveniment, a epocii dintre 1787, data primelor poezii ale lui Ienăchiță Văcărescu, din **Gramatică,** şi 1830, data debutului lui Cîrlova în „Curierul românesc", a fost bizarul ei amestec de nou şi de vechi, de spirit de renaştere şi de spirit decadent. „Aceşti poeţi de început sînt, priviţi de aproape, nişte adevăraţi decadenţi", afirmă categoric Pompiliu Eliade. Iar N. Iorga, subliniind că, în raport cu mijlocul secolului anterior (cînd, între 1730 şi 1774, „o generaţie trece fără ca noi să ştim bine ce s-a petrecut în adîncul inimii acelor ce au compus-o"), avem în jurul anului 1800 o puternică efervescenţă intelectuală (lesne de remarcat în numărul tot mai mare al operelor, originale şi traduse, literare şi de alte feluri, în apariţia gazetelor şi a unor instituţii culturale create pe măsura unui puolic ce nu se putea imagina înainte), constată cu severitate că poezia care predomină acum este lipsită de vlaga, dulceagă şi minoră, nepermiţînau-ne să ne facem o „înaltă idee" despre simţirea autorilor şi denotînd un prost gust aproape general.

Cu toate acestea, literatura propriu zisă acum se iveşte, fără nici o tranziţie, urmînd în modul cel mai firesc aceleia medievale. E destul să ne aruncăm ochii asupra principalelor opere ca să vedem imediat că puţine mai seamănă cu cele de odinioară : genurile şi speciile sînt, deocamdată, exact acelea pe care le întîlnim pînă astăzi, în vreme ce unele din formele în vigoare în secolele XVI—XVIII, căzute în desuetudine, abia îşi trag sufletul la periferia literară, supravieţuind vădit epocii care le-a dat naştere. Cărui fapt să se fi datorat remarcabilul fenomen ? Istoriografia mai veche a accentuat pe ideea influenţei franceze sau, cu titlul lui Călinescu, a descoperirii Occidentului. Obiecţiile aduse, cu deosebire în deceniile din urmă, acestui punct de vedere nu sînt totdeauna convingătoare, căci, dacă noi am avut destule contacte cu Europa apuseană şi înainte de secolul XVIII, cum se susţine pe drept cuvînt, aceasta nu scade cu nimic din importanţa redescoperirii ei la sfîrşitul aceluiaşi secol şi la începutul celui de după el. Era, să nu uităm, **o altă** Europă, trecută ea însăşi printr-o criză de conştiinţă, a cărei influenţă se dovedea în stare să primenească întreaga viaţă din Principate, nu doar cîteva din ideile de suprafaţă. Unii dintre cei care cred că descoperirea Occidentului nu explică toate fenomenele de la noi au propus totuşi să numim epoca aceasta epoca Luminilor. Dar nici Luminile, pe orice cale ne-ar fi atins, nu explică decît o mică parte din aceste fenomene şi e, apoi, uşor de observat că aceiaşi oameni traduc pe Voltaire şi imită pe neoanacreonticii greci, au simpatie pentru înnoirile Revoluţiei franceze şi se ţin cu dinţii de modul de viaţă feudal pe care l-au moştenit. Contradicţiile comentatorilor le reflectă pe ale epocii înseşi.

Cele mai multe descrieri pe care le avem se arată uimite tocmai de contraste şi, în primul rînd, de acela dintre „barbarie" şi „civilizaţie". Aici, la intrarea Orientului, lumea de la 1800 trece în ochii multora drept cel mai bun exemplu pentru această polaritate socială şi sufletească. Este evident că aceste contraste sînt reale, dar ele reprezintă un efect, nu o cauză şi, luîndu-ne ochii, ameninţă să ne înşele. Şi mai este un lucru, care a trecut ca şi neobservat. Să ne amintim de faimosul portret al lui Conachi, poetul pe care Ibrăileanu îl considera cel mai caracteristic al vremii, făcut de Călinescu în **Istorie** : „un Petrarca ras în cap, cu chip de faun oriental, cu işlic, antereu şi iminei". Portretul călinescian conţine în filigran un altul, pe care-l citim numai cu cîteva pagini înainte şi anume atunci cînd autorul **Istoriei** reproduce impresiile academicianului francez Saint Marc Girardin, care l-a întîlnit pe Conachi, bătrîn, la Iaşi : un occidental caustic şi sec, purtîndu-se după moda orientală : „Cette figure moqueuse et toute européene faisait avec son attitude, son costume et son chapelet oriental un singulier contraste", scrie Girardin. Să notăm deci că singularul contrast apare din **perspectiva occidentalului,** care e oarecum surprins că omul îmbrăcat atît de bizar, întins pe o canapea şi învîrtind în mîini şiragul de chihlimbar, ca pe nişte mătănii, poate fi deopotrivă de cultivat, inteligent şi diplomat ca el, vizitatorul străin. Se ştie că o impresie similară a produs Ienăchiţă Văcărescu la Viena în 1782 anturajului cancelarului Kaunitz : „Obişnuiesc europenii să arate la aceste o semplicită şi la oamenii ce-i văd întîi ; şi pe mine la această assemblé mă descinsese damele şi de brîu pentru ca să-mi vază şalul", scrie Ienăchiţă însuşi în **Istoria preaputernicilor împăraţi otomani,** prefaţînd discuţia plină de diplomatice subtilităţi dintre el şi cancelar. Se pare că de aici, din astfel de relatări, care de obicei aparţin unor occidentali în trecere pe la noi, au luat istoricii noştri deprinderea de a judeca epoca prin contrastele ei violente. Dar ceea ce este cu adevărat caracteristic este, din contra, amestecul inextricabil de particularităţi, de Apus şi de Răsărit, şi nu simpla lor opoziţie, adică însuşirea la fel de profundă a două serii de influenţe.

Dincolo de spectacolul contrastelor, descoperim faţa dublă a societăţii româneşti de la 1800, care nu priveşte pur şi simplu spre Occident, după cum nu-şi întoarce cu totul ochii de la Orient. Era şi greu să se comporte aşa, cîtă vreme se găsea în mijlocul unor acţiuni adînc şi insidios întrepătrunse. De la Pompiliu Eliade în 1898 la D. Popovici în 1945, toată lumea a vorbit despre dubla influenţă, greacă şi franceză, pe care cultura română o suferea, începînd chiar de la limbă (cea greacă era ca şi oficială, cea franceză o concura deja de la mijlocul secolului XVIII, mai ales ca limbă a culturii). Însă mesajele care ne parveneau pe aceste căi, şi din ambele direcţii, erau foarte asemănătoare. E greşit să vedem o opoziţie între Luminism şi Fanariotism, între modelul francez şi cel grecesc : la 1800, tocmai similitudinea lor este frapantă. Mai mult : nu e totdeauna sigur de unde vine noul. Fireşte, în linii mari, el vine din Apus. Cultura grecească se înnoise ea însăşi în contact cu Apusul. Fanarioţii erau „o clasă de formaţie recentă", scrie C. Th. Dimaras, care se orientase treptat şi definitiv spre Europa occidentală. Cîţiva dintre domnitorii fanarioţi ai Principatelor Române se numără printre promotorii renaşterii literaturii greceşti, bunăoară Alexandru Mavrocordat, iar alţii sînt oameni instruiţi, care aduc pentru copiii lor preceptori francezi, cum e cazul lui Alexandru Ipsilanti. Fanarioţii constituie o filieră pentru ideile luministe, pentru încurajarea naţionalismului, a unificării limbii şi a preţuirii folclorului. Demoticismul unui Catargi ajunge la noi prin intermediul lui Hristopoulos, care nu e doar „noul Anacreon", dar are şi cîteva foarte juste principii în materie de literatură. Pentru a sesiza caracterul destul de confuz al relaţiilor, e destul să arăt privitor la latura negativă a influenţei lui Hristopoulos. că „versurile sale făcute spre a fascina pe femeile din Fanar", cum spune istoricul literaturii greceşti, sînt imitate după „mica poezie" franceză din secolul XVIII, cu parfumul ei lasciv de budoar. Aceasta pătrunsese la noi şi direct şi constituie una din cauzele relativului prost gust al epocii. Din exemplul de mai sus se vede că Apusul a fost şi corupător, nu doar stimulator, după cum Răsăritul a reprezentat nu pur şi simplu un model de imobilism, ci şi un focar însemnat al unora din noile idei. Fapt este că elita intelectuală de la Bucureşti sau Iaşi, în pragul secolului XIX şi în primele lui decenii, poate fi înţeleasă mai profund prin ceea ce are în ea hibrid şi indisociabil decît prin înfăţişarea teatrului ei de contraste. Ea însăşi nici nu pare conştientă de vreo polaritate, n-are sentimentul că e sfîşiată. În ochii occidentalilor a părut altfel decît se simţea ea pe sine. Este în fond o lume organică, deşi aflată la o răscruce istorică. Dacă e să găsim o contrazicere de care ea însăşi să aibă habar, aceasta e una singură şi ceva mai veche în partea noastră de continent, căci o resimţeau deja Costin, Cantemir şi Stolnicul, şi anume neputinţa de a trăi tihnit, cu toată averea şi cu toate rangurile, din pricina instabilităţii politice. „Tihna de care se bucură boierii este doar trupească, sufletul lor este, în realitate, mereu neliniştit", notează Pompiliu Eliade. Cu această excepţie, celelalte contradicţii sînt foarte înşelătoare şi, în orice caz, exterioare, şi nu pot fi considerate ca bază a examenului unei culturi. De altfel, cînd, destul de tîrziu, boierii români îşi vor lepăda anteriurile, işlicurile şi iminei se va vedea că sub aceste straie orientale se formase deja un om nou, capabil să primească spiritul veacului XIX. Deocamdată, în primele lui decenii, acest om nou coexistă binişor cu acela vechi, simţindu-se amîndoi convenabil în aceeaşi piele, şi este mai curînd mirat, după cum se exprimă Ienăchiţă, de simplitatea occidentalilor, care se uită la el ca la un barbar. În definitiv, el ştie despre Apus cu mult mai mult decît ştie Apusul despre el ; vorbeşte numeroase limbi, are şcoala rafinată a Ţarigradului, cu vicleniile ei fără egal; sufleteşte, este rafinat de o lungă convieţuire cu orientalii care au dat buzna peste el, cu toţi acei greci, fanarioţi ori insulari, care preferă să trăiască şi să moară la Bucureşti, cărora li se adaugă turcii, armenii, evreii şi alte seminţii ; şi nu se mai crede într-o margine de lume, într-o „ţară nenorocită", cum se plîngeau înaintaşii lui de la 1700, căci tot ce se creează important în Răsărit sau în Apus îi parvine relativ repede, ideile ca şi formele ; în fine, **standing**-ul lui de viaţă este ridicat, bucătăria celebră, distracţiile variate, luxul exorbitant şi „pitrecirile urieşe", cum va spune Russo în **Studie moldovană.** Numai privind modul în care trăieşte din unghiul lui propriu, îi putem explica poezia (care nu este mai puţin organică, indiferent de valoare, decît îi este viaţa), nicidecum apreciind-o, la un loc cu moda şi cu obiceiurile, prin prisma exterioară a occidentalilor care îi calcă ţara.

C. Th. Dimaras citează următoarea observaţie a lui Al. Şuţu : „Pe malurile Bosforului, în sînul moliciunii, s-a născut poezia Greciei noastre moderne". În sînul moliciunii, pe malurile Dîmboviţei şi ale Bahluiului, s-a născut şi poezia românească a epocii moderne. E cu totul surprinzător că ea nu a fost definită niciodată pînă acum prin analogie ca acea formă de poezie cu care se aseamănă cel mai bine : lirica trubadurilor. Nu încape îndoială că, pe de o parte, neoanacreontismul grec, în frunte cu Athanasios Hristopoulos, cu macedoneanul Sakelarios, cu Ioannis Vilaras sau cu Psalidas, iar pe de alta, tradiţia occidentală, cu Ovidiu şi apoi cu toată poezia neoclasică din secolul XVIII, au contat foarte mult în bagajul emoţional şi stilistic al autorilor noştri. G. Călinescu a insistat pe horaţianism, deşi horaţian cu adevărat va fi abia Alexandrescu în **Epistole** şi pe petrarchism, care nu e totuşi de conceput înainte de Asachi. Ideea lui s-a impus însă tuturor istoricilor, cu excepţia lui D. Popovici. N-ar fi de adăugat, deci, decît trubadurismul (asupra căruia voi insista mai jos) şi, prin el, aportul arab, ignorat pînă de curînd de medieviştii înşişi. Dar poezia arabă a fost un izvor, astăzi admis de toţi specialiştii, al primei lirici europene din secolul XII şi este interesant să redescoperim cîteva din atitudinile şi motivele ei la primii noştri lirici din secolul XIX : iubirea care ucide a poeţilor udriţi din Damascul secolelor VII—VIIII, care purtau numele femeilor adorate, iubirea ca sclavie, lamentaţia şi tortura sentimentului, motivul ochilor şi atîtea altele. Să fi avut Conachi, Ienăchiţă şi ceilalţi, în contact cum erau nu numai cu Apusul, dar şi cu Răsăritul, acces la acest filon oriental pe o cale proprie (literatura grecească sau aceea turcească) ? Sau tot calea regală a liricii erotice occidentale începută de trubaduri a constituit principala lor sursă de alimentare ? Nu este exclusă nici combinarea lor. Modul însuşi de existenţă al madrigaliştilor noştri de la 1800 se înrudea destul de clar cu acela al trubaduri-

lor. Ca şi aceştia, poeţii români ai vremii erau mari seniori, ducînd o viaţă de curte, în care femeile jucau un rol însemnat şi cărora li se dedica un fel de cult (sincer sau pretext pentru o virilă confruntare, asta nu schimbă cu nimic lucrurile). Ei împleteau aventurile cele mai triviale cu fineţurile cele mai neaşteptate. Şi veneau, ca şi trubadurii, după o epocă de dogmatism religios, cunoscînd o eliberare similară. Lipsa de pudoare se asociază cu un protocol foarte strict. Sînt, şi unii şi alţii, deopotrivă fideli şi disponibili, idealişti şi senzuali. Obiecţia prin care D. Popovici a respins paralela stabilită de G. Călinescu între Conachi şi Petrarca — cel dintîi ar fi un poligam, în vreme ce al doilea este simbolul monogamiei — ar putea fi reînnoită de unii şi cu privire la analogia dintre poeţii români de la 1800 şi trubaduri, dar ar fi să perpetuăm o viziune asupra trubadurilor care, circulînd cîndva, nu mai e astăzi împărtăşită de nimeni. „S-au spus multe absurdităţi în legătură cu acest subiect", observă H.I. Marrou despre pretinsa castitate sau puritate a trubadurilor. Istoricul francez citează două versuri care ar putea constitui un fel de adagiu pentru noii ca şi pentru vechii trubaduri în privinţa atitudinii lor faţă de femeie : „E pessa quecs com puesc, aver / Sa donna et am lyey jazer". Se observă şi că un Don Juan cum e Conachi are în Zulnia o iubită de tipul prinţeselor la care visau întreaga viaţă trubadurii, deci că el se consideră în fond un Tristan, cum spune E. Simion. Şi să nu uităm nici obiceiul de a lega versurile de muzică. Poeţii români mergeau sub ferestrele iubitelor însoţiţi de lăutari şi îşi compuneau versurile în vederea cîntării lor. Nu erau doar nişte îndrăgostiţi, ci nişte profesionişti ai liricii de dragoste, care îşi împrumutau adesea versurile unor prieteni fără har poetic sau le scriau de-a dreptul pentru uzul acestora. Aşa proceda Alecu Văcărescu, dacă e să dăm crezare fratelui său Nicolae, beneficiar al obiceiului. O societate în care noţiunea de iubire se asociază atît de intim cu aceea de poezie şi de muzică nu mai existase în Europa din secolul XII. Iat-o reînviată în mediul românesc de la 1800, sub chipul unui cavalerism oriental, în care doar veşmintele şi cîteva gesturi diferă. E drept că Alecu Văcărescu ori Conachi se poartă mai des în anteriu decît în armură şi mai rar pe cal decît în trăsură, dar asta nu schimbă esenţialul. Ei sînt nişte cavaleri ceva mai leneşi şi mai luxoşi. Dar văd iubirea tot ca pe o vasalitate (ei zic **robie)** şi tot ca pe una din ghearele căreia nu există scăpare. „Quar sens pieys non puec viure, / Tant ai pres de s'amor gran fam", scrie Guillaume al IX-lea, duce de Acvitania, în cuvinte pe care le vom întîlni, şi nu o dată, la poeţii noştri. Iubita stă în iatac, în turn sau în livadă şi aşteaptă răvaşele în versuri, pline de galanterie şi de preţiozitate, în care să-i fie cîntate frumuseţea, ochii, mîinile, trupul întreg, de către nişte tineri mai mult ori mai puţin plini de dorinţă reală, dar care o slujesc prin vorbele lor ca pe o zeiţă. „Nu aveau, probabil, nici sufletul prea artistic. Era în veacul de aur al eroticii fără complicaţii", afirmă Paul Zarifopol despre obiceiul zeiţelor cu pricina de a primi intermediul lăutarilor. În realitate, scripca lui Conachi sau lăuta lui Guillaume d'Aquitaine se deosebesc doar prin aceea că primul n-o folosea pe a lui singur. Lipsa de complicaţie sufletească ce ar decurge de aici este complet falsă. G. Călinescu a definit în **Poezia „realelor"** literatura lui Alecu şi Conachi în felul următor : „Erotica de tipul acesta stă pe o continuă raportare a empiricului la metafizic... Tehnica poeziei este alunecarea continuă şi savantă între mistic şi profan". Tot acolo, clasificînd oarecum confuz tipurile de autori erotici în **idealişti şi realişti,** afirmă că primii sînt didactici, pesimişti, melioriştі, iar ultimii gnostici şi metafizici. Conachi ar oscila între aceste atitudini. E foarte adevărat că nu putem fi tranşanţi cu privire la aceşti poeţi : ei sînt senzuali, este evident ; dar sînt şi capabili de înţelegere metafizică a erosului ; în sens medieval, ei sînt şi realişti, şi nominalişti, privind femeia cînd categorial, cînd empiric ; sînt, apoi, gata a experimenta toată esenţa iubirii, dar şi nişte didactici ai aparenţelor, pe care ar dori să le corijeze ; lamentaţiile lor, fatalismul, nu exclud o anumită raţionalitate a sentimentului ; în fine, Luminismul lor e înfiorat de briza romantică. Saint Marc Girardin nu-i citise lui Conachi versurile lascive şi tot era uimit de sarcasmul lui moral „dirigé contre le vice". Pe de o parte, aşadar, frivolitate, joc, mondenitate, dorinţă ; pe de alta, moralism, visare şi satiră. Se văd bine ambele. Dar nu în proporţie egală.

Nicolae Manolescu

(din Istoria critică a literaturii române)

LIBELULE

marian ilea

Vești din Desiștea

Impresia de reavăn produsă încă de la primele apariții în cenaclul Universitas de Marian Ilea e datorată atit universului nou și ciudat în care ne introduc cele mai bune dintre paginile lui, cît și, fără îndoială, talentului nativ extrem de viguros al autorului. Talent nativ este, desigur, un fel de a vorbi, căci semnele unei lecturi atente a literaturii de ultimă și penultimă oră — Marquez în primul rînd — se lasă deslușite. Fără să apeleze la fastuoasa hiperbolă marquesiană, mînat însă de un anume demonism al lunecărilor neașteptate în fabulos ori misterios, Marian Ilea construiește cu migală și dezinvoltură imaginea unui Macondo transilvan. El ne aduce vești din Desiștea și savoarea discursului său vine mai cu seamă dintr-un mod special de a spune lucrurilor pe nume, cînd aspru și direct ,cînd ocolit și chiar echivoc, amestecînd cuvinte vechi, neaoșe, cu imprumuturi făcute firesc din alte limbi ale fostului Imperiu, într-un dialect pe care îl recunoaștem, dar care e numai al său și în care vorbirea autorului și a personajelor se confundă.

Cu timpul (și cu experiența), Marian Ilea va reuși să crească forța de generalizare a cauzisticii sale fascinante și pitorești, va depăși, altfel spus, pitorescul într-o semnificație morală mai amplă. El scrie cu o poftă teribilă și redescoperă tipare primordiale cu hotărîrea și candoarea unui pionier.

Mircea Martin

Doamna Moisa aprinsese focul și îi spusese domnului Marcian : **Nu vreau să fiu înțeleasă greșit...**

Afară se pornise alizeul, se pînjolise pădurea de cîmpie, era iulie dar iarba se veștejise ca-n noiembrie, nu puteai scoate o vorbă vorbită că te-auzea și erai al ei, își spunea, pe tăcute, palid la lumina focului din soba de teracotă, domnul Marcian — vecinul doamnei Moisa.

În sobă duduia focul, doamna Moisa își trosnea oasele, ținea între genunchi un coș de nuiele cu fîșii de material, tăia cu foarfeca un palton vechi din care plănuia să-și facă un preș în fața ușii de la intrare, în jurul ei bucăți de căptușeală zdrențuită, domnul Marcian, aplecat periculos deasupra picioarelor proprii, își tăia cu atenție unghia groasă și tare de la degetul mare, unghiera păcănea la intervale de timp regulate, domnul Marcian, roșu la față, cu trupul umed, tocmai ieșise din Bazinul cu apă fierbinte, în cameră mirosea a jilav și a săpun de rufe, doamna Moisa avea între dinți un ac de cusut, i se vedea și o mică fișie de limbă ; domnul Marcian zărise o furnică ce se chinuia să ducă în cîrcă o povară mult prea mare pentru puterile ei limitate ; doamnei Moisa i se vedea chiar vîrful rotunjit al limbii, domnul Marcian zărise furnicuța ce se chinuia să ducă în cîrcă o povară uriașă, o privea prin lupa filatelică, doamnei Moisa i se vedea chiar vîrful rotunjit al limbii, domnul Marcian se uita furios la mica vietate, doamnei Moisa i se vedea, din ce în ce mai bine, chiar vîrful rotunjit al limbii și o picătură de salivă ce-i curgea de pe bărbie pe git în jos, domnul Marcian, considerînd că așteptase destul, pusese deoparte unghiera și lupa filatelică, întinsese piciorul gol și depilat, ieșit din halatul de bumbac spre fotoliul doamnei Moisa, călcînd furnica preocupată în acel moment cu transportul celei de-a doua gogoloașe rotunde și lipicioase, pe măsuța de lîngă veioza cu picior, abureau două cești cu supă de chimin.

— Nu vreau să fiu înțeleasă greșit, domnule Marcian, dar nu se mai poate tolera la infinit existența unor așa zise societăți de binefacere putrede.

— Recunoașteți și dumneavoastră doamnă Moisa că, pînă la un punct, pot exista astfel de organe, organisme, asociații, babe și babalici de care să poată profita alții și alții...

— Cum înțelegeți, domnule Marcian, introducerea fără un consult prealabil a următoarelor noțiuni : parfumuri, cărți, hîrtie igienică moale, aspiratoare funcționabile, frigidere care îngheață, zahăr dulce ?

— Toate acestea sînt binefaceri și proprietăți, stimată doamnă Moisa.

Stimatei doamne Moisa, nepoata dinspre tată a domnului Ion Vasili Moisa-ciobanul, i se vedea chiar vîrful rotunjit al limbii. Domnul Marcian făcuse o pauză penibilă cînd, încordîndu-și mușchii burții amînase doar pentru scurtă vreme unele necesități stringente. Camera, mai mult lungă decît lată, semăna cu puntea unui vapor sau cu pista unei popicării și ușa aia de fier era vopsită în negru.

Baraca lungă fusese construită în cîmp deschis, fără împrejmuire, camere identice, mincarea se aducea dimineața cu fiacrul de la depozitul săpat în pămînt și ascuns de cei șaptesprezece tei, locuitorii desțeleneau terenul mlăștinos sau ascuțeau la polizor săpăligile, la subteran — luminile barului, alături neoanele camerei de ședințe a grupării antialcoolice.

Spre soare răsare — locuințele părților feminine ale barăcii, spre soare apune — altfel de locuințe ; geamurile din plexiglas gri încețoșau lumina din camere.

— Trebuie să vă mărturisesc, stimată doamnă, că și eu, de asemenea, sînt locuitor al acestui așezămînt urban.

— Altă minciună domnule Marcian, așa șapcă ca a dumitale p-aici încă n-am văzut. Eu cunosc lumea de pe-aici.

— Am lipsit o perioadă de timp.

— Cît ?

— Un an, opt luni și treișpe zile.

— Unde-ai fost domnule Marcian ?

— Într-o așezare unde se plătește și apa ce-o bei din găleată, doamnă Moisa. Făceam planuri și iar călătoream, îmi scrijeleam numele pe băncile din gări.

— Ai făcut un pirț, domnule Marcian.

— S-a pornit meeanismul, se acumulează senzațiile și nu mai pot rămîne într-un colț singur și nebăgat în seamă.

— Alt pirț, domnule Marcian.

— Astăzi am întîlnit o libellula fulva, stimată doamnă Moisa.

Nepoata dinspre tată a domnului Ion Vasili Moisa—ciobanul se ridicase de pe sofa, se lovise cu capul de tavan, ceașca de supă în stînga, pachetul de biscuiți în dreapta, pașii mici de gheișă. saboții rămași acoperiți de fîșiile de stofă.

— Agreez nudismul, domnule Marcian.

— Și eu ador supa de chimin cu biscuiți prăjiți.

— Nu atît ideea divină de a ne păstra copacul, sau craca, sau locșorul cît însuși instinctul de a nu fi făcute conserve ne face pe noi găinile, ca și pe dumneavoastră cocoșii buni producători de albușe fecundate, domnule Marcian.

— Scaunele cresc în case și copacii în păduri, celulele lemnoase uscate, perfect degenerate sînt verișoare primare cu celulele încă verzi.

Doamna Moisa are celulită, coșul de nuiele a scăpat din strînsoarea genunchilor, s-a răsturnat, domnul Marcian cotrobăiește prin bibliotecă după ciorapii rupți în călcîi, găsește cîteva bucăți de flotir decolorate și făcute fîșii.

— Bravo ! domnule Marcian. Ai auzit de povestirea mea : Cabana de pe Malul mlaștinii ?

— E o povestire ovală, stimată doamnă Moisa ?

— Acolo surprind o întreagă paletă coloristică inexistentă în realitate.

— Cabanele sînt nude și sănătoase, despre ele nu se poate scrie : Cabanele de pe malurile mlaștinilor.

— Poți spune cum te pregătești să ajungi, cum te chinui...

— Cum mănînci...

— Cum se adună, seara, grămezi de suflete goale, melancolico-timorato-obscceno-crudo-terorizato-triste, ce se înghesuie cu șoldurile unele în altele, domnule Marcian.

— Am înțeles doamnă, vrei să lași un gust de greață-milă-revoltă-amăreală lîngă rondul din grădina cenușie din lipsa florilor, în colțul întunecos cu copac sau bancă, cu chelugul și fetița ce s-aleargă în jurul țevilor aranjate pe două șine de cale ferată locală, cu fetița ce se lasă giugiulită și pitigată în timp ce acasă, fără pic de mustrare, așteaptă liniștiți, mame, tați, copii, soți, soții.

— O poveste cu o fată într-o cămașă de noapte albă, lîngă o oliță smălțuită, domnule Marcian.

— O fată lunecoasă doamnă Moisa, asta nici măcar n-ai spus-o, eu am scris două poeme de tinerețe, ambele la treizeci și doi de ani, imediat după accidentul acela stupid de săniuță.

Domnul Marcian, în picioare, cu fruntea sîngerînd din vina unei sîrme ce iese din tencuiala tavanului, desface cordonul halatului de bumbac, îl așează pe fotoliu, halatul cade la picioarele lui, doar în costum de baie negru cu puncte de argint, se pregătește pentru momentul solemn al recitării ; doamna Moisa părăsește camera și se întoarce cu o sticluță plină cu apă de gură, se așează transpusă pe sofa.

Domnul Marcian se află pentru prima dată într-una din camerele dinspre soare-răsare ale barăcii.

Primul poem adevărat, scris de domnul Marcian după acel stupid accident de săniuță :

În fiecare zi de școală, ronțăiam împreună cu **banca de elev** grisine. zilnic îi lăsam merinde un pachet de grisine, dimineață de dimineață mîncam cu **banca de elev** grisine, și fetița de servici mînca grisine și rînjea complice, ani de zile am bănuit-o de hoțomanie,. așteptam mărturisirile **băncii de elev** măsuram, zi de zi, **banca de elev** cu pălmile, așteptam s-o văd slăbind, fetița, de servici avea un halat mare alb, din cînd în cînd mai trec pe la **banca de elev**, fetița bănuită zîmbește complice, cu pălmile măsor **banca de elev** și-i duc să mănînce grisine, am fost și alaltăieri de exemplu.

SFÎRȘITUL PRIMULUI POEM ADEVĂRAT

— I-aș spune, în cel mai bun caz, domnule Marcian : Fetița de servici, în halat de noapte, așezată pe oliță de noapte inexistentă, asta prin intuiție artistică.

O pată albă, cleioasă, tocmai cade pe piciorul buhăit al doamnei Moisa, s-a vărsat supa de chimin din cea de-a doua ceașcă ; doamna Moisa a rîs și a scuipat de-abia acum, cît colo, acul din gură, limba i-a dispărut dincolo de dinți. domnul Marcian s-a făcut mic de tot, scîncind între pernele fotoliului.

— Doamna Moisa, am să-ți aduc în față singurul argument care te va putea contrazice, neutraliza și bagateliza.

— Ascult, domnule Marcian.

— Mi se pare, stimată doamnă Moisa, că : Ștefan al Moldovei nu și-a construit nici măcar din greșală mănăstirile în Liban și, dacă nu mă-nșel, nici la Beirut, dacă le-ar fi construit acolo, n-ar mai fi putut să le construiască și în Moldova, din cauza distanței, și atunci ar fi trebuit să le construiască altcineva, cred că este evident pentru dumneata faptul că atunci le-ar fi construit un altul cu numele de Ștefan, celălalt fiind ocupat pînă peste cap să construiască altele în Liban — lucru care, mai mult ca sigur, nu s-a întîmplat oricît te-ai strădui dumneata sau alte posturi de radio infamante s-o susțineți, deoarece nu a existat nici măcar o piatră, un fir de nisip, o bucată de lemn, un drug de fier, care să amintească de marele Ștefan al Libanului, ce să-i faci ? doamnă Moisa, asta este istoria.

Doamna Moisa își frecase fusta cu miez de pîine, era în pielea goală, împrăștia pudră de talc pe pata întinsă și uleioasă de pe țesătură și se gîndea la chitaristul acela cu mustăcioară, la bateristul acela fălcos, poate și la Diana-solista.

— Și eu m-am dus cu barca la călugărul bătrîn făcător de minuni, l-am rugat pentru hibe și umilințe, domnule Marcian.

— S-a ascuns călugărul ăla în gaură de șarpe.

— Călugărul ăla avea barbă, mînca rădăcini, și hainele-i făceau minuni, rupea lumea din ele și fugea acasă. Seara cînta în orchestra simfonică alături de Diana-solista.

— Zgripțuroiul dormea în camera goală, fără pat și umbla în neglige.

— N-o fi vrut să-i rupi arcurile de la dormeză, domnule Marcian.

Doamna Moisa caută în buzunarul fustei, găsește muzicuța, i-o arată, începe să cînte bătînd tactul cu piciorul gol, domnul Marcian vorbește.

— Cînd mi s-a infectat buricul, asistenta Virginia Margine mi-a imprumutat douășcinci grame spirt medicinal, îmi cocea buricul, aveam o eșarfă în jurul gîtului, o barbă ca un ciufulici și frumoasa poreclă : Le Paresseux.

Muzicuța lovește peretele chiar deasupra capului domnului Marcian și dispare în camera vecină.

— E o seară cînd și mie mi-ar place să știu cînta la pian, stimată doamnă Moisa.

— Vreau lapte, domnule Marcian.

— Concertul. doamnă Moisa.

— Foamea îmi macină mărunțaiele, ciuni, cu barba, cu mustața, cheala, șiștecheră, hoață, guralivă, ghiorăitoare și... vrea lapte. domnule Marcian.

Al doilea poem adevărat scris de domnul Marcian după acel stupid accident de săniuță :

Cu iubita mea am făcut dragoste prin Alger, dragoste-toridă-soarele-Algerului, au urmat femeile din Tunis, Delhi, Londra, orașe multe la număr, femei multe ce m-au transformat în globe-trotter-lover, la Ilmenau am ajuns seara, dormeam pe jos alături de Gretchen nevasta brutarului, Gretchen cea caldă ca o plăcintă din cuptorul încins, burta-mi umflată și sătulă, femeia întîlnită la ieșirea din biserică, vroise să se dea jertfă altarului dar mi s-a jertfit mie într-un tufiș de lîngă intrare, femeia osoasă ce m-a luat de mînă și m-a rugat să-i arăt drumul drept, femeia ce m-a acostat într-o stație de tramvai întrebîndu-mă unde se află, femeia ce pipăia cu cîrja albă un stîlp de telegraf, stîlpi de telegraf uniformi, dispărînd în urma trenului, trenuri ce vin de niciunde, fără taxă de loc, pe apucate, ciinește și civilizat.

SFÎRȘITUL CELUI DE-AL DOILEA POEM ADEVĂRAT

— La cabana de pe malul mlaștinii l-a chemat Fata Pădurici pe Ion Vasili Moisa unchi-meu domnule Marcian, ș-acolo s-a iubit cu el ciinește și civilizat și a scăpat de cumplita pedeapsă a unui zmău puternic și corupt pînă-n măduvă, de atunci ciobănașului i s-a acrit de femeie, a rămas holtei și s-a jurat s-o caute pe Fata Pădurici toată viața, prin pădurici și cîmpenici, doar-doar o afla ceva, doar-doar o da de ea.

— Cînd asta, doamnă Moisa ?

— Întotdeauna acum doi ani, domnule Marcian.

— Ha-ha-ha ! doamnă Moisa, folclor.

— Folclor, domnule Marcian ?

— Nu sînteți inhibată, stimată doamnă Moisa, că alții o duc mai bine decît alții ?

— Sînt mulți oameni care nu citesc ziarul, domnule Marcian.

— Și oamenii aceia care nu citeau ziarul, și ei, la rîndu-le zic, cînd erau copii, cu fiecare trecere a unei zile pierdeau cîte o bucățică din bunicii lor, pe cînd și noi cei care citeam ziarul, doamnă Moisa, pierdeam și noi cîte o bucățică din bunicii noștri.

— Grea pierdere, domnule Marcian, și inexplicabilă.

Doamna Moisa era adepta societății antialcoolice, domnul Marcian frecventa cu asiduitate barul de la subsol ; se întîlniseră de cîteva ori pe treptele ce coborau în subterană, își atinseseră mantalele de blană. Într-o seară, îl rugase să-i ascută la polizor foarfeca. Domnul Marcian nu-și lăsase mustață pentru că aflase că doamna Moisa era alergică la părul ce creștea deasupra buzelor. Șeful barăcii i-a încurajat, avea nevoie de camera doamnei Moisa pentru Diana-solista.

Campioană la lupte greco-romane pe întreaga baracă era doamna Moisa, ce se antrenase vreme de șase luni pentru competiție. Domnul Marcian ar fi putut deveni un chelner desăvîrșit. La prima lor întîlnire, doamna Moisa simțise nevoia să-i citească o scrisoare primită de-acasă.

Conținutul acelei scrisori primite de-acasă :

Cine nu poate trăi în orașul lui nu poate trăi nici în alte orașe, dragă Adela, e o chestiune de adîncime.

— Semnătura e indescifrabilă, domnule Marcian, te poți uita.

— Ce păcat că nu putem bea un păhăruț doamnă Moisa, îi lăsăm pe ăia deocamdată sănătoși.

— Fratele dumitale e sănătos, domnule Marcian, mama dumitale e sănătoasă. Pînă mai ieri Ion Vasili Moisa era sănătos, viitorul dumitale socru e mort.

— Calul este cel mai onest prieten al omului, doamnă.

Doamna Moisa observă cadavrul stîlcit al bietei furnici, se uită nimicitor spre fotoliul în care se odihnește cu nepăsare ucigașul. Zidarul din camera vecină aruncă muzicuța, prin gaură, direct în ceafa domnului Marcian, doamna Moisa iese cu cestile goale și revine cu ele pline cu un lichid albicios ce seamănă cu supa de chimin, ia în gură jumătate din conținutul unei cești și face gargară, aruncă restul de supă pe burta domnului Marcian, opărindu-i buricul.

— Era în Călărași, domnule Marcian, un om foarte interesant, fără mîini și fără picioare, care bătea toba.

— Ce trece prin Călărași, stimată doamnă Moisa ?

— Acceleratul de București, da nu prin Călărași, prin județul Călărași, domnule.

— Pot să vă rog să acceptați propunerea mea de căsătorie, stimată doamnă Moisa ?

— Desigur, domnule Marcian, cu plăcere.

— Mulțumesc stimată doamnă Moisa, mult stimată doamnă Moisa.

— Dar e atît de simplu, nimic mai simplu, domnule Marcian.

Cum în acel moment se defectase generatorul de curent al barăcii, domnul Marcian și doamna Moisa au rămas să doarmă în camera dinspre soare-răsare, cu capetele lipite de plexiglasul răcoros al ferestrei, în sobă focul duduia ca-n noiembrie.

Miercuri dimineața, ciobanul Ion Vasili Moisa, unchiul dinspre tată al doamnei Moisa, venise la baraca din cimp pentru un amănunțit control ginecologic.

Tot atunci stimatul domn Marcian și stimata doamnă Moisa, chinuindu-se să încapă amîndoi în micul bazin de marmură, văzuseră o libellula fulva și apa era tare fierbinte...

Poetica parafrazei

În chip paradoxal, ca și cum culmea dificultății ar fi să incifrezi un text limpede, Ion Barbu îi mărturisea lui Al. Rosetti : „Evident că orice text, cît de puțin ascuns, poate fi ascuns". Întrucît ceea ce aș numi „pulsiunea de parafrază" pare a fi irepresibilă, poate pentru că parafraza reprezintă actul intertextual elementar (orice text produs însemnînd o glosă la marele text care-l precede și în care naufragiază), poate pentru că „pulsiunea" se manifestă prin contiguitate insesizabilă (de tipul contagiunii) sau violență (de tipul inserției traumatizante), fraza lui Ion Barbu impune parafrază : „Evident că orice text, **oricît de ascuns**, poate fi ascuns". Faptul se explică prin două motive. Unul decurge din rațiunile unei anumite poetici. În mod deliberat, pentru a nu divulga secretul operațiilor specifice, pentru ca sensul lor „ezoteric" să nu cadă în domeniul „exotericului" (aurum nostrum non est aurum vulgi), discursul alchimic incifrează orice text asupra căruia se aplică, interpretînd „obscurum per obscurius, ignotum per ignotius". În acest caz particular, hermeneutica, menită să pună în evidență sensurile dianoetice ale textului, devine o hermeneotică ce privilegiază valorile intelectului intuitiv, ale căruia „noime" nu sînt transmisibile prin enunț de tip logic. Acesta poate comunica doar absența noimei („lipsă" ce reprezintă un conținut logic), nu prezența ei, întrucît esența „noimei" nu poate fi „rostită". Altfel spus, ceea ce „are rost" nu este noima ca atare, ci doar lipsa ei. Celălalt motiv ține de natura însăși a textului. „Pulsiunea de parafrază" se manifestă ca undă ce parcurge un continuum textual, o suprafață speculară, întrucît autoscopia textului întreține jocul dintre textul-obiect și reflexul metatextual.

Producerea unui nou text nu aparține ordinei emergenței ci aceluia a naufragiului în marele text aprioric (textul lui Poe ne constrînge să citim în sens strict literal sintagma „punere în abis", ca pentru a justifica „pulsiunea de parafrază" pe care titlul **The fall of the house of Usher** o induce interpretului). Acest naufragiu, nu este, însă, ulterior facerii și nici măcar concomitent cu ea ci reprezintă actul însuși de producere a textului. Întrucît, însă, această facere catastrofală nu este instantanee, facerea care se desface în durată are răgazul să reflecte în sine textul în care naufragiază și să reprezinte această reflectare. Cuantumul inevitabil de enigmă care afectează orice imagine speculară își află, poate, originea în această dublă mișcare : „Et nunc videmur per speculum in aenigmate...". (Acum vedem prin oglindă în chip tainic...) „Ține de esența însăși a reprezentării să reprezinte nu doar ceva anume ci și propria sa reprezentativitate", scrie Gilles Deleuze în **Difference et repetition** (1968) (P.U.F., 1972, p. 109). „S-a observat adesea că reflectarea implică ceva în plus față de reproducere ; dar acest «ceva în plus» este doar acea dimensiune suplimentară prin care orice prezent se reflectă ca actual, în același timp în care îl reprezintă pe cel trecut. Orice stare de conștiință necesită o dimensiune în plus» este doar acea dimensiune suimplică. Astfel încît putem numi sinteză activă a memoriei principiul reprezentării sub acest dublu aspect : de reproducere a fostului prezent și de reflectare a celui actual" (**Ibid.**, p. 110).

„Diferența" produsă de „repetiția" prototipului în simulacrul specular, adică diferența **dintre** model și imagine este introiectată în economia acestuia ca „diferențial" eficient **în** sine.

„Prefixul **RE** — în cuvîntul «reprezentare» semnifică această formă conceptuală a identicului care își subordonează diferențele spune Gilles Deleuze" (op. cit. p. 79).

În principiu, orice act de autoreflectare textuală produce acest „diferențial" de enigmă, întrucît raportul de intertextualitate în care se inscrie textul produs devine, în mod instantaneu, raport de intra-textualitate. Marele text preexistent resoarbe textul nou produs ca simptom al autoscopiei. Scriitura întoarsă asupra scriiturii, scriptura despre scriptură sucită „criptura", captura enigmatică fixează sensul într-o „crypta" — ogiva care închide în pliul arcului ei o undă încremenită și transformă textul într-o criptă. În virtutea lecturii, anagramatice, aceasta figurează ca spațiu matricial al „scripturii" în care unduirea „pulsiunii de parafrază" se vădește ca dualitate secretă ce scandează progresia unitară a textului.

Grafemul ca „soma" — mumie sau criptă a Logosului rostit reprezintă un mitologem de sorginte orfică, amplu comentat de Socrate în **Phaidros** (274 d — 275 e).

Se pot discerne, în consecință, trei niveluri ale criptării textului. 1. În principiu, orice text îmbălsămează, mumifică și criptează sensul cuvîntului rostit și viu ; 2. Textul întors asupra textului adaugă acestei închideri letale un spor de enigmă speculară, adică diferența dintre arhetip și reflex introiectată ca „diferențial" intrinsec imaginii. Aceste două niveluri depind nemijlocit de statutul ontologic al scriiturii ca mnemotehnică. 3. La al treilea nivel proiectul deliberat al „scriptorului" — „criptor" de a încifra textul utilizînd o strategie adecvată. „Se poate foarte bine, spune Ion Barbu, ca un șir de operații, de disociații mentale asupra evenimentelor tale sufletești să se găsească foarte bine consemnate într-o permutare a sintaxei (o permutare care, bineînțeles, nu contravine la păstrarea acelei permanențe, care este un anumit gen al limbei). Această înscriere, a unei părți a evenimentului în chiar specialitatea sintaxei este suficientă din punctul de vedere al enunțării lirice" (**Note pentru o mărturisire literară** — 1923). Această operație proprie tuturor poeticilor „Ermetice", de „înscriere a unei părți a evenimentului în chiar specialitatea sintaxei" descrie cu exactitate procesul prin care scriptura criptează. Combinatoria sintactică nu constituie aici un simplu mijloc de a reprezenta paradigma („evenimentul") ci tehnica de a o substitui, care ocultează paradigma și pune în lumină procedeul ocultării. Procesul, astfel, nu este o simplă „scriere" ci o „în-scriere" (o „scriere în"), nu o simplă „scriitură" ci în mod deliberat, o „scriptură", adică o scriere care „criptează". „Cifrul pascalian (Cifru cu dublu sens : unul limpede care spune că celălalt este ascuns)" rămîne dublu dar apare acum

sensul care preexista scrierii („evenimentul") și care trebuie „re-prezentat" este ocultat („înscris în specialitatea sintaxei") dar actul reprezentării produce, la rîndul său, un sens adiacent și „clar", acela că reprezentarea ocultează ceea ce reprezintă și arată propria ei esență, ceea ce Deleuze numește „reprezentativitatea". Acesta este sensul „ascunderii" barbiene. În acest sens parafrazam afirmația lui în forma : „Evident că orice text, oricît de ascuns, poate fi ascuns", pentru că deliciul lecturii stă nu în a accepta pasiv evidența distincției între „limpede" și „ascuns" ci în a discerne nuanțele și gradele „ascunderii" și, dacă este cu putință, în a surprinde arătarea ei. În mod paradoxal, gradul de „criptare" a textului este funcție de gradul de ostentare a procedurii de închidere și de limpezime a evidenței a cripticului.

„Cea mai bună pagină ce-am scris, spunea Ion Barbu într-o scrisoare din 1947, este... **Veghea lui Roderick Usher.** Nu din cauza perversităților de acolo, dar în vederea adevărului care izbutește să se exprime". Disocierea introdusă de Barbu (prin adversativa „dar") între „perversitatea" sintactică și „adevăr" este pur retorică și contrară spiritului poeticii care postulează „înscrierea evenimentului în chiar specialitatea sintaxei". Dacă „parafraza" textului „lui Poe exprimă" un „adevăr", acesta nu „izbutește" să se afirme în pofida ei prin intermediul „perversităților" sintaxei. Dubiul insinuat de mine nu este însă retoric ; eu sînt tot atît de convins de eficiența „perversității" sintactice și de limpezimea „ascunderii", pe cît este Barbu de „adevărul" exprimat, căruia, în „evoluția" sa față de Poe, îi conferă valoa ea supremă a unei glo:e : „**Veghea lui Roderick Usher**, afirmă el, pune un raport între cel care o iscălește și valorile cosmogonice și de cunoaștere ale lui Edgar Poe".

Adversativa „dar", care instituie disjuncția retorică dintre „perversitatea" sintactică și „adevărul" exprimat reprezintă, de fapt, marca anafrastică, adică „per-versă", a unei implicații critice între „calculul subtil" al sintaxei și instantaneitatea „țîșnirii" izvorului liric, „anterior" oricărui concept, după cum afirmă Mallarme într-o ilustră glosă la poetica lui Poe : „Am toată reverența față de părerea lui Poe, nici un vestigiu al vreunei filozofii, etica sau metafizica nu vor transpare ; adaug că e trebuincioasă, inclusă și latentă. Să eviți orice eșafodaj real rămas în jurul acestei arhitecturi spartane și magice, nu presupune lipsa unor calcule puternice și subtile, dar ele sînt ignorate, făcîndu-se de la sine, misterioase în chip voit. Cîntul țîșnește din izvor înnăscut, anterior vreunui concept atît de pur încît să reflecte, în afară, mii de ritmuri de imagini. Cît geniu pentru a fi un poet : ce fulger instinctiv să închizi viața pur și simplu virgină, în sinteza ta și iluminînd în depărtare totul. Armătura intelectuală a poemului se disimulează și se menține — are loc — în spațiul care izolează strofele și în albul hîrtiei : semnificativă tăcere pe care nu e mai puțin frumos să o compui decît versurile" (**Sur Poe**).

Un ecou vag al dialecticii hegeliene pare să stăruie în această pagină care aglomerează în mod deliberat paradoxele proprii „uniunii contrariilor" : concomitența „calculului" și a extazului, a duratei construcției și a „instantaneității revelării" „arhitecturii magice" a „armăturii intelectuale" și a vidului interstițial. Într-adevăr „ascunderea", adică „înscrierea evidentului în specialitatea sintaxei" nu înseamnă suprimarea sensului lui ci presupune mișcarea dublă de suspendare și conservare a ceea ce a fost suspendat, proprie procesului hegelian **de Aufhebung.** În descrierea lui Mallarmé poetica lui Poe elimină orice „vestigiu" teoretic „transparent" dar îl presupune cu necesitate în stare de „incluziune" și latență. În mod paradoxal, „armătura intelectuală" a textului „se disimulează" într-o opacitate semantică rezultată dintr-un exces de transparență ; „albul hîrtiei" și „tăcerea semnificativă", moduri consacrate ale dia-faniei închise asupra propriei permisivități, sînt semnificanți apofatici pe care „calculul subtil" al poetului „Sintaxier" îi ordonează într-o „arhitectură spontană și magică".

Ceea ce Ion Barbu numește „înscrierea evenimentului în chiar specialitatea sintaxei" ca esență a „enunțării lirice" reprezintă o regresie a „evenimentului" care trebuie „re-prezentat" din „prezența" și actualitatea lui empirică în simpla probabilitate de a se produce ca eveniment în limbaj (în modul unui act de limbaj). Această regresie nu înseamnă doar o situare a lui **dincoace** de limbaj ci o inserție în ceea ce, în limbaj, se sustrage procedurilor lui. Această regresie înseamnă inscripția evenimentului în vidul grafic și sonor care separă de sine limbajul și-l întoarce narcisic asupră-și. „Adevărul" exprimat de „parafraza" barbiană este disociat de „perversitatea" sintaxei doar în acest sens foarte special că este „înscris" în ceea, ce în limbaj, nu aparține limbajului ci reprezintă doar figura abstractă și spațiul predilect al „unduirii" care traversează limbajul și-l raportează la sine. „Tăcerea" și „vidul", sînt în rîndul lor limbajului și textului fără a le aparține ; ele nu reprezintă simple „contrarii" ale „enunțării lirice" ci suprema „perversitate" care o fac posibilă. „Perversitate" sintactică, în măsura în care „vidul" și „tăcerea" pot fi „compuse" și „arhitecturate" ca elemente ale unui discurs apofatic.

Regăsind din act în simpla posibilitate de a avea loc, „evenimentul" este „înscris" în „vidul" și „tăcerea" ce separă și unește două acte de limbaj ; el este culcat în stare de „incluziune" și „latență", în „crypta" textuală, sortit fiind unei gestații indefinite, ca act embrionar în imanență veșnic suspendată.

„Ascunderea" mallarmeană și cea barbiană nu suprimă sensul ci îl „includ" și îl suspendă într-o criptă matricială, într-o placentă letală, în tăcerea și vidul amniotic — „le creux neant musicien", în „unanismul plin", figura abstractă a ceea ce în imanența limbajului îl ordonează fără a-i aparține ca „unduire" — „Pli selon pli".

Etimonul termenului francez „pli" (pliu, cută, îndoitură) este lat. **plica** (cută) pe care îl regăsim în verbele **implicare**, (a împături în cute un țesut) și **explicare** (a desface o țesătură împăturită în cute). „Parafraza" barbiană „explică" textul lui Poe prin „im-plicare" ; ca atare, și conform cu sensul (înțeles și direcție) titlului (**The fall of the house of Usher**), ea reprezintă nu o **ana-frază** ci o **ca'a-frază**. Hermeneutica constituie un proces anafrastic ; Hermeneotica, adică „ascunderea", unul catafrastic.

Termenul tehnic heideggerian cel mai apropiat ca sens de **plica-pli-cută** este **Zwiefalt** (zwei-doi ; die **Falte** — cută) — „duplicare" ; „...Nu am în vedere ființa ființului, ființa reprezentată metafizic, ci, dimpotrivă, desfășurarea ființei și mai exact desfășurarea dupl ce a ființei și ființului — această duplicație totuși în măsura în care este demnă de a fi gîndită" (**Dintr-o conversație despre vorbire**). Zwiefalt asociază anagramatic ideile de dualitate (zwei), de suspensie în interstițiu (**zwischen** — între) și de cădere (**der Fall**). **Plica-pli-Zwiefalt** reprezintă functorul metalingual care reglementează, în textul barbian, procesul de „ascundere" adică de „explicație" prin „implicație". Semnificantul **plica** apare în sintagmele care „veghează" începutul și sfîrșitul „parafrazei" ; 1. ca ocurență efectivă în „implicatele pajuri", cu sensul tehnic heraldic de „punere în abis" și cu cel literar de „abis", ca loc al „catastrofei" ; 2. prin „implicație" semantică în sintagma „corbi întorși în ghirlande", care amintește, în mod inevitabil, versurile mallarmeene" : „Luxe, o, salle d'ebene ou pour seduire un roi / Se tordent dans leur mort des guirlandes célèbres". În această a doua ocurență, „corbi" corespunde mitologemului alchimic „carvus" sau „caput corvi", glosat de Jung ca metaforă a „melancoliei", și a stării „nigredo" a materiei introduse în alambic ; „întorși" indică „per-versiunea" sintaxei iar „ghirlandele", combinatoria care ordonează semnificații în enunțuri.

Plica reglementează raportul de gemelaritate dintre Monos și Una ca simulacre ale arhetipurilor **Animus** și **Anima.** Gemenii Roderick și Madeline sînt „gemene astre" și „învălite roduri", într-o relație care evită „complicatia" incestuoasă doar prin „implicarea" (**Aufhebung**, suspens.e sororicidă și conservare) lui Made-line („linia" ; adică „axa" nonpolară feminină — the haid) de către „rodul" paradigmatic Rod-erick.

Plica organizează, în sfîrșit, anagrama **Usher** ; ea închide pronumele englez **she** (ea) între constituienții radicalului german — **Ur** —, care indică ceea ce este originar, fundamental, arhetipal, arhaic. (După **Finnegan's Wake**, cealaltă „veghe" celebră, poliglosia anagramei este nu doar posibilă sau permisă ci inevitabilă). **She** indică pe „Maid-line" implicată de **Ur** —, arhetipul masculin, reprezentat de Ion Barbu ca „Monos, axă unipolară în singur cer intelectual". Acest sălaș însingurat nu se vădește, însă, un „azur" cu adevărat „izbăvit", întrucît cel care-l locuiește este afectat de marca androginiei, în urma introiectării principiului geamăn.

(1981)

Cornel Mihai Ionescu

Urmare din pag. a 9-a

Pasul înainte

borfaș de rînd : Și bătrînul unde e ? Spune, mă, că altfel te duc la tribunal. I-ai făcut de petrecanie ? Nici o grijă, curînd-curînd o să te dovedim noi ! Astfel, de rău prevestindu-mi, a închis ușa pe dinafară. Perplex, m-am baricadat în garsoniera mea. De-a-ndaratelea, am intrat în baie, ca să-mi dau cu apă rece pe ochi. Din nebăgare de seamă, am lovit oglinda, care abia se mai ținea într-un cui. Gîndind s-o fixez, cum fusese cîndva, vrînd-nevrînd m-am și privit în oglindă. Anevoie m-am recunoscut, eram, nu mai eram eu ? !

Consultînd niște fotografii vechi, am stabilit că arătam ca la 60 de ani. Nimic de mirare, mi-a șoptit Leonora cea de gheață. Ai mers înapoi pe firul vremii, era firesc să ajungi aici! Vîrsta de 60 nu mă avantajase, la 60 mă chinuise o hemoragie ulceroasă, cît pe aci să mă taie. A trebuit să-mi accelerez mersul de-a-ndaratelea, zi și noapte, cu orice risc. Nici la 50 de ani nu mă puteam opri, la anii ăștia mă înțepenise reumatismul. La 40 dădusem în cardiopatie ischemică.

Am tras tare, înapoi, mereu înapoi, pînă cînd m-am pomenit la 30. Tînăr, chipeș, cu o sănătate de invidiat. Era primăvară, mă abătusem și eu prin Cișmigiul invadat de verdeață și de soare. Lumea de pe lume se perinda pe alei. Eu mă plantasem între două tufe de liliac, înalt, zvelt, cîrlionțat, întorceau domnișoarele ochii după mine. Îmi porunceam să nu mai fac nici o mișcare. Vîrsta de 30 de ani îmi convenea perfect, voiam să rămîn așa pentru totdeauna.

Atunci a apărut Leonora cea de altădată, așa cum o zărisem prima oară, tot pe o alee din Cișmigiu. Irezistibil atras, am și pornit pe urmele ei. Regăsirea ne-a emoționat pe amîndoi, dar mai ales pe mine, pînă la lacrimi. Plîngeam ca un țînc. Mîngîindu-mi fruntea cu palma ei catifelată, Leonora mi-a zis : Ai de ce plînge. Poți să-ți dai și niște pumni în cap ! Oh, adoratul meu ! oare cum de nu te-a dus mintea că după ce ai făcut un pas înainte trebuie s-o ții așa, pînă ajungi iar la 87 de ani, nu-i chip să mai dai înapoi ! Am strîns-o în brațe : Poate că așa mi-a fost blestemul.

Poștașul a refuzat să-mi mai dea pensia, motivînd, pe bună dreptate, că mutra mea nu mai era una și aceeași cu a bătrînului. Alte surse de cîștig nu mai aveam. A trebuit să mă duc pe un șantier, ca la 30 de ani ; iar program de lucru, ședințe, răspunderi: Doamne, și cîte încurcături și necazuri mă mai așteaptă pînă la 87 de ani ! Leonora, ea m-a ispitit, numai din pricina ei am făcut pasul înainte. Acum, fie, îmi accept soarta. Căci, de cînd mă știu, n-am rezistat ispitelor.

Pucă

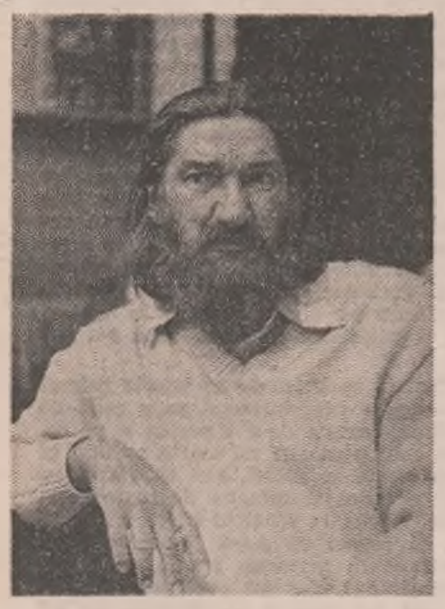

Fotografie de Tudor Jebeleanu

S-a retras (a filfîit ușor din aripi, a zburat) definitiv și misterios dintre noi (cum Dumnezeu a făcut-o ? dar mai bine ne-am întreba ce n-a făcut ca să-i reușească și această extravaganță, ce-i drept, nu tocmai dezinteresată !) după o absență de vreo trei ani de la Casa Scriitorilor (căci de la Mogoșoaia dispăruse, alungat ca și ceilalți, de mai multă vreme) marele, inefabilul, taciturnul, întunecatul, inegalabilul și veselul ca un deavol într-un nor, artistul Florin Pucă, prieten și confrate al poeților din lumea alcoolurilor tari, unul dintre ultimii cavaleri fără frică și fără prihană ai boemei bucureștene Născut aici la 24 aprilie 1932, Florin Pucă și-a făcut din extraordinarul talent o vocație, iar din viață un destin, arta și existența sa confundîndu-se, oscilînd, amestecîndu-se într-un singur torent amețitor de miracole, farse și aventuri picarești din care a lipsit totdeauna platitudinea, gustul pentru mediocritatea satisfăcută de ea însăși și respingînd trufașă orice abatere de la normă, dar nu și bufoneria și grotescul și lacrima de sînge a tragediei. Astfel îmi aduc aminte că, acum cîțiva ani, cînd ne-am dus împreună să-l vizităm pe Teodor Mazilu la spital și care intrase deja în comă, Florin mi-a spus mai mult întristat și serios decît în glumă că el va lăsa cu limbă de moarte să-l pună în sicriu pe partea dreaptă, „și știi de ce, Dănuț ? ca să nu fac infarct".

Florin Pucă a fost un caz exemplar din rasa cea mai pură a artiștilor boemi, care, prieten nedespărțit cu Pîcă și Dimov, alți doi campioni ai nonconformismului pe care, iată, s-a dus să-i reîntîlnească pe lumea cealaltă să colinde un veșnic „Trei crai de la răsărit" și „Steaua sus răsare", a avut și timpul și puterea să lucreze enorm. O vitalitate inegalabilă îl scotea, după nopțile albe ,la lumina zilei proaspăt ca o floricică (neagră) și gata să o ia de la capăt, fie cu alți și alți amici, dar parcă mereu aceiași prin simpla sa prezență hipnotică impunînd un anumit „stil", o anumită atmosferă făcută din cîteva preparative cu sediul în realitatea imediată și deviind brusc, dar cît de subtil, de volatil aș zice, în aburii visului

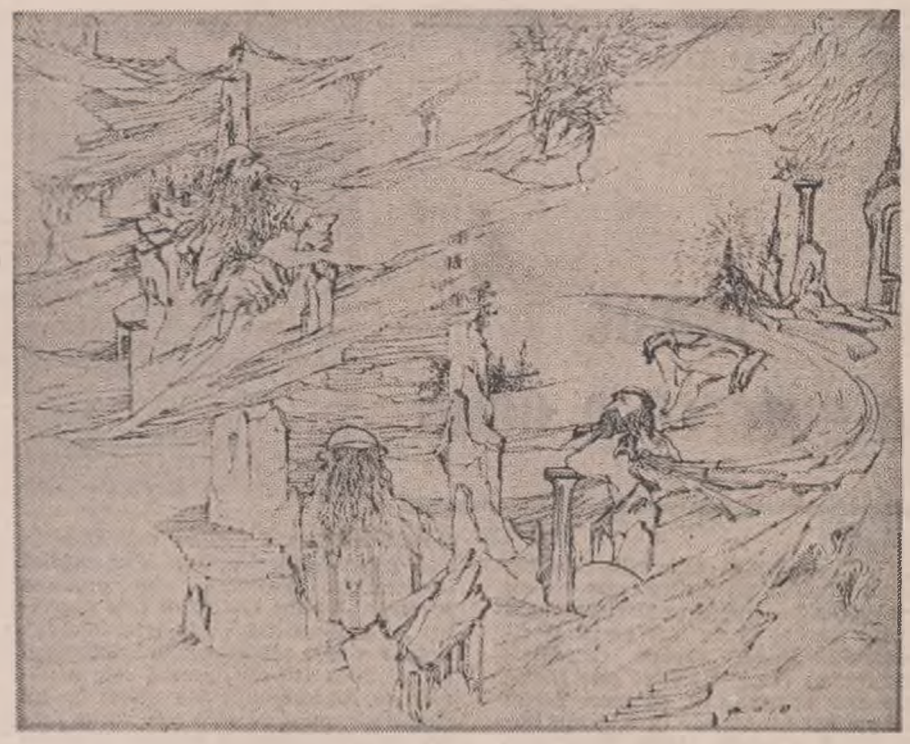

și himerelor care-l însoțeau în toate peregrinările sale.

Dacă existențialismul a avut în conceptul de autenticitate unul dintre reperele sale fundamentale (derivînd, desigur, din acela de libertate), atunci el a întîlnit în Florin Pucă pe unul dintre cei mai autentici practicanți ai săi, iar arta lui, complementară acestui sacerdoțiu, nu putea să se organizeze decît din haosul oniric pîlpîind ca un abur deasupra acestui cazan clocotind de vitalitate și energii cu traiectorii ciudate, stupefiante, luînd-o razna prin tot universul. Desenele alb-negre ale artistului, poeziile, portretele, schițele, compozițiile, ilustrațiile nenumărate și infinite în varietatea lor dezlănțuită de linii, chipuri, ipostaze, păsări, ruine, scări abisale, stînci și procesiuni nupțiale, funerare, călugări, femei, fragmente din toate regnurile adunate într-un singur animal metafizic, toate aceste invenții și aventuri grafice poartă marca și masca inconfundabilă a unicului Florin Pucă, mai ieri alaltăieri încă printre noi, negru ca un corb, și cu sufletul de mătase ca penele acestei păsări a Minervei. Să-i fie țărîna ușoară, căci el a rămas aici, cu lumea lui extraordinară, să îmbogățească și să facă mai vie, mai senzațională lumea aceasta mereu însetată de visul și de aventura artiștilor temerari care nu odată au riscat să se arunce cu capul în jos, în haos, pentru a lăsa mai multă ordine, a face mai respirabil cosmosul de după ei.

Dan Laurențiu

Oaspeți dragi pe scena Ateneului

Cred că adevărurile unui mare creator trebuie căutate mai puțin în afirmațiile, cît în negațiile lui. „Nu-ul" lui Eugen Ionescu, de exemplu, afirma ceva : iconoclasmul ca nevoie a unei depline libertăți în creație.

„Muzica nu este sunet", spuena la o conferință de presă marele nostru compatriot Sergiu Celibidache. Dincolo de accentul polemic vizînd muzica contemporană, nu poți să nu te gîndești la un fapt izbitor al personalității sale de muzician. Extraordinara cultură a sunetului. Asemenea pictorului tradițional chinez, care avea un repertoriu impresionant de tehnici pentru fiecare tip de tușă, Sergiu Celibidache știe că sunetul este, și aici apare dimensiunea transcendentală de care vorbea Domnia-Sa, un element viu al muzicii. El are început, viață și sfîrșit. Subtilul joc dintre „vid și plin", dintre sunet și tăcere, construcția propriu-zisă, deci, nu face decît să armonizeze sunetul scris cu cel interior. Aici apare a doua marcă a personalității lui Sergiu Celibidache. Muzica este gîndită dinainte, îndelung, nu se improvizează nimic, ni se revelează doar. E act ritualic. Așa se explică, cred, faptul că o simfonie atît de laborioasă cum este a VII-a de Bruckner, ne-a apărut nouă, celor mai apropiați ca sensibilitate de miniatura contemporană, ca un tot, ca o singură și infinită respirație.

A treia observație ar ține de o dimensiune strict umană. Dincolo de rigoarea, de spiritul matematic ce guvernează actul dirijoral. se află partitura, la fel de complexă a zîmbetului său, bucuria simplă și profund omenească a Creatorului. Departe de a fi un „posedat" al bagheței — dirijorii mai tineri ar avea de învățat ceva și de aici — Sergiu Celibidache știe, din interiorul muzicii, dar și din afara ei, să se bucure. Și asta nu ține doar de e perpetuă „tinerețe" a sa, ci și de înțelepciunea la care a ajuns.

Dacă spațiul acestor scurte consemnări ar fi permis-o, aș fi încercat să fac portretul orchestrei din München în paralel cu cel al dirijorului ei. Ar fi meritat-o cu prisosință. Foarte mulți ani marile orchestre ale lumii ne-au fost refuzate. Ne-am mulțumit cu discuri, cu „fotografii" — cum îi place maestrului să spună. Dar dacă prezența oaspeților noștri ne surprinde azi în aerul primenit al spiritului eliberat de spaime, faptul capătă un plus de semnificație.

Observi un ansamblu, îl analizezi atunci cînd este discutabil, cît de puțin, în vreunul din componentele sale. Cînd fațetele sînt însă șlefuite pînă la perfecțiune (alămurile, lemnele și, deopotrivă, corzile) nu-ți mai rămîne decît să contempli pura aventură a muzicii.

După o mai tristă întîlnire cu Recviemul lui Verdi — în sala de pe Nuferilor — uvertura la opera „Forța destinului" în „varianta" Celibidache, ne-a ajutat să-l redescoperim pe maestrul italian. O dramaturgie impecabilă, sobrietatea expresiei, estomparea inteligentă a accentelor ce azi pot părea desuete. Într-un cuvînt, o restituire.

Mulțumim excelentului ansamblu din München pentru dublul mesaj al prezenței lor pe podiumul Ateneului, acela al Muzicii și al Prieteniei. Îi mulțumim lui Sergiu Celibidache și așteptăm ca întîlnirea cu Domnia-Sa să fie doar începutul unor noi și constante colaborări.

Valentin Petculescu

Tudor Caranfil, Cristian Țopescu

Un bun prieten îmi istorisește o întîmplare. Cică, în urmă cu peste un deceniu, cînd semnam săptămînal „cronica T.V." într-un ziar. Tudor Caranfil mi-a dat un telefon (nu ne cunoșteam personal) ca să-și exprime o rugăminte. Prietenul, pe care nu am nici un motiv să nu-l cred, redă cuvintele cunoscutului critic de film, realizator pe atunci al emisiunii **Vîrstele peliculei.** Te rog, mi-ar fi spus acesta, te rog insistent, nu mă mai lăuda ! Or să-mi ia emisiunea ; mă mănîncă ăștia de viu. („Ăștia" fiind colegii sau șefii sau și unii și ceilalți). Culmea e că nu-mi amintesc absolut nimic în legătură cu acea întîmplare posibilă și chiar probabilă, de vreme ce emisiunea i-a fos într-adevăr „luată". Găsesc prilejul să spun — acum cînd, după nu mai puțin de treisprezece ani de interdicție. Tudor Caranfil redactează din nou emisiunea **Vîrstele peliculei — că** i-am citit cele trei cărți pe care le-a tipărit între timp și că mi se pare un autor admirabil. Nu un scriitor, ci un autor. Nu un scriitor, ci **chiar** un istoric al cinematografiei. Nici o metaforă căutată, nici o comparație buimăcitoare, nici o hiperbolă. Epitetul e înlocuit cu blîndul și potrivitul adjectiv. Caranfil și-a văzut și își vede de meserie — și în cărți, și la televiziune — cu tact, cu bun-simț, cu o firească sfială de om cu știință de carte. Ce bine ar fi (observ în treacăt) dacă în aceste zile în care se spun, adesea, neghiobii, cu o lipsă de timiditate înmărmuritoare, exemplul lui Tudor Caranfil (și al lui Cristian Țopescu : aceleași calități, alte preocupări) nu ar fi cu atîta ușurință ignorate ! Tudor Caranfil nu are inteligența strălucită a lui D. I. Suchianu, nici verva altor confrați. El (ca și Adina Darian, de pildă) își vede conștiincios de profesiunea sa. Conștiincios înseamnă, în aceste cazuri, excelent. Dacă nu ești un genialoid ca D.I. Suchianu, e preferabil să faci literatură fără să-ți etalezi ostentativ calitățile de scriitor. Verva cu orice preț devine adesea supărătoare. Seriozitatea și talentul ascuns nu pot fi decît surse de încredere.

Nu-i va fi ușor lui Caranfil într-o televiziune care a reînviat și care — în ciuda inegalităților buimăcitoare (sau și datorită lor) — se comportă ca un organism uman. Îi va fi chiar foarte greu lui Tudor Caranfil să realizeze ceea ce a făcut altădată, adică, simplu spus, cea mai bună emisiune culturală a televiziunii. Dar i se oferă și anumite înlesniri : de pildă, critica și istoria literară, poezia, proza contemporană continuă să strălucească prin absență. Pasionanta discuție dintre Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu, Octavian Paler (numele, în ordine alfabetică) pe care a găzduit-o micul ecran e o dovadă că, pe lîngă **Vîrstele peliculei,** ar putea apărea o emisiune întitulată **Vîrstele literaturii** (sau/și chiar una consacrată exclusiv literaturii române de azi). Felicitări pentru programarea discuției amintite mai sus ! Dar (ne vine greu să reamintim acest lucru pesemne jenant) scriitorii nu sînt făcuți **numai** pentru a discuta politică, fie ea și politică literară ; ei, pînă una-alta, sînt și cei care **scriu.** Atît de puțin despre operele lor în cele două programe ale televiziunii ?

În urmă cu nu mai știu cîți ani îl rugam pe Tudor Vornicu (într-o „cronică T.V.") să invite la emisiunea de sîmbătă după-amiază și un poet. Îi indicam și un nume : Mircea Dinescu. Vornicu — fie-i țărîna ușoară ! — m-a ascultat. I s-au acordat cinci-șase minute lui Mircea Dinescu. După care... După care — nimic. Iată, îl rog azi pe delicatul domn Cristian Țopescu să continue. Vor fi cinci-zece minute uneori **plictisitoare** (sublinierea îmi aparține). Chiar așa : poezia adevărată e deseori dificilă (e vorba de artă și nu de chiote festive) și nu toți telespectatorii vor fi încîntați. Dar, iubite Cristian Țopescu, să știi că faci o investiție spirituală pe termen lung. După o vreme (de familiarizare), cele cîteva minute de poezie bună îți vor fi **cerute** de aceleași persoane care azi pot să protesteze cu mai multă sau mai puțină vehemență..

Florin Mugur

Baroc la puterea a doua

Dacă lumea nu este, pentru Hubert Nyssen un teatru, aceasta nu se întîmplă pentru că ar fi situată sub semnul esenței și nu sub acela al simulacrului. Unde „începe comedia... unde începe viața" ? „Unde este ființa, unde este aparența ?", se pune la un moment dat întrebarea în **Ruinele Romei** (Paris, Grasset, 1989). Totul este părelnic, inconsistent și schimbător în această lume ce ar putea fi citată fără greș drept o dovadă a „întoarcerii Barocului", atît de subtil semnalată de Guy Scarpetta în ultima sa carte, **L'Artifice.** În această evanescență a realului, „derealizare", cum spune termenul de acum consacrat, singura diferență este că aceea a lumii se ridică la pătrat față de aceea a teatrului : personajele sînt încarnate („ce straniu cuvînt este a încarna"), apar „din nimic, din vid, din neant", în timp ce persoanele dispar în nimic, în vid, în neant. Se dă senzualitate aparițiilor, carnație cuvîntului, suveranitate vocii, ai căror „slujitori" sînt artiștii, care „se descarnează în fiecare seară". Actriței i se amintește că nu e decît „pulbere", în timp ce personajul căruia îi dă viață „se naște din pulbere", iar „cenușa spectatorilor" își va aminti de el și peste o mie de ani.

Teatrul în roman care apare aici se dovedește și mai propice anamorfozelor semnificației decît vechea formă barocă a teatrului în teatru : instanța auctorială meditează asupra oglinzilor în care o istorie o reflectă pe alta, explică implicațiile, focalizează interpretarea scenelor. Jérôme Guichard este specialist în scenografie, „arta aparențelor", Norma este o actriță celebră. Romanul lor va dura atît cît durează cele nouăzeci de reprezentații ale piesei cu un singur personaj, în care este vorba despre o tînără japoneză cruțată de moarte în marea tragedie, numai ca o sporire a suferințelor, înainte de retragerea sa, eufemistică, din lume. Norma o încarnează pe Yasuko, Jérôme asistă la aproape toate spectacolele, peste trei rînduri de spectatori care-i despart simbolic. Duplicarea nu este simplă, piesa interioară nu conține romanul celor doi, prin ceea ce de la Gide încoace se cheamă „punere în abis". Indirect însă, Jérôme așteaptă de la această piesă, mai bine zis de la interpretările mereu diferite ale Normei, revelații cu privire la „adevăratele" ei sentimente. Sentimente adevărate, profunde, violente va vedea, dar profunzimea lor este teatrală, violența lor inventată, adevărul un simulacru (jocul pe două registre opuse, specific barocului, nu trebuie simplificat). Sînt sentimentele lui Yasuko, atribuite ei, existente realmente în aceea care o încarnează, în sufletele spectatorilor, unde sînt suscitate paroxistic. Cît despre sentimentele Normei, nu s-ar putea spune oare că sînt tot atît de factice și de intens trăite, de artificiale și de naturale ? Ca și cei care o înconjoară, dar mai radical decît ei, Norma se află tot timpul în „reprezentație". „Versatilă", iubitoare de metamorfoze, ea joacă roluri, fiind mai „insesizabilă și mai inconstantă" în viață decît în teatru, unde, în mod semnificativ, are un singur rol. În teatru, o scenă este jucată într-o singură manieră, cu diferențe de nuanțe, în viață aceeași scenă — ceremonia turnării ceaiului, de exemplu — poate avea interpretări tragice ori comice. Sau, mai degrabă, poate fi echivocă, nepermițînd privitorului să știe ce sentiment exprimă dintr-unele atît de opuse cum sînt tandrețea și deriziunea, iubirea sau indiferența, în timp ce echivalentele dramatice ale acestora există plenar, univoc. Din fericire, Norma teatralizează fiecare împrejurare a vieții și trăiește apoi sincer, intens, scena pe care o joacă, aceea a întîlnirii sau o despărțirii, a regăsirii sau a pasiunii. Sentimentele ei au o profunzime **dramatică,** în toate sensurile cuvîntului, dar nu au unitate și coeziune. Nu se leagă, „imposibil să te convingi că este o singură și aceeași persoană".

Intimitatea trebuie să se manifeste în cadrul spectacolului, comunicarea trebuie să treacă prin medierea cuvintelor potrivite, a textului piesei. Jérôme nu comunică mai direct cu Norma, căreia îi scrie mereu scrisori, decît comunică, patetic, cu soția lui, de la care primește unele semne după ce ea murise într-un accident îngrozitor, împreună cu cei doi copii ai lor. Scrisorile, scena, scenele se interpun între Jérôme și Norma împiedicîndu-i să ajungă la un dialog autentic. Legătura lor se rupe, dar rămîne romanul ei. Biofagă, arta, teatrul deviază existențele din făgașul lor propriu, acaparîndu-le, dar oferindu-le în schimb o esențializare. Este ceea ce spune o frumoasă istorie care conține poate **in nuce** semnificația cărții : „Babis Bibis scrie o piesă despre iubirea tragică a bunicii sale... actriță în apogeul carierei care întîlnise un politician mai tînăr decît ea, ambițios, seducător. Se îndrăgostise nebunește, cu toate că era căsătorită și avea copii. Pasiunea lor ajungînd la paroxism, cei doi nu s-au mai mulțumit cu întîlniri grăbite și tainice și au început să-și scrie în fiecare zi nesfîrșite scrisori, senzuale, nesățioase, aprinse. Evenimentele politice l-au despărțit apoi cu brutalitate. Chemat de Curte într-un post înalt, el a trebuit să rupă legătura din rațiuni de stat. Dar, pentru a-i arăta iubitei lui actrițe credința și respectul pe care i le păstra, i-a încredințat toate scrisorile primite de la ea, rugînd-o să le pună laolaltă cu acelea pe care i le trimisese el. Nebună de dragoste, a ajuns nebună de disperare și a murit în ospiciul în care au trebuit să o închidă. Acum Babis Bibis a regăsit scrisorile, pe toate. Spune în dreapta și în stînga că vrea să scoată din ele o tragedie, adevărată, tragedia greacă a timpurilor moderne... poate întrebi ce-i interesant în aceasta ?... soția lui Bibis, ea însăși actriță, avusese o legătură cunoscută în toată Atena. Dar, de îndată ce coloneii l-au trimis pe Bibis în insule, femeia asta s-a despărțit de iubitul ei, spre a se consacra demersurilor celor mai umilitoare, alergînd din cazarme în birouri pentru a obține eliberarea soțului ei. A obținut-o după luni de zile. Dar apoi, slăbită de atîta grijă, silită să părăsească scena, și-a pierdut și ea mințile. Ei bine închipuiește-ți că atunci cînd vorbește de mărețul său proiect, Bibis nu se gîndește decît la bunica lui și niciodată la aceea care s-a sacri...".

Teatrul se hrănește cu istoria primei femei și o predestinează pe a celei de a doua, înainte de a o prelua și pe ea. Așa cum persoana nu mai e unitară ci pulverizată în roluri, nici istoria ei nu mai e unică și diferită de toate celelalte. Ajuns la sfîrșitul cărții, cititorul își dă seama că piesa interioară nu conținea în germene istoria celor doi protagoniști, dar tot prefigura una, și anume pe aceea a lui Jérôme. La fel ca Yasuko, el supraviețuiește morții tragice numai ca o prelungire a suferinței înainte de a dispărea în neant. Dar măcar constituie istoria lui Yasuko originalul acestei serii de reflectări în oglindă ? Piesa era adaptarea unui roman, tot așa cum, în aval, Jérôme se gîndește că după povestea lui se va face un film cu Mastroiani. În esență, istoria ei e istoria mea, istoria mea e istoria ta : se telescopează între ele, se copiază și se anamorfozează, se substituie și se înlănțuie. Noi le încarnăm descarnîndu-le.

Dolores Toma

Sábato este alături de noi

Într-o împrejurare deosebit de solemnă — în fața Sorbonei care îl sărbătorea, în 1987, ca pe un mare scriitor al lumii —, am propus o formulă definitorie pentru Ernesto Sábato : **romancier esențial al contemporaneității.** Înțelegeam prin aceasta că este un incomparabil explorator, profund și tulburător, al condiției umane în apocalipticul ei zbucium de azi și în patetica ei speranță în ziua de mîine. Pentru a susține, în acest fel, excelența artistică și umană a scriitorului, existau atunci două dovezi principale: opera sa romanescă - unică prin curaj, impact și putere de răscumpărare, soteriologică, și raportul **Nunca más** (Să nu se mai întîmple niciodată), act istoric de acuzare a crimelor dictatoriale și de restaurare a conștiinței civice argentiniene.

Am acum în față ceea ce mi se pare a constitui **a treia dovadă** a formulei menționate. Ea reliefează, puternic și convergent, virtuțile oricărui creator de rang înalt : sensibilitatea la eroism și potențarea iradierii universale a valorilor. Într-o sintagmă mai concisă : capacitatea de a admira. Este vorba de trei scrisori și o telegramă care, ordonate în timp, învederează participarea, înțelegătoare și solidară, a lui Sábato, la suferințele, lupta și victoria poporului român.

În **prima scrisoare,** din 25 februarie 1989, apare un Sábato leal și lucid, conștient de cenzura dictaturii, de opreliștile și primejdiile pe care le trăiam dureros cei mai mulți din scriitorii români. Convenisem cu editura Univers să dăruim cititorilor o carte extraordinară : o antologie a eseurilor lui Sábato, care, de curînd, cuceriseră Parisul atît de exigent, capricios și „objectional" (oui, mais...). Alcătuisem selecția, acordînd prioritate eseurilor estetic literare, dar făcînd loc important și celor pe teme filozofice și științifice. Mă munceau totuși o părere și o ispită. Rămîneau pe dinafară două-trei eseuri în care vibra un umanism curat și nobil, dar care prin conținutul lor politic erau potrivnice regimului ceaușist : apărau demnitatea persoanei, elogiau libertatea democratică. Eram tentat să reproduc măcar fragmente, dar nu știam dacă autorul acorda acestor eseuri importanța pe care ele o dobîndeau pentru noi. Și atunci i-am scris lui Sábato, întrebîndu-l dacă are preferințe și dacă îmi poate face sugestii în privința **anumitor** eseuri, eu fiind dispus să le dau ascultare. A înțeles și iată ce mi-a răspuns : **„Prefiero que ses usted quien elija lo que juzgue más adecuado para el publico rumano que probablemente sufra de ciertas restricciones y yo no quiero que usted pase malos ratos por mi"** (Prefer să fii dumneata cel care alege ceea ce socotești mai potrivit pentru publicul român care suferă, probabil, de anumite restricții și eu nu vreau să treci prin momente grele din cauza mea"). Sensul litotelor era clar : „anumite restricții" desemnau cenzura, iar „momentele grele", represiunea. Am hotărît să introduc în antologie unele pasaje din eseurile politice, cu teama că vor fi suprimate. Evenimentele au făcut ca publicarea lor, acum, să fie nu numai posibilă, dar și necesară. În completarea scrisorii (sînt sigur că Sábato le avea în minte cînd mi-a răspuns), le reproduc aici, pentru că ele reflectă o gîndire umanistă temeinică, sistematică, și de asemenea pentru că prezintă o specială pertinență pentru țara noastră.

> „Ca Hitler să extermine sau să tortureze ființe fără apărare, să instruiască pe copii să-și denunțe părinții, să pună fidelitatea față de cel de al treilea Reich deasupra sentimentelor celor mai sfinte ale creaturii umane, este atroce, dar logic. Este însă sinistru de nelogic ca, invocînd justiția universală și socialismul **să se** tortureze și să se asasineze. Ce Om Nou se va putea construi în urma și pe baza acestor preparative ? În virtutea cărui miracol perversiunea și viclenia, teroarea și denunțarea, machiavelismul și lagărele morții ar putea pregăti apariția unui om caracterizat de atribute contrarii ? Experimentul rus, cu cele 20 de milioane de morți, cu gulagurile și halucinantele lui spitale psihiatrice unde cele mai bune spirite erau imbecilizate cu injecții, constituie cea mai înspăimîntătoare probă care putea fi totuși dedusă de mai înainte din doctrina hegeliană atît de invocată și anume că, în cele din urmă, mijloacele se transformă inevitabil în scopuri"

„Prima condiție a oricărui proiect (social și politic) este respectul persoanei umane, ceea ce presupune întîi de toate libertatea ei. Ne vor spune unii că în democrațiile occidentale nu există libertate decît pentru exploatatori. Deși parțial justă, obiecția este considerabil sofistică, pentru că în universitățile acestor democrații au luat naștere marile doctrine revoluționare, în timp ce în țările totalitare nu există nici această libertate de a preda și învăța, nici măcar cealaltă, a muncitorilor care trebuie să trudească asemeni unor furnici tăcute, cu promisiunea că o dată și o dată, cîndva, Super-Statul se va dizolva **motu proprio".**

„Interzicerea disidenței, instaurarea Partidului Unic, abolirea justiției independente și a presei libere, înlocuirea parlamentului cu un circ care se întrunește periodic, sînt trăsăturile esențiale ale societății totalitare și ale metodelor prin care omul este redus la condiția de angrenaj".

„Principiile democrației sînt astfel gîndite de-a lungul a milenii, încît încearcă să evite cele mai grave rele ce prosperează atunci cînd înșelăciunea înlocuiește adevărul și temnița, protestul. Faimoasa separație a celor trei puteri și libertatea informației sînt lucrurile cele mai bune ce pot fi concepute pentru a reuși ca cel mai feroce animal să facă pagubele cele mai puține cu putință. Pe scurt : democrația este adesea defectuoasă, dar pînă astăzi nimeni nu a găsit nimic mai bun pentru a ajunge la comunitățile libere, prospere și demne la care aspirăm".

A doua scrisoare, datată „decembrie 1989", se compune doar din zece cuvinte, dar ele au ceva din „efectul de străpungere" al unui strigăt de spaimă. E clar că a fost trimisă în momentele de culminație dramatică, după ce s-a tras în tinerii din Timișoara și au început manifestațiile din București. Sábato a fost profund mișcat de perspectiva unui masacru totalitar și emoția a dus la un apel și o mărturisire : **„Por favor, querido Paul Alexandru, denos alguna noticia ! Estamos espantados !"** (Pentru Dumnezeu, dragă Paul Alexandru, dă-ne vreo veste ! Sîntem îngroziți !).

Am primit scrisoarea abia la 17 ianuarie 1990. Pînă atunci, au fost pe străzi și în piețe, lozincile și împușcăturile, flăcările în noapte și bucuria de a fi din nou oameni, victoria ca semn al mîinilor și strălucire a ochilor înlăcrămați. În această decadă prodigioasă, de la 17 la 27 decembrie, între strigătele tinerilor : „Veniți cu noi !" și tirul terorist, mă gîndeam că miracolul românesc este de natură să încline doctrina salvării de partea încrederii în lumină. Și am hotărît să dau o telegramă lui Don Ernesto pentru a ști dacă, de departe și totuși atît de aproape, are același sentiment că în eterna luptă dintre bine și rău, dintre exasperarea monstruoasă a maleficului și îngemănarea setei de viață, cu puterea de creație, tineretul nostru a dovedit că hotărîtoare este speranța vitează, eroismul sacrificiului. I-am expediat o telegramă, spunîndu-i — în chip de veste și urare : „Un an nou fericit !" și întrebîndu-l ce sentimente nutrește față de poporul român. Am primit a doua zi răspunsul pe care îl reproduc cu bucurie și mîndrie. **„Ante trágica y heroica resistencia del pueble rumano le envío profundísima solidaridad"** (În fața tragicei și eroicei rezistențe a poporului român, îi exprim cele mai profunde sentimente de solidaritate).

Ultima scrisoare, expediată la 5 februarie, cu un caracter patetic — actual. Începe astfel : **„De aici urmărim cu profund interes această perioadă teribilă, dar plină de speranță, de trecere spre libertate".**

Mărturiile și mesajul unui scriitor de rezonanță și valoare mondială cum este Sábato învederează dimensiunea general umană și vocația universală a revoluției românești. Ea se ridică într-un plan astfel exemplar și peren care ne cinstește, dar ne și obligă — azi și mîine.

Paul Alexandru Georgescu

Poeme de FERNANDO PESSOA

✲ ✲

Lin, cristalin, picurat,
Un tril înaripat
Sule-n aerul ce-abia prevesti
O nouă zi.
Ascult, s-a pierdut...
Pare-se din pricină că-l ascultai
A tăcut.

Ah, nicicînd, lîngă nime
Fie-n a zorilor limpezime,
În slava-amiezii, ori în
lava-asfinţitului,
Să avui
Bucurie să ţină
Măcar cît clipa, şi să nu piară-nainte
de-a apuca
Să-mi dea lumină.
Pune mina pe umăr...
Sărută-mă pe frunte...
Viaţa-i ruini fără număr,
Sufletu-a rămas fără punte.

Mă întreb de ce oare
Dintru-nceput mi-am fost dat
Cel ce azi îţi apare,
Aşa străin şi ciudat.

Mina ta răsfire
Părul meu şi basta...
Totu-i amăgire.
Cînd visezi ştii asta.

✲ ✲

Cotoi ce te zbengui pe ulicioară
Ca-ntr-un budoar de madamă,
Îţi pizmui ursita deşi arbitrară
Căci nu ursită se cheamă.

Supus rînduielii de obşte, pe care
Şi pietre şi seminţii o ascultă,
Ai numai instincte primare
simţi ce simţi fără tevătură multă.

Ferice eşti cu-un astfel de plămăd,
Nimicu-ţi întreg e al tău.
Eu-s fără mine deşi ăm ochi să văd,
Cunoscu-mă dar eu nu sînt eu.

✲ ✲

Nu mă dor cîte multe
Mi-apasă inima
Ci doar minunăţiile
Ce nu pot exista...

Formele fără formă
Ce trec făr' ca durere
Să poată-a le cunoaşte
Ori dragoste-a le cere.

De parcă şi tristeţea
Copac ar fi, ce-nchină
Al frunzei plins spre picla
Ce-acoperă-o ruină.

✲ ✲

Întins în lanul prin care face
Valuri un soare încremenit :
Cu mine însumi nu cad la pace.
Veşnic mă simt amăgit.

Dacă-n sfîrşit izbuteam
Pururi să nu ştiu de mine,
Cu ce bucurie uitam
Că m-aflu poate uitat de-a bine !

Grîul se leagănă lin
În nepăsarea soarelui tern.
Oh, cît e-aici de meschin
Sufletul cu-al său rai şi infern !

✲ ✲

Trăii, fără ştire,
Copilăria mea
Doar pentru-a avea
Azi o amintire.

Astăzi nu mai simt
Tot ce-am fost şi nu-s.
Viaţa-mi a tot curs,
Cea în care mint.

Da-n temniţa mea
Citesc, hrisov rar,
Zîmbetul fugar
A ce-am fost cîndva.

✲ ✲

Mi-i milă de stele
Că ard de-atîta vreme,
Oh, de cîtă vreme...
Mi-i milă de ele.

Să n-aibă poate
Oboseala lor
Lucrurile toate,
Ca braţele, ca un picior ?

Oboseală de-a exista,
De-a fi,
Pur şi simplu de-a fi,
De-a fi trist, de-a zîmbi, de-a lumina...

Să nu fi fost oare menit
Lucrurilor toate din fire,
Nu moartea, ci binevenit
Un altfel de sfîrşit,
O Judecată, o răsolătire —
Adică, mai lămurit,
Un soi de mîntuire ?

Am cucerit oraşul după un bombardament năprasnic

Copilaşul bălan
Zace-acolo în ulicioară.
Are mateie scoase afară
Şi-un trenuleţ orfan
Încă legat de sfoară.

Feţişoara-i e un buchet
De sînge şi ceva fără nume.
Un pestişor de-acela cochet
— Cu care se joacă fîncii în cadă —
Luceşte-alături pe stradă.

Deasupra-ntunericul se lăţeşte.
În zare. — aşteptatul viitor uman
O lumină încă-l mai poleieşte...

Dar copilaşul acela bălan ?

Prezentare şi traducere de
Anca-Domnica Ilea

*Cel care avea să schimbe cursul liricii portugheze, bîntuind un secol întreg cu formula unei poezii „contradictorie pînă la extrem, imprevizibilă şi proteică“ (după sintetica definire a lui Mihai Zamfir) — FERNANDO PESSOA, „persoana cu mai multe personalităţi“, s-a apropiat relativ tîrziu de tradiţia pe care-i era dat s-o continue şi s-o înoveze în acelaşi timp. Crescut şi educat în Africa de Sud, într-un mediu anglo-saxon, începînd prin a scrie versuri în limba engleză (**English Poems**, publicate în 1921), lirica portugheză i-a oferit, la 18 ani, şocul unei lumi exotice, dar şi apropiate inimii sale, fapt ce i-a permis invenţii stilistice inaccesibile altui poet lusitan de viţă „nealtoită“. Dovadă că drumul operei sale a fost o perpetuă rătăcire a unui Peer Gynt, pîndită la toate răscrucile de acelaşi morb al subminării lăuntrice, stă şi faptul că această operă a rămas, practic, postumă — singurul volum publicat înainte de 1935 fiind **Mensagem (Mesaj)**, un soi de **passatempo** despre cîţiva eroi istorici ai Portugaliei (dacă nu punem la socoteală poemele risipite prin diverse reviste de avangardă, ca „A Águia“, „Portugal futurista“, „Contemporâneo“, „Athena“, „Presença“ şi „Orpheu“ — ultima revistă proprie, cu existenţă efemeră, de două numere). Sarcina de-a aduna, data şi împărţi pe secţiuni şi „personalităţi“ maldărul de manuscrise rămas în sertar le-a incumbat prietenilor (şi editorilor săi), care au scos în volume separate **Poesias** de Fernando Pessoa — ortonimul, **Poesias** de Álvaro de Campos, **Poemas** de Alberto Caeiro, **Odes (Ode)** de Ricardo Reis, **Poesias inéditas** de Fernando Pessoa (2 volume), plus **Páginas íntimas e de auto-interpretacão (Pagini intime şi de autointerpretare**, jurnal semnat cu numele Bernardo Soares) şi **Páginas de estética e de teoria e crítica literárias** (pagini de estetică).*

Fenomenul Pessoa — pentru a-l cita încă o dată pe Mihai Zamfir — „înainte de a fi spirit creator, a fost un extraordinar spirit de sinteză“ a culturilor tradiţionale, a stilurilor şi curentelor, a contradicţiilor şi psihozelor epocii, poetul total visat de întreg secolul XX, care şi-a asumat propria schismă şi s-a salvat de ea prin gura heteronimilor (Alberto Caeiro, „poetul care nu gîndeşte, ci doar simte“, după spusa lui Pessoa însuşi, un adio spus oricăror constrîngeri de formă ori de fond ; Álvaro de Campos, replică a lui Marinetti, profetul erei maşinilor ; Ricardo Reis, autorul de contra-ode horaţiene, distrugătorul iluziei „veacului de aur“ şi a lui „exegi monumentum aere perennius“) şi prin propria voce contorsionată, de neconfundat.

Urmare din pag. a 16-a

Diamante

...ică, masă, casă, plus agent de poche. *... prin scrisoare cer lămurirea acelui, argent de poche : adică cît ?*

Răspunsul vine expres : două sute cincizeci de mii pe lună. Scrie acolo : „Sînt puţini, ne dăm seama. Dar aici nu veţi avea nici un motiv să cheltuiţi“. Scrie un domn în vîrstă, grafie englezească perifraze largi şi prevenitoare.

Părăsesc dramul — mai mult „drumurile“, la două luni o dată timp de trei zile, în eventualitatea că aş vrea să mă întorc la Roma. Fără contract, bineînţeles ; fără asigurări, dacă va fi chemat med.cul („Domnule fereşte“, asta e expresia folosită), există cel al familiei, iar „doctoriile de Sanatoriul Nou“.

În sfîrşit, plec. Am ajuns de zece zile — nu am văzut pe nimeni în afară de „nepot“, mi se pare de două-trei ori şi de Caterina cu care am discutat despre bibliotecă şi cărţi, ea răspunzîndu-mi cu o mişcare a capului : l-a ridicat, ochii şi bărbia la fel, ca şi cum ar fi spus „eh !“.

SCRISOARE CĂTRE MATTEO

...Să recapitulăm, dragă Matei, să recapitulăm. Nici vorbă de lire sau argent de poche. *Am întrebat-o pe servitoarea „nepotului“. Mi-a dat să înţeleg că are gripă, — că acum e bolnav. Pînă la urmă cine trăieşte în casa asta ?*

Casa ţi-ar fi pe plac. Se intră într-un coridor enorm, neacoperit, pavat cu lespede, două chipuri într-un colţ din care izbucnesc frunze căţărătoare de un verde carnal şi incredibil de bolnav, bolnav prin exces ; o sarabandă de frunze care se mănîncă una pe alta, se ridică, sar şi ies dincolo, spre grădina şi deluşorul din spate. Se deschide un prim rînd de scări, care apoi se desparte în două : un palier, un arc dublu, alte două rînduri de scări, care dau într-un fel de terasă invadată de muşcate şi fucsii. Mai sînt şi alte vaze pline de flori. Caterina, servitoarea, le zicea garofiţe : dimineaţa trecută a tăiat una mare şi mi-a dăruit-o. Zicea : „frumos, frumos“.

Caterina e singura fiinţă care se arată între florile de pe terasă, care deschide uşa-fereastră (de fapt, poarta casei) şi în felul ei, de sibilă, sibilă naturală, îmi surîde. Ea este cea care ascultă la radio dimineaţa şi seara în jur de opt. Are un radio mic cu pilă electrică care se aude stins. Am întrebat-o ce cîntăreţi îi plac. A răspuns cu o surprinzătoare promptitudine fără să-mi mai studieze, ca de obicei, buzele : „Nu ştiu“.

Şi televizorul ? De ce nu se uită la televizor ? La noua întrebare Caterina nu a răspuns : ba a răspuns cu ritualul ei de surîsuri vagi şi nehotărîte, apoi s-a depărtat : dispare în bucătărie în spatele unei uşi pe care o închide cu zăvorul.

Dorm mai puţin decît la început : mă plimb pe ţărm. E puţin frig şi plouă cu vîrtejuri de rafale stîrnite de mare. Pe ţărm trec multe camioane însă zgomotul mării involburate e prea puternic, mă răpune totul.

Ţi-ar fi pe plac casa, dragă Matei. Imediat ai spune „Casa Usher“ şi te-ai simţi împăcat.

SCRISOARE CĂTRE ANGELICA

...Ca imaginaţia să crească e necesară fericirea comună sau momentană, dar e necesar şi sentimentul. Sentimentul se naşte odată cu nenorocirea. Ea ne surprinde numai dacă noi ne lăsăm surprinşi de ea : adică, dacă avem un suflet sensibil, deschis către suferinţă. Poţi fi efemer fericit, fără să am sentimente : nu sufăr, sînt impasibil la loviturile vieţii. Astfel, imaginaţia îmi pare cufundată într-o torpoare din care e dificil să evadezi.

Tu ţi-ai fi dorit să fii nefericirea mea : am preferat însă să plec, nu ca să te evit, ci pentru că era de-a dreptul apăsător să te am aproape. Să nu crezi că am venit aici pentru a-mi hrăni cine ştie ce apucături. Greşeală trufaşă. Tu însăţi spuneai : convieţuirea noastră îşi pierdea cu fiecare zi orice justificare.

Într-o privinţă te poţi considera mulţumită : citesc foarte puţin. Aş putea s-o fac, însă dorinţa se stinge cum am sub ochi o pagină tipărită.

Cărţile pe care le inventariez şi cu care lucrez nu sînt atrăgătoare. Trebuie înainte de orice să le eliberez de praful pe care-l depozitează posesiv : îmi trec timpul lîngă fereastră lovindu-le una de alta. Praful îmi provoacă usturimi violente ale nărilor şi strănuturilor tot aşa de agitate. Curăţate ca lumea, cărţile acelea nu-s bune de citit nici în lipsă de altceva.

Cît despre scris, nu mă pot gîndi. Chiar şi scrisul unei epistole mă îngrozeşte. Nu sînt nici un paria al societăţii, nici un profet sau aventurier al spiritului : experienţa mea de viaţă nu e excepţională, nu va putea vreodată să zugrăvească o discordanţă între mine şi semenii mei — şi nu pentru că mă simt bine cu ei, ci pentru că nu-i nimic între mine şi ei care să pecetluiască sau să suprime o legătură.

Spuneai că sînt moale, lipsit de impulsuri. Poate conştiinţa de mine însumi nu-mi poate deplasa propriile limite ; dar nici nu are forţa de a se prăbuşi. Mă bucur de tovărăşia unui preot ţicnit care-mi spune alambicate poveşti familiale şi pe aceea a unui pian misterios care execută din cînd în cînd exerciţii de rapiditate şi cu ezitări o jumătate din Fantezia în re minor a lui Mozart. Sînt fericit că ţi-ai ales o meserie : oricum ai întoarce-o lucrezi într-un restaurant. Încearcă să fii drăguţă cu clienţii mai mult decît ai fost cu mine — ia asta drept un bacşiş.

NOTE PENTRU ROMAN

Ce s-a mai întîmplat ?

Încet încet, am descoperit că m-am înstrăinat nejustificat de Lucia, de tăcerile ei, de egoismul ei, de detaşarea ei nepăsătoare. Nu ştiu cum se petrecea : acel dialog de întîlniri cerute de o sete şi o nevoie concretă, de ceva care ne agita irezistibil trupul, aşeza în mine, strat peste strat, un sentiment, o slăbiciune şi un regret nemărginite de fiecare dată cînd mă părăsea.

Poate că asta e dragostea. Eram năuc. Lumea mea trăia o aventură care o făcea fericită-fericită în clipa îmbrăţişării, a săruturilor. Apoi în aceasta se vărsa o tristeţe care ucidea orice bucurie rămasă. Trăiam într-o exaltare pe care nu reuşeam s-o potolesc. Mă plimbam agitat prin casă. Caterina mă privea ironic sau cu nedumerire. Tăceam. Auzeam apoi sunetul pianului şi îmi reveneam. Am desluşit mai mult decît un surîs pe chipul Caterinei : un surîs care voia să spună, — „A auzit-o şi s-a calmat“. Dar eu nu mă linişteam. Mă încărcam în special cu energie şi doream să mă eliberez de ea, să-i dau înţelesul pe care aceasta îl reclama : între braţele Luciei, deasupra trupului ei.

Această dragoste nu se hrănea prin ea însăşi : nu găsea răspunsuri sau măcar vreo certitudine.

E iubire ? mă întrebam. Poate fi iubire dacă se dezvoltă într-un singur sens : o iubire dăruită unei persoane care răspunde doar în manieră furios protocolară sau jalnic egoistă ?

Altceva nu există în Lucia. Şi totuşi îmbrăţişînd-o, nu puteam să nu-i spun îndurerat şi dominat de o superioritate răvăşită : „Te iubesc“. I-o repetam de-a dreptul obsedant, că îmi dădeam singur seama cum îşi pierdeau orice noimă acele cuvinte, cum deveneau sunet pur într-o declaraţie favorabilă. Spunîndu-i „Te iubesc“ îi ceream să mă iubească ştiind bine că nu voi primi de la ea nici o dovadă.

Nu zîmbea niciodată, mîngîierile nu-mi erau destinate ci plăcerii de moment de care mîinile profitau exclusiv pentru ele. La şoaptele mele răspundea uneori cu priviri neîncrezătoare, cu buzele pecetluite nu de dispreţ : părea a-mi cere motivele apropierii mele de ea, şi dacă i le ofeream, cu o vorbă, cu un sărut, le refuza sau chiar mă corecta.

Violenţa ei — pentru că violenţă era tăcerea ei, nevoia de trupul meu t t violenţă era — nu-mi mutila dorinţa de iubire. Trăiam cu adevărat chinuit.

Disperarea m-a făcut la un moment dat s-o întreb „Cine eşti ?“ Cer l era invadat de lună, iar luna era întovărăşită de pulberea arşiţei. Cearşafurile ardeau. Doream transpiraţia ei, transpiraţia ei îmi părea un dar al naturii, răspunsul amar pentru nestăvilita nevoie de certitudini.

SCRISOAREA LUI CARLO CĂTRE ANGELICA

Uneori mă gîndesc : Angelica avea dreptate să urască literatura şi tot ce iubeam eu prin literatură. Sînt la închisoare datorită unei idei romaneşti. Nu rîde. E chiar aşa.

M-a căutat Matteo. O fracţiune de secundă a înţeles foarte bine cu ce intenţii am venit. Am fost luat drept homosexual sadea. A fost greu să-i demonstrez contrariul. Dar asta-i un fleac ; ba e chiar amuzant.

Îţi scriu ca să ştii : nu te întrista. Accept tot ce mi se întîmplă cu justa măsură a fatalismului pe care l-am deprins în lunile petrecute acolo. O tonică lecţie de viaţă.

Trăiesc într-o fortăreaţă de pe vremuri. Din deschizătura ca o gură de lup văd cerul care aduce respiraţia mării. Trebuie să fie o mare foarte verde, un verde îngheţat şi absint. Numele satului în care mă aflu e parcă un semn al destinului : Diamante — o piaţă care reflectă înspre infinit o lumină neutră şi cristalină. În această piaţră se poate reflecta orice : nimic însă nu poate fi văzut, în afară de prisma oglindirii înseşi.

ENZO SICILIANO

DIAMANTE

Enzo Siciliano este unul dintre cei mai apreciați prozatori italieni contemporani. Împreună cu Alberto Moravia și, pînă de curînd, Leonardo Sciascia, conduce revista literară **Nuovi Argomenti.** După moartea lui Sciascia, direcția revistei este asigurată de Enzo Siciliano și Alberto Moravia. Cunoscut la noi prin romanul **Prințesa și anticarul,** care a obținut Premiul Viareggio în 1981, Enzo Siciliano este un autor prolific care abordează variate specii epice : roman, eseu, biografie, cronică literară. Ultimul său roman, cel puțin după informațiile pe care le deținem, este **Diamante,** apărut în 1984. Este un roman care îmbină narațiunea cu stilul epistolar și cu jurnalul, protagonistul acestora fiind Carlo, un tînăr roman care-și găsește o slujbă ciudată în sudul Italiei, în Calabria.

Absolvent de Litere și cu vocația scrisului, Carlo este plătit de către o familie calabreză pentru a-i pune în ordine biblioteca. Acesta este de fapt pretextul, căci o asemenea ocupație ar permite unuia din membrii familiei să găsească un testament ascuns care ar putea înstrăina o moștenire.

Venit cu intenția de a dobîndi un salariu satisfăcător în condiții de confort, Carlo se va vedea prins încetul cu încetul nu doar în urzeala unui asasinat misterios la care a fost martor ci și — mult mai important — în mrejele sirenei Sudului. Fascinația acestui tărîm, — chiar pentru italieni o cu totul altă lume — este întărită de experiența conlesitor erotică, ce reprezintă cheia inițierii în viața acelei comunități.

Dorința de a face literatură se metamorfozează încetul cu încetul în dialogul epistolar cu prietenul său apropiat și cu Angelica, o fostă iubire care apare doar ca literatură : ea este replica Luciei, înlocuitoarea ei în sensul existenței trăite, pasionale. **Diamante** este romanul unei duble complicități : cu Sudul și cu existența, pe care naratorul crezuse a o fi izgonit în trăirea livrescă.

PRIMA SCRISOARE CĂTRE ANGELICA

...Într-un fel, așa e. Sectarismul tău m-a determinat să nu vreau să te mai văd. Mă gîndesc cît ești de frumoasă : frumoasă nu doar trupește — sfîrcurile tale mov par lipite cu ceară pe rozul auriu al pielii tale, iar forma lor e discretă pe măsură ce se împrăștie pe un spațiu întins din mijloc (îți spun asta, pentru că te supără în mod stupid asemenea lucruri) — nu doar frumoasă, dar ești și armonioasă și neașteptată în armonia ta, așa viguroasă, flexibilă în orice faci, în mers, în gesturi. Așa că, furia, sectarismul tău contrazic atîta frumusețe și armonie. Vorbești ca dintr-un manual cretin ; buzele tale abia conturate silabisesc porunci de o insipiditate rea. Sînt cuvinte de lemn, sau cuvinte de piatră ponce.

Mi-ai spus că sînt un trădător. Ce crezi că am trădat ? Am trădat tîmpeniile care te-au scos pe tine din minți, — tîmpenii în care n-am crezut niciodată. Îți făceam curte și atît. Că un bărbat ar putea să te dorească e un lucru care te umilește și te sfîșie — așa zici. În schimb, eu, mi-am dat seama că dacă te-ai dezbrăca în fața mea și ai începe să te masturbezi fixîndu-mă cu privirea ar fi dovada cea mai afectivă de participare pe care mi-ai putea-o dedica.

Susții că-ți plac și că e prea puțin atît. E adevărat, dorința e ceva mai mult. Tu ce dorești ?

De fapt, după tine, mitologia catolică, frica catolică ți-au intrat în sînge. Strigi mereu — „eliberată, eliberată !". Eu nu cred să mă fi eliberat de nimic. În schimb m-am născut cu instinctul dăruirii pentru care dragoste și trup sînt tot una, simplu, extraordinar de simplu, precum natura. Eliberarea ta e foarte asemănătoare cu o închisoare, o închisoare perversă — cea a cuvintelor.

Cuvintele sînt aer, dar tocmai de aceea sînt noduri foarte greu de găsit și de extirpat.

Mereu ai avut ceva de zis împotriva lecturilor mele și a încercării de a scrie. Ți-ai rîs de mine. Literatura e o părere, afirmi. Am zis eu vreodată altceva ? Fantasma asta mie mi se potrivește și nu mai am nimic de adăugat. De aceea, m-am hotărît să plec, să caut o slujbă oarecare, nu foarte solicitantă : cît mai departe de tine și de Roma. Iar tu bodogănești, te simți umilită de plecarea mea. Ești umilită însă numai de voința ta de putere, de putere asupra mea. Dacă mă gîndesc la strălucirea verzuie a ochilor tăi căprui, îmi vine rău, dar știu cum să mă vindec de acest rău. Asta-i tot.

JOI

Am văzut noaptea trecută — era puțină lună — o fată fugind prin grădina de portocali. Era în mod sigur o fată, cu părul în vînt, o fustă subțire și un pulover aruncat pe spate. A dispărut printre copaci. Subțire, micuță : mergea fără zgomot, ferm : părea să nu existe pentru ea vreun obstacol în acea goană peste brazdele proaspete.

Portocalii răspîndesc miros.

Am un stilou nenorocit : picură cerneală mereu, îmi împroașcă caietul și buricele degetelor.

A doua zi dimineață, la micul dejun, am întrebat-o pe Caterina cine putea fi fata. Se făcea că nu înțelege. Am repetat întrebarea : i-am înfățișat-o în felurite chipuri. Continua să se facă că nu înțelege. I-am spus că mai degrabă nu-i înțeleg eu dialectul, în schimb ea a înțeles întotdeauna italiana mea. A zîmbit, tot cu aerul că nu vrea să priceapă. Ce pot face, părea a zice.

Am abandonat căutările ; o ușoară iritare mă năpădise.

Să rezumăm. Am trimis un anunț pentru „Messaggero" : solicităm post de copist, îngrijitor de biblioteci, lector pentru virstnici. Am făcut-o în glumă și ca un pariu cu Angelica. Drept garanție, acreditare, etc, ofeream diploma mea de biblioteconomie și mărturia caldă a profesorului cu care mi-am susținut teza. Din Calabria sosește o scrisoare recomandată : e de făcut ordine într-o bibliotecă „răvășită" (sic !), probabil șase luni de

Prezentare și traducere de Florin Berindeanu

Continuare în pag. a 15-a

șah

Geniu sau «culmea normalității»?!

Familia Polgar este deja mai mult decît celebră pe plan internațional. Ceea ce vom încerca în acest articol nu este de a prezenta palmaresul amețitor al celor trei surori, ci de a pune în lumină cîteva aspecte în legătură cu modul concret în care acesta a devenit posibil.

Încă din tinerețe, domnul Polgar, psiholog ca pregătire, credea într-o teorie care poate fi rezumată foarte simplu. Că marea performanță într-un domeniu ține într-o măsură neglijabilă de talentul nativ și într-o măsură covîrșitoare de modul cum inteligența de nivel mediu este cultivată și orientată printr-o pregătire științifică, începînd de la cea mai fragedă vîrstă. Cu alte cuvinte, orice copil obișnuit, supus de la bun început unui program foarte strict de educație, va depăși în mod categoric și contrar prejudecăților nivelul atins în același domeniu de cei cu mai mult „talent" poate, dar cu o pregătire mult mai puțin riguroasă.

Pentru a verifica practic această teorie, dl. Polgar, nu a dorit să aibă băieți, nu atît din considerente sentimentale, cît științifice. Domeniul pe care l-a ales a fost șahul, unde confruntarea se face în mod nemijlocit, iar rezultatele sînt lipsite de echivoc. Cele trei surori Polgar au fost de la bun început programate pentru a întruchipa demonstrația punctului de vedere al tatălui lor.

În mod decisiv au contribuit și înțelegerea și sprijinul concret acordate de autoritățile maghiare (un caz de sfidare a birocrației, pentru noi de neînțeles). Toate trei surorile au început să învețe șahul dee la vîrsta de 4—5 ani. În școala primară au fost scutite de frecvență, susținînd la sfîrșitul trimestrelor examene de promovare, după modelul universitar.

Cînd cea mai mare dintre ele, Zsuzsa, avea 9 ani, tatăl ei declara că nu vizează titlul mondial feminin, ci... cel al lui Anatoli Karpov (pe atunci campionul lumii). Afirmațiile sale erau primite, chiar în Ungaria, cu o mefiență mult îngăduitoare. Ce să mai spunem despre cercul marilor maeștri de superclasă și de super-experiență... Dincolo de aparența publicitară a unor astfel de declarații, ele erau strict consecvente cu punctul de pornire. Plecînd de la un nivel considerat chiar sub-mediu (ținînd cont de consensul general în privința sexului slab), el viza, prin urmare, „imposibilul".

Rezultatele atinse pînă acum au spulberat într-o asemenea măsură ierarhiile și experiența anterioară, încît neputînd fi raportate la nici un antecedent, sînt considerate ca aparținînd unor ființe geniale, aproape supra-omenești. Să reținem amănuntul că Zsofia Polgar, considerată de unii doar... cea mai drăguță dintre surori, a realizat anul trecut norma de mare maestru masculin, cu procentajul zdrobitor în concurs de 8 p din 9 (printre învinșii direcți, mari maeștri ca Cernin, Razuvaev, Șubă).

Dacă am făcut această scurtă incursiune în trecutul „fenomenelor Polgar" este pentru că reușita experienței, chiar în clipa de față, este atît de covîrșitoare, încît are efectul paradoxal de a pune în umbră premisele inițiale. Disproporția enormă dintre nivelul atins de aceste fetițe și ceea ce știam noi îndeobște despre performanța șahistă face, pe bună dreptate, să fim tentați să respingem explicațiile, cît de cît, raționale, punîndu-le reușita pe seama, mai confortabilă, a geniului inexplicabil.

E de la sine înțeles că, dacă la început, în centrul atenției (în mare măsură neîncrezătoare), a fost tatăl Zsuzsei, Zsofiei și Iuditei, perspectiva s-a răsturnat în mod firesc prin modul în care cele trei surori au transformat acea teorie inițial destul de pedantă și utopică într-o pasiune în care și-au pus toată ființa. O astfel de „experiență" ar fi fost imposibilă fără ca ele să se fi implicat cu trup și suflet, ascultătoare și inventive, supuse și gata de ofensivă. Desigur că încă de la început au fost mult mai private de acel mod fermecător de a pierde timpul, care nu poate aparține decît vîrstei copilăriei. Joaca lor este, în mare măsură, un același joc. Am avut prilejul să le vedem anul trecut și la București, în meciul dintre o echipă „masculină" din Ungaria și echipa I.T.B.-ului. Destinse, prietenoase, vesele. Ar fi fost absurd să le întrebe cineva dacă sînt fericite...

Smaranda Boicu-Lupu
maestră internațională

bridge

Amical și / sau oficial

Acum, că avem și noi o Federație de bridge, ar fi cazul să stăm față în față cu Europa, dar nu așa cum, pare-se, s-a preconizat : noi într-o sală, Europa în alta, ci, dacă se poate, — și ar fi bine să se poată — în aceeași sală. Înțeleg că tot bridge-istul din jurul arcului carpatic dorește asta. Asta, adică o întîlnire, alias o partidă dacă nu chiar un meci, cu Europa. Forțe competitive s-ar găsi. Gurile rele spun că nici n-ar trebui căutate pentru că ar fi gata găsite. Și nu de azi, de ieri. Sînt ani, și nu puțini, de cînd aceste forțe

s-au impus în mișcarea bridge-istică națională și, după un pe loc repaus al mișcării înseși, de nevoie desigur, ele doresc în chip cu totul firesc să-și recapete locul ce li s-a luat, samavolnic bineînțeles. Vor să fie din nou forț reprezentative bineînțeles. Mai ales în campionatul pe echipe vor ele — forțele — să se remarce. Pentru moment liderul e ușor absent, avînd alte răspunsuri de dat, dar nu-i bai, ceilalți trei plus rezervele sînt la fel de buni, suflete de campioni deh ! De altfel, aud că s-au și pus pe treabă, își perfecționează licitația, își ameliorează jocul și nu văd cine le-ar putea sufla titlul în campionatul național, căci echipele tinere sînt prea tinere și n-au învățat încă toate cele trebuincioase iar cele vechi sînt prea vechi și au cam uitat ba una ba alta din aceleași.

Totuși, orgoliul cel mare rămîne întîlnirea cu Europa. N-am aflat încă de la Federație și nici din altă parte dacă e vorba de o întîlnire oficială sau de una amicală. Ideal ar fi să fie deopotrivă oficială și amicală, lucru însă greu de realizat întrucît, prin tradiție, cele două calități sînt disjunctive. Prea ne-am obișnuit cu raportul de excludere reciprocă dintre cele „oficiale" și cele „amicale" pentru ca, peste noapte, să admitem că ele pot fi și compatibile. Numai că dacă vrem să fim recunoscuți ca o forță în bridge e musai să pricepem că întîlnirea cu Europa este simultan oficială și amicală sau nu e deloc. Cu atît mai mult cu cît, iarăși prin tradiție, avem obiceiul nefericit de a ne comporta într-un fel cînd e vorba de „oficial" și în cu totul alt fel cînd e vorba de „amical". În mai toate sporturile, nu doar în bridge. Făcînd compatibile cele două atribute, devenim credibili și putem fi, cum se spune, măsurați cu dreptate. Altminteri riscăm să rămînem în continuare imprevizibili. Și imprevizibilul, cum bine se știe, folosește în **Poesie** și dăunează în bridge, vreau să spun în **podul** spre malul european al istoricului joc, fie individual fie pe echipe.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Piața Presei Libere nr. 1 tel : 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel : 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

4 lei